

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

bulgaristan'da faşizme karşı mücadele ve sosyalizm

n. gornenski
s. petrova
i. dimitrov

bulgaristan halkının faşizme karşı mücadelesi
bulgaristan'da faşizm / halk cephesi dönemi
ulusal kurtuluş dönemi
vatan cephesinin kurulması / devrimci ortamın gelişmesi
halkın faşizme karşı zaferi
1941 - 1944 yılları arasında bulgaristan'da
devrimci durumun geçirdiği aşamalar üzerine
bulgaristan komünist partisinin
demokratik halk yönetimi konusundaki görüşlerinin evrimi

**bilim
yayınları**

Bilim Yayıncılık Limited Ortaklığı
Piyerloti Cad. 21/1 Çemberlitaş - İstanbul

BULGARİSTAN'DA FAŞİZME KARŞI MÜCADELE VE SOSYALİZM

N. GORNENSKİ — S. PETROVA — İ. DİMITROV

Çeviren

Mehmet Kök Ayşe Umut

Yazar Nikifor Gornenski'nin **«The Struggle of the Bulgarian People Against Fascism»** (Bulgaristan Halkının Faşizme Karşı Mücadelesi) adlı, 1975 yılında **Sofya Press** tarafından basılan ve Slavka Petrova'nın **«Concerning The Stages of the Revolutionary Situation In Bulgaria (1941 - 1944)»** (1941 - 1944 Yılları Arasında Bulgaristan'da Devrimci Durumun Geçirdiği Aşamalar Üzerine) ve Ilcho Dimitrov'un **«On the Evolution in the Concepts of the Bulgarian Communist Party About the Character of the People's Democratic Rule In Bulgaria»** (Bulgaristan Komünist Partisi'nin Demokratik Halk Yönetimi Konusundaki Görüşlerinin Evrimi) adlı, Bulgaristan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü tarafından yayınlanan **Etudes Historiques** dergisinin 1966'da Sofya'da basılan özel sayısında yer alan makaleleri Bilim Yayınları tarafından çevirisi yaptırılarak **«Bulgaristan'da Faşizme Karşı Mücadele ve Sosyalizm»** adı ile Temmuz 1978 tarihinde İstanbul'da Emek-Tepe Matbaasında dizdirilip, Nurdoğan Matbaasında bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

I

BULGARİSTAN HALKININ FAŞİZME KARŞI MÜCADELESİ	7
Bulgaristan'da Faşizm	7
Bulgaristan'daki Anti-Faşist Mücadelenin Başlangıç Dönemi	11
Faşizm ve Savaş Karşı Mücadelede Halk Cephesi Dönemi	19
Ulusal Kurtuluş Dönemi	30
Vatan Cephesi'nin Kurulması	43
İhilâlcî Halk Kurtuluş Ordusu'nun Kurulması	48
Devrimci Ortamın Gelişmesi	51
Halkın Faşizme Karşı Zaferi	54

II

1941 - 1944 YILLARI ARASINDA BULGARİSTAN'DA DEVRİMCİ DURUMUN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR ÜZERİNE	65
--	----

III

BULGARİSTAN KOMÜNİST PARTİSİ'NİN DEMOKRATİK HALK YÖNETİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNİN EVRİMİ	91
--	----

I

BULGARİSTAN HALKININ FAŞİZME KARŞI MÜCADELESİ

Nikifor Gornenski

BULGARİSTAN'DA FAŞİZM

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalya'da ve başka ülkelerde olduğu gibi, Bulgaristan'daki en gerici çevreler arasında da otoriter bir hükümet yönetiminin kurulmasını hedef alan bir politik hareket oluşmaya başladı. Bu hareketin amacı egemen sınıfın toplumsal temelini terör, aşırı milliyetçilik, bağnazlık, sosyal demagoji, politik ve ideolojik saptırma yolları ile genişletmektir. Daha önce bu yöntemler tek tek bütün sınıflı toplumlarda kullanılmıştı. İlk kez şimdi bu yöntemler bir bütün olarak kullanılmaktaydı. Ve aynı zamanda a) mevcut düzen ve toplumdaki yasalık, b) onun devrimci değişimi, c) demokrasi ve d) politik ve diğer rakiplerin katledişi demagojik sözcüklerle gizlenerek göz ardı edilmeye çalışılıyordu.

İtalya'da bu harekete faşizm denildi. Uluslararası alanda da aynı adı aldı. Fakat hiçbir ülkede, taraftarları kendilerine resmen faşist demediler. Bulgaristan'da 'Milli Birlik Grubu', 'Anayasal Blok', 'Demokratik Birlik', 'Bulgaristan Milli Lejyonlar Grubu', 'Milliyetçi Toplumsal Hareket' ve benzeri isimler aldılar, fakat hiçbirisi 'faşizm' kelimesini

kullanmadı. Daha da ötesi, Bulgar faşistleri, ister muhalefetde ister iktidarda olsunlar Alman ve İtalyan faşizminden ya da faşizmin diğer türlerinden hiç bir unsur taşımıyorlarcasına, yepyeni bir Bulgar hareketiymişlercesine davranıyorlardı. Ne var ki kendileri de aynı hedef ve görevlere yönelmişlerdi: komünist partisinin ve proletaryanın diğer bütün örgütlerinin yasaklanması ve acımasızca yok edilmesi; burjuva-demokratik hak ve özgürlüklerin mümkün olduğu kadar kısıtlanması; açık terörist bir rejim kurulması; şovenizmin ve ırkçı bağınazlığın körüklenmesi; savaş sonrasında oluşan devrimci krizden kurtulmak için bütün halk düşmanı yol savunucularının politik partilerde birleştirilmesi; zorbalığın, kapitalist egemenliğin sağlamlaştırılması ve aşırı milliyetçiliğin yasal zorbalığın anti-komünizmin ve monarşizmin, sosyal demagoji, politik provakasyon ve ideolojik saptırma yollarıyla teşvik edilmesi.

Bulgaristan tipi faşizmin karakteristik özellikleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da var olan belirli tarihi, sosyal ve ekonomik şartlar içinde yeşermiştir. O sıralarda, daha sonraları da olduğu gibi, ülkede kapitalizm az gelişmiş bir durumdaydı. Bulgaristan kapitalist gelişme yoluna diğer ülkelerden sonra girmişti. Ülke, yabancı tekelle kapitalizmin egemenliği altına düşmüş ve sanayileşmiş Batının tarım ve hammadde deposuna dönüşmüştü. Gelişmeyen Bulgar kapitalizmi çarpıklaşmış ve herhangi ilerici bir rol oynamadan çökmüştü.

1913'deki Birinci Balkan Savaşı, Bulgaristan için ulusal bir felâketle son buldu. Bulgaristan'ın büyük güçler arasındaki emperyalist savaşa katılımı başka bir ulusal felâket doğurdu ve ülke Müttefik Kuvvetlerce işgal edildi. 1919'daki Neuilly Barışı Anlaşması, Bulgaristan'a 1913'ten önce sahip olduğu birçok bölgeyi kaybettirdi. Bu bölgelerden gelen göçmen sayısı yarım milyonu (yaklaşık olarak ülke nüfusunun onda birini) buldu. Savaşlardan,

açlıktan, yoksulluktan yıpranan işçiler, köylüler, esnaf ve memurlar, aydınlar ve diğer orta sınıf halk, ekonomik çöküntünün altında herzamankinden daha fazla ezildiler. Hoşnutsuzlukları, sola yönelişleri ve devrimci potansiyelleri giderek arttı.

Bulgar burjuvazisi iki ulusal felâket nedeniyle saygınlığını yitirmesine rağmen cezalandırılmadan kaçmayı üye sayısı en yüksek parti olan Bulgaristan Çiftçi Partisini ülkenin yönetimine getirmeye çalışarak egemenliğini sağlamlaştırmayı ve aynı zamanda kendi ekonomik gücünü bozmadan korumayı denedi. Bu amaçla, içinde bazı Bulgaristan Çiftçi Partisi (BÇP) ve Sosyal Demokrat Partisi (SDP) temsilcilerinin de bulunduğu birkaç koalisyon hükümetine başvurdu. Bulgar burjuvazisi halk kitlelerinin gittikçe artan baskısıyla, Bulgaristan Çiftçi Partisi tarafından Alexander Stamboliiski başkanlığında bir hükümetin kurulmasına izin vermek zorunda kaldı. 21 Mayıs 1920'den 9 Haziran 1923'e kadar hükümet (burjuva gücünün temel direği), burjuva sistemiyle çatıştı. Sistemi devrimci tufanlardan korumakla birlikte, başlıca tarım reformu, ilerici gelir vergisi vb. gibi ilerici reformları gerçekleştirerek kapitalistlerin bazı çıkarlarını bozdu.

Burjuvazinin tepkisi, kendi hükümetini iktidara getirmek için faşist yola başvurmak oldu. 1919'da gizlice örgütlenen Askeri Birlik çiftçi hükümetini zor kullanarak devirme hazırlıklarını üzerine aldı. 1922'nin baharında yeni bir şekillenme, gerçekte Askeri Birlik'in legal kolunu oluşturan Milli Birlik kuruldu. Aynı yılın yazında üç burjuva partisi Alexander Stamboliiski hükümetini devirmek amacıyla, adına 'Anayasal Blok' dedikleri birliği meydana getirdiler

9 Haziran 1923'de Askeri Birlik ve Milli Birlik tarafından gerçekleştirilen bir askeri darbe ile Çiftçi Demokrasisi yönetim biçimi faşist diktatörlükle yer değiştirdi. İki

ay sonra, faşist diktatörlüğe parlamenter bir görünüş vermek amacıyla, Milli Birlik ve Anayasal Blok partileri Demokratik Birlik adı altında birleştiler. Bu da istenilen sonucu vermedi. 1925'den sonra faşist yöneticiler, terör yönetimlerini hafifletmek ve kendisi de monarko-faşist bir rejim arzulayan Kral III. Boris'in prestijini kullanmak zorunda kaldılar.

Dünya ekonomik bunalımıyla (1929 - 1933), Bulgaristan'ın ulusal ekonomisi bir karışıklık içine girdi. Kitlelerin büyüyen devrimci huzursuzluğunu yatıştırmak çabası, egemen sınıfı, yeniden, Bulgaristan Çiftçi Partisinin temsilcilerinin de katılacağı bir koalisyon hükümeti kurmaya zorladı. 1931'den 1934'e kadar iktidar, faşist olmayan partilerin oluşturduğu ve sayısal çoğunluğunu Çiftçi partisinin meydana getirdiği Milli Blok'a geçti. Demokratik Birliğin çekilmesi faşist diktatörlük için bir geri adımdı. Fakat bu geri adım derinleştirilip genişletilemedi. Geçmiş sistem korunarak monarşinin sistem içindeki yeri sağlamlaştırıldı.

19 Mayıs 1934'de Askeri Birlik ve Zveno politik çevresi, yeni bir askeri darbe gerçekleştirdi. Bazı anti-monarşik unsurlar taşıyan ve Fransa yanlısı bir dış politika eğiliminin hakim olduğu otoriter bir hükümet iktidara geçti. Siyasi partiler kapatıldı ve demokratik hakların kalıntıları da bütünüyle yok edildi. Monarşi ve Alman yanlısı çevreler, 19 Mayıs hükümetine ancak Milli Blok hükümetinin devrilmesi ve yerine partiler üstü otoriter bir rejimin kurulması için gerekenlerin yapılmasına yetecek kadar, çok kısa bir süre için izin verdiler. 1935'de monarşi üç hükümet değişikliği yaptı ve açık bir monarko-faşist diktatörlük kurmayı başardı. Daha sonra Bulgaristan'ı önce ekonomik, sonra da politik olarak nazi Almanyasına bağlama yoluna girdi. Monarko-faşizm Bulgaristan'ı bir nazi uydusuna çevirerek 1941'de İngiltere ve Amerika Bir-

leşik Devletleri'ne savaş ilân etti. 28 Ağustos 1943'de Kral III. Boris'in ölümünden sonra Bulgaristan'da monarko-faşist diktatörlük Prens Kiril, Profesör Filov ve General Mihov tarafından oluşan bir naipler konseyince yönetilmeye başlandı. 2 Eylül'den 8 Eylül'e kadar iktidar Konstantin Mouraviev yönetimindeki faşist olmayan koalisyon hükümetine devredildi. Bunun yardımıyla monarko-faşizm İngiltere ve ABD ile mütareke yaparak, herhangi bir halk ayaklanmasına karşı onların desteğini sağlamayı denedi. Böylece Bulgaristan'daki nazi kuvvetlerinin, muzaffer Sovyet Ordusu birlikleriyle ülkeden atılması da önlenmiş olacaktı. 9 Eylül 1944'de bütün Bulgar halkı silâhlanarak ayaklandı. Faşist diktatörlüğü devirip kenâi demokratik halk iktidarını kurdular. Eski rejimin bütün önderleri ve yardımcıları ile halka ve insanlığa karşı suç işlemiş olanlara en ağır cezalar verildi.

Bulgar halkının iç faşizme karşı mücadelesi yirmi yıl sürdü ve a) Başlangıç (Birleşik Cephe), b) Halk Cephesi, c) Sonuç (1942'aen sonra Halk Kurtuluş ve Vatan Cephesi) gibi birkaç gelişme döneminden geçtikten sonra, 9 Eylül'de tarihi zaferine ulaştı.

Bulgaristan halkının dış faşizme karşı mücadelesi ise nazi Almanya'sına karşı verilen Yurtsever Savaşıyla sürdürüldü.

BULGARİSTAN'DAKİ ANTİ - FAŞİST MÜCADELENİN BAŞLANGIÇ DÖNEMİ

Faşist baskı ve saldırılara karşı ilk direnişi, 1921 yılında bir üye lokaline yapılan saldırıyı püskürterek Bulgaristan Komünist Partisi gerçekleştirdi. Fakat, faşist çete bir başka saldırı düzenleyerek Bulgaristan Komünist Partisinin başkentteki binasını, Halk Evini yakmayı başardı. Parti, işçileri faşistlere karşı kendilerini savunmaları için «hücumla karşı hücum» sloganı etrafında örgütledi. Komü-

nistler, Bulgaristan'da karargâh kuran Beyaz Rus muhafız birliklerinin de katılacağı bir askeri faşist darbenin gizli belgelerini ele geçirdiler. Partinin bu belgeleri yayınlayarak başkent ve tüm ülke halkını protesto mitinglerine çağırması Çiftçi Partisi'nin (BÇP) ve onun hükümetinin faşist ter-tipcilere karşı gereken önlemleri almasını sağladı. BKP ve BÇP bağımsız ve ayrı ayrı hareket etmelerine rağmen, bu özel durumda, gerici güçlerin saldırısına karşı pratikte bir birleşik cephe oluşturdular.

Bulgaristan Komünist Partisinin Dördüncü Kongresi (1922) Komünist Enternasyonal İcra Komitesinin birleşik işçi cephesi üzerindeki tavsiye kararlarını benimsedi. Komünistler ve çiftçiler arasında yapılan eylembirliği karşı-devrimci güçlerle yapılan birçok çarpışmada uygulanabildi. Bu birlik 19 Kasım 1922'de Çiftçi Partisi hükümetince düzenlenen, 1913 ve 1918'de iki ulusal felakete yol açan sorumluların yargılanması ile ilgili referandum sırasında da görüldü. Komünistlerle çiftçilerin referandumdaki büyük zaferi, birleşik cephe taktiklerinin yalnız proletarya üzerinde değil, aynı zamanda çalışan halkın yarı-proleter ve küçük burjuva kitleleri üzerinde de başarı ile gerçekleştirilebileceğini gösterdi.

1922'deki işçi-köylü eylem birliği BKP ile BÇP arasında yakın bir işbirliğine yol açabilirdi. Ne var ki bu iki büyük ve güçlü siyasi parti, tehlikeli bir düşmanlık içine girdiler. Bu arada karşı-devrimci burjuvalar sessizce gizli bir askeri faşist darbe hazırlıyorlardı. BÇP ve BKP ise silâhlarını bu darbeye çevirecekleri yerde birbirlerine yöneltmişlerdi.

Çiftçiler ve komünistler arasındaki politik kopukluk, hatalar, şaşkınlık ve çekişmeler 9 Haziran 1923 darbesini kolaylaştırdı. Bulgaristan Çiftçi Partisi'nin, komünistler olmaksızın ve hatta komünistlere karşı yöneltilen «bağımsız bir köylü yönetimi» hükümeti politikası, darbeden ön-

ceki altı ay içinde Bulgaristan Komünist Partisini hedef alan saldırı ile kendini göstermişti. Bulgaristan Komünist Partisi yönetimi, kendi açısından, bu saldırıları kır burjuvazisinin hücumları olarak yorumladı. 9 Haziran 1923 de BKP, partinin kır ve kent burjuvazisi arasındaki mücadelede taraf tutmayacağını açıkladı. Parti yönetimi, tarafsız bir tavır olarak, faşizmin şiddetli saldırısına karşı militan bir işçi-köylü işbirliği kurmak için önemli bir fırsatı kaçırmış oldu. Bu tavır, pratikte, BKP'nin, çalışan halkın kapitalizme ve gericiliğe karşı mücadelesini örgütleme ve önderlik etme görevini yerine getirememesine yol açtı.

9 Haziran darbesinin ardından, yüzbinlerce köylü ve işçi, darbe ile devrilen yasal Bulgaristan Çiftçi Partisi hükümetini savunmak için silahlanarak ayaklandı. Birçok kasaba ve köyde iktidar ele geçirildi. Anti-faşist direniş, bazı yerlerde ayrı, bazı yerlerde ise birleşik hareket eden BCP ve BKP'nin bölge liderleri tarafından yönetiliyordu. Plevne'de komünistler Assen Halachev önderliğinde silahlanarak ayaklandı, ve kasabanın bir kısmını ele geçirdiler. Bu bölgede, Tsonyu Matov başkanlığında binlerce köylü yardıma gelerek kasabayı kuşattılar. İsyancıların, kasabanın içinden ve dışından yapacakları ortak saldırı gerçek bir zaferle sonuçlanacaktı. Böylece Kuzey Bulgaristan'ın çok önemli bir merkezi olan Plevne anti-faşist işçi-köylü işbirliğinin bir kalesi durumuna gelebilirdi. Fakat, BKP'nin il örgütü, partinin Merkez Komitesinden tarafsız davranmalarını bildiren bir emir aldı ve mücadeleyi terk etti. Sofya ve Vratsa'dan gönderilen takviye ordu kuvvetlerinin yardımıyla darbe liderleri isyancı köylü ordusunun üzerine yürüdüler ve yendiler.

Birçok yerde ayaklanmanın sonuna kadar, komünistler darbecilere karşı çiftçilerle omuz omuza döğüştüler. Alexander Stamboliiski 9 Haziran 1923 darbesini kenai köyünde karşılamıştı. Devrik Başbakan bölgede birkaç bin

isyancıyı örgütledi ve Pazarcık kasabasına doğru ilerledi. Tüfek ve tabancalarla silâhlanmış isyancılar, düşmanın makinalı tüfek ve topçu ateşi karşısında birşey yapamadılar; bozguna uğradılar. Stamboliiski esir alındı ve çok ağır işkencelerle 14 Haziran 1923'de katledildi.

9 Haziran darbesine karşı silahlı direniş günleri işçi-köylü devrimci ittifakının sağlanabilmesi ve komünist-çiftçi birliğini oluşturarak faşizme giden yolun tıkanabilmesi için en uygun andı. Fakat Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesinin yanlış tarafsız kalma politikası bu anın kaçırılmasında en önemli etken oldu. Bu tavır, silahlanarak ayaklanan halk kitlelerini, onları örgütleyerek faşist darbeye karşı savaşta başarı ile yönetebilecek bir politik gücün önderliğinden yoksun bıraktı. BCP'nin meşru hükümetini korumak için silâhlanarak ayaklanan emekçilerin yenilgisinin BKP'nin yenilgisi olarak kabul edilmesinin nedeni burada yatmaktadır. Gerçekte Parti savaşa girmeden yenilmiştir. BKP'nin darbeyi, burjuvazinin baskıcı bir rejiminden bir diğerine geçiş olarak yanlış yorumlaması, asıl düşmanı faşizmi görmemesi darbeye karşı tarafsız kalmasına neden olmuştur. BKP Bulgaristan Çiftçi Partisini müttefik olarak değerlendirmede, güçbirliğini reddetti, bütün gücünü ortak düşmana karşı zafer kazanılması için kullanmadı. Böylece, BKP'nin 9 Haziran darbesindeki tarafsızlığı faşist bir diktatörlüğün kurulmasını kolaylaştırdı.

BKP Merkez Komitesinin hatası Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi ve birçok kasaba ve köy parti örgütleri tarafından eleştirildi. Eleştiriler gitgide büyüdü. Tarafsızlığa karşı çıkanlar BKP-MK'den üstünlüğü ele geçirdiler. 5 - 7 Ağustos 1923 tarihlerinde yapılan toplantılarda işçi - köylü hükümetinin kurulmasını amaçlayan silâhlı bir kitle ayaklanmasının bütün hazırlıklarının yapılması politikası kabul edildi. Parti'nin acil görevleri işçi, köylü ve şehirli çalışan halkın birleşik cephe-

sini kurmak, kitle halinde halkı terörizme ve kapitalizmin şiddetli saldırısına karşı seferber etmek, kitlelerin ayaklanmasının ve seferberliğinin askeri bir planını yapmak, ordu içinde yapılacak anti-faşist yeraltı çalışmasının adımlarını atmak vb. olarak saptandı. BKP Merkez Komitesinin getirdiği bu çözümler, yanlışlıkları yenmenin, devrimci tahlilin ve birleşik cephe taktiklerinin doğru uygulanmasının bir örneğiydi.

Georgi Dîmitrov BKP'nin birleşik cephe üzerindeki yeni anlayışını açıkladı. Bu amaçla, Parti Merkez Komitesinin emriyle partinin organı olan ve Eylül 1923 ayaklanmasına kadar yetkililerce kapatılmayan **Rabotnicheski Vestnik (İşçi Gazetesi)**'nde bir yazı dizisi yayınladı. Dimitrov Bulgaristan'daki burjuva karşı devriminin, politik hedeflerine ulaşabilmek için, diğer ülkelerde olduğu gibi, çok aşırı bir yola, faşizme başvurduğuna dikkati çekiyordu.

Demokrasiyi ve bütün demokratik hak ve özgürlükleri bütününü yadsıyan faşizm, sadece komünist harekete değil, bütün demokratik örgütlere ve tüm emekçi halka karşıydı. İtalya ve Bulgaristan'daki politik durum, faşizmin tüm emekçi halk ve onların ülkeleri için en büyük tehlike olduğuna hiç şüphe bırakmamaktaydı. İşçi, köylü, sanatçı, esnaf, kâtip ve memurlardan doktor, avukat, mühendis, profesör, yedek subay ve hatta generallere kadar kendi emeğiyle yaşayan herkesin ortak düşmana karşı kendilerini savunabilmeleri için bir birleşik emek cephesi oluşturmaları hayatî bir zorunluluktu.

Dimitrov yazılarında birleşik cephenin iki düşmanını, birleşik cepheyi komünistlerin «akıllıca bir hareketi» olarak gösterip korku yaymak isteyenleri ve BKP'nin birleşik cephe önerisinin kendi taktiklerinin doğruluğunu gösterdiği spekülasyonunu yapan sınıf uzlaşmacılarını açığa çıkardı. «Birleşik cephe ile sınıf uzlaşmacılığı» diyordu Georgi Dimitrov, «bu ikisi birbirine zıt, kesinlikle uyuşmayan ve

uzlaşmayan taktiklerdir.»

Ayaklanma için örgütsel ve askeri teknik hazırlık, politik hazırlıkla paralel yürüyordu ve burada Dimitrov'un yazıları önemli bir rol oynuyordu. BKP-MK, BÇP yönetimi ile birleşik cephenin kuruluşu için anlaşmaya vardı. Diğer anti-faşist örgütleri ve kişileri de cepheye çekmek için yoğun çaba harcanması direktifini verdi.

12 Eylül 1923'de faşist yetkililer, komünistleri kitleler halinde tutuklamaya başladı, parti lokallerini aradı, **Rabotnicheski Vestnik**'in yayını durdurdu ve Bulgaristan Komünist Partisini yasa dışı ilan etti. Bu, ayaklanma hazırlığını olumsuz yönde etkiledi ise de Partinin kuvvetlerini ve savaşıma yeteneğini felce uğratamadı. Ülkenin birçok bölgesinde (hepsi aynı anda olmamakla birlikte) ayaklanma başladı. Kuzey Batı Bulgaristan'da ayaklanma geniş yığınları kapsıyarak uzun süre devam etti. Burada, işçi-köylü devrimci hükümetinin biçim ve görevleri çok berrak olarak ortaya çıktı. Ülkenin tarihinde ilk kez ayaklanan halk tarafından böyle bir hükümet kuruluyordu. BKP'nin önderliğinde BÇP ile işbirliği içinde örgütlenen 1923 ayaklanmasının önünde öncelikle demokratik hedefler vardı: düşman kuvvetlerinin silâhlarından arındırılarak zararsız bir hale getirilmesi, işçilerle köylülerin silâhlandırılması, bir halk ordusunun kurulması, küçük toprak sahibi ve topraksız köylülerin çıkarları için kesin bir toprak reformu yapılması ve köylülerle diğer emekçilerin çıkarlarının sağlanması yoluyla işçi-köylü ittifakının sağlanması, endüstriyel üretim ve ticaretin denetlenmesi, iktidarı kapitalistlerden olabilecek önlemlerin alınması, monarşinin kaldırılması vb. başlıca hedeflerdi. İşçi-köylü hükümeti sıkı yasal bir düzen kurdu, iktidardan düşenler dahil bütün vatandaşların hayat ve mülklerini garantiledi. Savaşta esir alınanlara karşı insanca ve yardımsever davranarak, onlara da yaralı isyancılara yapılan tıbbi yardımı yaptı.

BKP'nin ayaklanma için belirlediği ve zaferin nesnel olanaklarını çizen doğru politik çizgi, askeri strateji ve taktiklerdeki hatalarla yok edildi. Ayaklanmanın değişik bölgelerde aynı zamanda başlamaması, kuvvetlerin eylemlerindeki eşgüdüm eksikliği, düşmanın geri saflarında partizan hareketinin olmayışı, faşist komuta zincirine bağlı kalan askeri kitleyi devrimcileştirme çalışmalarının yetersizliği ve diğer birçok hatalar ayaklanmanın önce tek tek, daha sonra bütün bölge ve eyaletlerde başarısızlığa uğramasına yol açtı. Tek tek yenilgilerin birleşmesi, bir bütün olarak ayaklanmanın kaderinde kesin bir önem taşıyordu. Düşman ayaklanmayı ateş ve kanla bastırdı. Sınıf intikamı sınırsızdı. Ayaklanma patlak vermeden önce hasta, tutuklu veya mahkûm olanlar da dahil, bütün anti-faşistler, sorgusuz, yargısız, sadece inançlarından dolayı öldürüldüler. İnfazlar yakınlarının gözleri önünde yapıldı ve bunlar isyancıların ölümlerine tükürmeye zorlandılar. Kadınlara, kızlara, çocuklara ve yaşlılara işkence ve eziyet edildi. Faşistlerin, isyancıların idealizmine ve gösterdikleri yüce gönüllülüğe, insancılığa ve kahramanlığa karşı tepkisi böyle oldu.

Dünyada, komünist bir parti tarafından örgütlenerek yönetilen ilk anti-faşist ayaklanma olan Eylül 1923 Ayaklanması, bastırılmasına karşın, eşi görülmemiş bir tarihi rol oynadı. Kapitalist Bulgaristan'ın bütün sosyo-politik sistemini sarstı, faşist diktatörlüğün demokrasi maskesini düşürdü ve toplumsal bilinçlenme, kültürel hayat ve halk psikolojisinde dönüşü olmayan değişimlere yol açtı. Ayaklanma halkla faşizm arasında kanlı bir boşluk yarattı. Ayaklanma, BKP'nin Leninist bir partiye dönüşümü yolunda bir dönüm noktası oldu.

Ayaklanmadan sonra, BKP ve BÇP sol kanadının yürüttükleri birleşik cephe politikası daha ilkeli bir biçim aldı. Birleşik cephe emekçiler arasında gittikçe yaygınla-

şan anti-faşist mücadelenin temel politik biçimi oldu. Buna paralel olarak ekonomik (özellikle grevler) ve ideolojik (esas olarak yasal ve yeraltı propaganda ve ajitasyonları) mücadele biçimleri kullanıldı. 1924 - 1925 yıllarında faşist teröre karşı koymak için partizan müfrezeleri örgütlendi. Baskı altına alınan anti-faşistler bunlara sığındılar. Müfrezeler düşman saldırılarına yiğitçe karşı koydular. Fakat durum, bir partizan hareketinin oluşması için elverişli değildi. Geçici bir istikrar dönemi ve dünya karşı devrimciliğinin Bulgar faşizmine desteği sayesinde kapitalizmin durumu güçlenmeye başlamıştı. Partizan hareketi başarısızlığa mahkûmdur. Hareketi, «... proletarya partisi, partizan hareketini, tek ve hatta temel mücadele aracı olarak kabul edemez» diyen Lenin'in öğretisini kavramamış olan komünistler yönetiyordu.

1924 - 1925 dönemi partizan hareketinin başarısızlığı emekçi halkın KP'ne ve onun birleşik cephe politikasına olan güvenini sarsmadı. Partizan mücadelesi, gerçeklere uymamasına, gereksinmelere cevap vermemesine ve birçok kayıplara karşın, Bulgaristan anti-faşistleri arasında devrimci nitelik ve geleneklerin yerleşmesinde belli bir rol oynadı.

Bir birleşik emek cephesi örgütleyerek, bunu giderek Bulgar halkının anti-faşist mücadelesinin özüne dönüştürmede en büyük pay, BKP'nin ve uluslararası işçi hareketinin militanı Georgi Dimitrov'undur. Dimitrov anti-faşist mücadelenin başarısını, daima, güçlü bir işçi-köylü ittifakına dayanan birleşik bir cephenin kurulmasına bağlıyordu. Dimitrov tarihi Reichstag Yangını duruşmasında faşizme ilk manevi darbeyi indirirken, birleşik cephe konusunun altını tekrar önemle çizdi. «Kitle çalışması, kitle mücadelesi, kitle direnişi, birleşik cephe, macera yok!»

Bulgaristan'da anti-faşist mücadele Reichstag Yan-

gını Duruşması sırasında yeni bir güçlenme ve gelişme aşamasına girdi. Faşist diktatörlüğün halk düşmanı özünün sergilenmesi, uluslararası emperyalist karşı devrim hazırlığına, Sovyetler Birliği'ne açılacak savaşa karşı barışın korunması, SSCB'ndeki sosyalist yapının tanıtılması için seçim mücadeleleri, grevler, gösteriler, protestolar yazılı ve sözlü propaganda ve ajitasyonların yanısıra, yeni örgütlenme ve mücadele biçimleri de kullanıldı. Reichstag Yangını Duruşması sanıklarının savunma ve nazi kamplarından bırakılmalarını sağlama hareketi, ülkenin kooperatifleşmesi için tüketici örgütleri kurmak amacıyla kredi tüketim ve diğer kooperatiflerde çalışma; Bulgar-Sovyet dostluk derneklerinin kurulmaya başlanması faaliyetleri bunlar arasındaydı. Bu temelden hareketle, birleşik cephenin yönetici gücü BKP, birleşik cephe taktikleri üzerinde Marksist-Leninist tezlerin onaylandığı ve daha da geliştirildiği Komünist Enternasyonalin Yedinci Kongre (1935) kararlarını uygulamaya başladı.

FAŞİZME VE SAVAŞA KARŞI MÜCADELEDE HALK CEPHESİ DÖNEMİ

Georgi Dimitrov Komintern'in Yedinci Kongresinde ünlü raporunu sundu. Faşizmin özelliğini ve işçiler, emekçiler ve diğer bütün demokratik kesimin birleşik gücünü faşizme karşı yöneltmenin zorunluluğunu açıkladı. Herhangi bir ülkede, sınıfsal ve politik güçler dengesine göre faşizmi yenerek kurulacak bir Halk Cephesi hükümetinin, en liberal ve en geniş demokrasiye, sosyalist demokrasiye, geçiş biçimlerinin en önemlilerinden olduğunu belirtti.

Bu kongreden sonra BKP, emekçi halkın politik özgürlük ve demokratik haklar mücadelesi ile daha yakından ilgilendi. Monarko-faşizmin devletçe kontrol edilen sendikalar kurma çalışmalarına karşı kararlı eylemlere giriş-

ti. BKP, faşist İtalya'nın Habeşistan'a yaptığı saldırıya karşı birleşik mücadele konusunda Komintern'in İkinci Enternasyonale götürdüğü teklifi destekleyerek yaygınlaştırdı. BKP-MK parti örgütlerine, üyelerine ve sempatizanlara yönelik bir bildirisinde partinin temel görevini halk cephesini kurmak olarak belirliyordu. BKP-MK 1936'daki toplantısında halk cephesi programını geliştirdi. Anayasanın ve sağladığı hak ve özgürlüklerin yeniden kurulmasını, Ulusal Meclisin 1923'den önceki seçim kanunlarına göre yenilenmesi için seçim yapılması, 19 Mayıs 1934'den sonra yürürlüğe giren Anayasaya aykırı hüküm ve kanunların feshi, Anayasayı ortadan kaldıran ve yeniden yapılmasına karşı olan örgütlerin kapatılması gibi istekler öne sürdü.

Faşizme karşı halk cephesi için ve savaşın tehlikelerine karşı mücadelede öncü güç olan BKP, 1927'den 1934'e kadar varlığını sürdüren İşçi Partisini, yani yasal örgütünü kurdu. İşçi Partisi, o sırada yeraltında olmasına rağmen daha kolayca bir kitle partisi haline gelebilir ve emekçi halkla KP'nin bağlarını geliştirip güçlendirebilirdi. Halk Cephesini kurma olanağı İşçi Partisinin kurulması ve eyleminin yayılması ile arttı. BKP'nin önderliğinde, yeraltında çalışan devrimci sendikalar, resmi Bulgar İşçi Sendikalarının (BİS) kurulmasını boykot etti. Fakat, emekçilerin çoğunluğu Bulgar İşçi Sendikalarının üyesi olmaya zorlanınca devrimci sendikaların üyeleri de buraya katıldılar ve çevrelerine Bulgar İşçi Sendikalarının üyelerini topladılar. Komünistler parti ayırımı gözetmeksizin sosyal demokratlarla, çiftçilerle ve anti-faşistlerle birlikte çalıştılar; otoriteler tarafından seçilen mahalli önderleri kabul etmeyerek onların yerine hemen her yerde birleşik cephe militanlarını seçtiler.

Komünistler, kitle örgütleri yoluyla su sorunu, kanalizasyon sorunu, yol ve okul yapımı gibi sorunlara çözüm getirmek amacıyla genel mitingler düzenlediler, is-

teklerini yetkililere iletmek üzere delegeler seçtiler. BKP'nin yardımı ile kitlesel ve açık amaçlara sahip daha iyi örgütlenmiş bir "delege hareketi" başladı.

BKP, faşizme ve savaşa karşı Halk Cephesinin binlerce militanını eğitiyor, işçilerin grevlerini, köylü kitlelerinin protesto hareketlerini, kültürel örgütlerin politika ve eğitim çalışmalarını yönetiyordu.

BKP birleşik cephe ittifakı için önce Bulgaristan Çiftçi Partisi sol kanadı, sonra Sosyal Demokrat Parti ile anlaşmaya vardı. İşçi Partisi ve "Beşler" adıyla bilinen beş anti-faşist parti anayasa komiteleri kurmak ve 1937, 1938 seçimlerine birlikte katılmak için anlaştılar. Bu beş eski partinin dışında kalan diğer eski partilerin üç kanadı da birliğe katıldı. Anayasa komitelerinden başlayarak Halk Cephesi belediye ve parlamento seçimlerinin her ikisinde de etkin bir güç olarak ortaya çıktı. Halk kitleleri içinde en büyük hareket İşçi Partisinin diğer faşist olmayan partilerle beraber aday listesi çıkardığı 1938 Ulusal Meclis seçimleriyle meydana geldi.

Halk Cephesi seçimlerde kitlelerin geniş desteğini kazandı. Cephenin politik merkezi, İşçi Partisinin, Sosyal Demokrat Partinin, Bulgaristan Çiftçi Partisi sağ ve sol kanatlarının, Radikal Partinin ve Demokratik Partinin katılmasıyla, Altılar adını almıştı. Bazı politik kişiler de Altılara katıldı. Makedonya, Trakya ve Dobruca Bulgar Mülteci örgütleri, Askeri Birliğin cumhuriyetçileri ve faşizme karşı mücadelede sola kayarak kralın gözünden düşen Zveno politik çevresi Cephe ile ilişkiye girdiler.

Halk Cephesi, İspanya Cumhuriyetinin savunulmasında barış için mücadele ederek büyük başarılar elde etti (460'dan fazla gönüllü, faşist asiler ve onları destekleyen Alman ve İtalyan faşistlerine karşı dövüştüler).

BKP, Halk Cephesi içindeki öncü rolünü esas olarak İşçi Partisi yoluyla oynadı. İşçi Partisi'nin büyüyüp sağlam-

laşması ile iki Marksist-Leninist yeraltı partisini bir parti olarak birleştirme sorunu gündeme geldi. 1938'de BKP-MK iki partiyi Bulgaristan İşçi Partisi adı altında birleştirme kararı aldı. Bu geçiş 1940'da tamamlandı.

İkinci Dünya Savaşı arifesinde Halk Cephesi saflarında birliğin gerekliliği önemini arttırdı. Tam bu sırada Bulgaristan burjuva parti liderlerinin çoğu Cepheden ayrıldı. Bu kopuşu, bir yanda İngiltere ve Fransa'nın diğer yanda İtalya ve Almanya'nın bulunduğu 29 Eylül 1938 Münih antlaşmasının imzalanmasıyla Hitler'in faşist birliklerine Çekoslovakya'yı işgal «hakkı»nın verilmesi etkiledi. Antlaşmanın gizli amacı anti-Sovyetizmi içlerinde saklıyan batılı ülkelerin, faşist saldırıları sadece doğuya, özellikle Sovyetler Birliği'ne yönlendirme istekleriydi. Bu Bulgaristan'daki faşist olmayan burjuva partilerini etkileyerek, kararsız ve dengesiz bir şekilde katıldıkları Halk Cephesi hareketini bütünüyle terketmelerine ve monarko-faşizmle beraber çalışıp, onu destekleme kararı almalarına yol açtı. Çiftçi Partisinin aşırı sağ kanat grupları ve önde gelenleri de Halk Cephesini terketti.

Bu durumda, Bulgaristan İşçi Partisi, Balkan ülkeleri arasında faşist saldırganlara karşı mücadelelerinde Sovyetler Birliği'nin yardımlarının güvencesine dayanan barışçı bir blok oluşturabilmek için emekçi halkı anti-faşist cepheye toparlamağa devam etti. Halkın geniş bir kesimi, batı yanlısı politikacıların geri çekilmesinden sonra anti-faşist Halk Cephesinde kalarak Bulgar-Sovyet dostluğu ve barış için, Bulgaristan İşçi Partisi önderliğinde mücadeleyi sürdürdü.

Bulgar emekçi halkı ve öğrenciler, nazilerin Çekoslovakya'yı işgaline karşı öfkelerini ve protestolarını kitle gösterileri, toplantılar ve diğer direnişlerle belirttiler. Bu direnişlerde faşist polisle çatışmalar ve kitle halinde tutuklamalar oldu.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlamasıyla birlikte, faşizmle idare edilen ve faşizme karşı mücadele eden Bulgaristan ve diğer ülke halkları için zor günler başladı. Emperyalistler dünya çapındaki bu çatışmayı halklar yararına faşizme karşı ilerici, haklı kurtuluş savaşlarına dönüştürme olanakları varken, başlangıç döneminde çatışmanın gelişmesini kontrol altına aldılar. Bu, dünya tekellerinin SSCB aleyhine, kendi aralarındaki çelişkilere çözüm bularak batılı devletlerin kaybettikleri müttefikleri, nazi Reich'ını geri kazanıp, onu Sovyetler Birliği ile boy ölçüşmeye zorlamaları amacının sonucuydu. Batılı ülkelerce Nazi faşizmi ile emperyalistlerin işbirliği Münih politikası doğrultusunda sürdürüldü. İngiltere ve Fransa ciddi çarpışmalardan kaçınarak, «sahte savaş»ı sürdürdüler. Fin hükümetini SSCB'ne karşı savaşa kışkırttılar. Bu arada Suriye'deki Fransız kuvvetleri ile Orta Doğudaki İngiliz kuvvetleri Sovyetler Birliğine Güney'den bir saldırı yapmaya hazırlanmaktaydılar.

Bulgaristan'da batı demokrasisi hayranları, yalnız Halk Cephesini terketmekle kalmayarak, Bulgaristan'ın nazi Reich'ı ile çok yakın ve tehlikeli olmaya başlayan ilişkilerine rağmen Halk Cephesine karşı anti-Sovyet bir görüşle gittikçe artan bir muhalefete giriştiler. Emekçilerin birleşik cephesi, halkın anti-faşist mücadelesinde temel güç olmaya devam etti. Sosyal temeli sınırlı olmasına rağmen, politik faaliyeti ve etkisi büyüdü. Ulusal Meclis seçimlerinde (Aralık 1939 - Ocak 1940) Halk Cephesinin adayları 600.000'den fazla oy topladı. Oy sayımında karşılaşılan şiddet, kısıtlama ve yolsuzluklara karşın, oyların yüzde 28'inin, «Barış ve Tarafsızlık» adına ve «SSCB ile dostluk ve karşılıklı yardım anlaşması» temel sloganıyla seçime katılan Bulgaristan İşçi Partisi'ne ve onun açtığı Halk Cephesi mücadelesine verildiği açıkça ortaya çıktı.

Monarko-faşizmin halk düşmanı politikasına karşı mü-

cadelede, işçilerin ekonomik çıkarlarının korunmasında grevler büyük bir başarı ile kullanıldı. Bulgaristan İşçi Partisi Haziran 1940'da örgütlenen grevler, daha önce sivil seferberlik hakkında bir kanun çıkaran yetkilileri genel grev ve gidilmesini önlemek için, işçi ücretlerini yüzde 10 ile 15 oranında arttırmaya zorladı. Böylece monarko-faşizme karşı maddi ve manevi bir zafer kazanılmış oldu.

Fransa'nın 1940 Haziranında teslim olmasından sonra, nazi saldırıları Balkanlara yöneldi. Bulgaristan İşçi Partisi «Barış ve Tarafsızlık» ve «SSCB ile dostluk ve karşılıklı yardım anlaşması» için mücadele verirken Halk Cephesi hareketine Almanya'ya karşı olan ulusal burjuvaziyi de çekmeye çalıştı. Bulgaristan İşçi Partisi yayın organı **Rabotnichesko Delo** gazetesinin Temmuz 1940'da yayınlanan 8. sayısında: «Emperyalist Almanya tarafından işgal edilen Avrupa ülkeleri, sert ulusal ve sosyal baskılara hedef oluyor» denerek şu uyarı yapılıyordu: «Bulgaristan'da karar-gâh kuran nazi askeri birlikleri, 'turist', 'jeolojik araştırmacı', 'meteorolojist' ve diğer grup adları altında gizleniyor ve ülkedeki Alman askeri varlığını temsil ediyorlar. Bunların görevleri ise halka karşı faşist rejimi desteklemek ve Bulgaristan'ı bütünüyle Roma-Berlin eksenine hizmetine sokmaktır.» Sonuç olarak BLP, «halk kitlelerinin en geniş kesimlerini, barış ve tarafsızlık ile özgürlük ve ülkenin bağımsızlığı için çalışan bütün samimi ve dürüst unsurları, bağlı oldukları siyasi kamplara bakmadan» bir araya getirmeğe devam edeceğini belirtti. Böylece en tehlikeli anında ülkeyi kurtuluşa götürebilecek olan emekçilerin geniş halk cephesi kurulacaktı.

BLP'nin Bulgaristan'ı tehdit eden temel tehlike olan nazi faşizmine karşı mücadele sloganları 1940 yazında, İngiliz radyoları tarafından çok çarpıtılarak, taraflı bir biçimde yorumlandı. Onlara göre Sovyetler Birliği, BLP-MK'ne Komintern lideri Georgi Dimitrov aracılığıyla, Almanya ile

saldırmazlık paktını bozması için talimat vermişti. İngiliz radyo istasyonlarının amacı SSCB'nin barışçıl politikası hakkında belirsizlik yaratmak, şüphe uyandırmak ve Alman ordusunu Doğu'ya özellikle SSCB'ne çevirmekti. Aynı amaçla, nazi saldırganlığına karşı bir düşmandan çok, anti-komünistler gibi davranan Bulgar İngilizcileri, BİP'nin temsilcileri ile yakın ilişkiler kurma yollarını aradılar. Yukarıda belirtildiği gibi anti-Sovyet ve anti-komünist bir provokasyonu besleyecek herşeyden kaçınan BİP, Hitler faşizmine karşı Halk Cephesi mücadelesini yönetmeye devam etti.

7 Eylül 1940'da Craiova'da, Dobruca'yı Bulgaristan'a geri veren bir Bulgar-Romen anlaşması imzalandı. Bu anlaşma, Bulgar monarko-faşistlerince, Dobruca sorununun doğru ve barışçıl bir yoldan çözülmesi konusunda Hitler ve Mussolini'nin desteğini kazandıklarını söyleyerek halkı aldatmak için kullanıldı. BİP onların bu ihanet ve demagojilerini sergileyerek SSCB'nin yaadsınamaz değerini gösterdi. Halkı, monarko-faşistlerin Bulgaristan'ı Almanya ile işbirliği içine sokarak, ülkeyi defalarca ulusal felâketlere sürükleyen kuvvetlerin çıkarları için, yeni askeri maceralara girmek istemeleri konusunda uyardı.

1940 Ekiminde nazi kuvvetleri Macaristan ve Romanya'da karargâh kurdu. 28 Ekimde bunu, Yunanistan'ın İtalyan faşistlerince işgali izledi. Bulgaristan'ın bu zor günlerinde, BİP barışın korunması ve ülkenin bağımsızlığı için Bulgar-Sovyet paktının tamamlanması amacıyla ülke çapında bir hareketi başlattı.

Kasım 1940 sonlarında hareket doruk noktasına ulaştı (Sovyet hükümetinin resmi olarak Bulgaristan'a 25 Kasım da dostluk ve karşılıklı yardım anlaşması teklif etmesiyle). Bulgar hükümeti Sovyet teklifini halktan gizlemeye çalıştı; fakat BİP haberi bütün ülkeye yaydı. Halk kesin

olarak anlaşmanın kabulünden yanaydı. Kasabalarda, köylerde, sanayi tesislerinde, derneklerde, miting ve oturumlarda toplanan ve SSCB ile anlaşmanın sonuçlandırılmasını isteyen imzalar, telgraflar ve bildiriler gönderildi. Bu, Alman-İtalyan saldırganlığı ile işbirliği yapan faşist politikanın reddedilmesi ve Bulgaristan'ın barış, bağımsızlık ve özgürlüğünü kabul eden SSCB ile karşılıklı yardım ve dayanışma politikasının onaylandığı bir halk oylamasıydı.

Hükümet halkın isteğini reddetti. Fakat Berlin'in istediği gibi derhal faşist bloka katılarak faşist birlikleri Bulgaristan'da açıkça barındırmaktan da korktu. Hükümet ulusal ihanetini üç ay için ertelemek zorunda kaldı, bu arada güç dengesini kendi tarafına çevirmeye çalıştı. 1 Mart 1941'de Viyana'da Bulgaristan'ı faşist blokla birleştiren bir anlaşma imzalandı. Sonuç olarak naziler, aynı gün, Bulgaristan'ı açıkça askeri bir üsse çevirdiler.

BİP Bulgar hükümetinin nazi yanlısı ve teslimiyetçi politikasını ortaya çıkardı. Parti, TASS ajansının, Bulgaristan'da faşist birliklerinin üslenmesinden SSCB'nin haberli olmadığını ve bunu kabul etmediğini geniş bir biçimde kamu oyuna yansıttı. Bu durumda monarko-faşistlerin Bulgaristan'ın birliğe SSCB ile anlaşarak girdiği yolundaki halk kitlelerini aldatma çabaları boşa çıktı. BİP-MK **Rabotnic-hesko Delo**'da bir bildiri ve ayrıca monarko-faşizmin ulusal ihanetini cesurca mahkûm eden bir broşür yayınladı.

BİP'nin faşizme, savaşa ve Bulgaristan hükümetinin politikasına karşı sürdürdüğü kararlı mücadele halk kitlelerinin nazi birliklerine karşı düşmanca eyleme yönelmesine yol açtı. Sofya, Plovdiv ve diğer kasabalarda işçiler greve gittiler. Köylüler ve diğer emekçiler de nefretlerini açıkça gösteriyorlardı. Nazilerin nakil araçları sabote ediliyor, duvarlara ve binalara sloganlar yazılıyordu: «Almanlar Bulgaristan'dan defolun», «Kahrolsun hükümetteki

Alman ajanları», «Kahrolsun faşist Almanya», «Kahrolsun Hitler», «Nazi çeteleri defolsun», «Yaşasın özgür Bulgaristan» vb.

BİP, monarko-faşizmin nazi yöntemleriyle halk direnişini kırma, polis baskıları, tevkifler, tutuklamalar ve toplama kamplarına gönderme yolları ile bastırma çabalarına yorulmadan karşı çıkıyor, hükümetin, yahudi düşmanı tutumu ve katliamları ile Hitler gençliğine benzeyen, devlet faşist gençlik örgütü Brannik ile mücadele ediyor ve benzeri işler yapıyordu. BİP'nin hükümetin halk düşmanı politikası ve nazi saldırganlığı ile mücadelesi, Bulgaristan'ı Balkan halklarına karşı bir savaşa katma çalışmalarını önlemede önemli katkılar sağladı. Parti, Balkanlardaki nazi savaşı ile ilgili olarak Yugoslav Komünist Partisi ve BİP-MK tarafından ortaklaşa kabul edilen bildirinin en önemli kısımlarını yayınladı. YKP ve BİP tarafından atılan ana sloganlar, özellikle bildirinin sonunda yer alan sloganlardı: «Kahrolsun emperyalist savaş», «Yaşasın Bulgaristan, Yugoslavya ve bütün Balkan halklarının kardeşliği ve işbirliği. Yaşasın barış için dövüşen ve küçük ulusları savunan Sovyetler Birliği».

BİP-MK Yugoslavya ve Yunanistan'ın işgalinin ilk saatlerinde bir broşür yayınladı. Broşürde yeni faşist saldırı ve Bulgaristan yöneticilerinin bu saldırının hazırlığındaki katkıları lanetleniyor ve Bulgar halkı kardeş kavgasına karşı kararlılıkla barış ve komşu ülkelerle kardeşçe dayanışma için mücadeleye çağırılıyordu.

6 Nisan 1941'de BİP-MK tarafından bir diğer parti çağırısı «Kardeş Kavgasına Karşı» başlığı ile yayınlanan bir broşürle yapıldı. Bu broşürlerin basımı ve geniş dağıtımı, partinin Yugoslavya ve Yunanistan'ın naziler tarafından işgaline karşı verdiği çeşitli mücadelelerin sadece küçük bir parçası idi. Bir düşman belgesinde şöyle deniyordu: «BİP, Yugoslavya ve Yunanistan'ın Almanya tarafından işgalini

protesto etti. Yugoslavya'nın parçalanmasına ve Almanya ile Bulgaristan arasında gelişmekte olan ekonomik, askeri ve kültürel işbirliğine, ülkeye ve halka sadece felaket getireceği gerekçesi ile karşı çıktı.»

Monarko-faşistler, Yugoslavya ve Yunanistan'a karşı BLP'nin lanetlediği saldırılara, halk kitlelerinin tepkide bulunacaklarını anlamışlardı. Bu, 1941 Nisan'ında Balkanlardaki faşist Alman savaşında Bulgar birliklerinin yer almasının nedenlerinden biri oldu. Bulgar yöneticiler Wehrmacht'ı, askeri harekatlara katılmadan, diğer yollardan desteklemek zorunda kaldılar.

BLP, Bulgar emekçi halkıyla birlikte, Bulgar topraklarında üslenen nazi birliklerinin elinden Yugoslav ve Yunan savaş esirlerini kurtarmaya yardım ederek çok sayıda başarılı eylem örgütledi. Parti Bulgar halkını, komşu ülkelerle anti-faşist dayanışmaya, emperyalist bağımlılığa karşı kararlı mücadeleye, Balkan halkları arasındaki düşmanlıkların, bölünmelerin ve karşılıklı kışkırtmaların sona erdirilerek ortak düşmana, işgalcilere karşı beraberce savaşmaya çağırıyordu.

Yugoslavya ve Yunanistan'ın işgalinden sonra, faşist blok tarafından kuru'lan despot «yeni düzen»e karşı mücadele 1941 ilkbaharında BLP'nin faaliyetinin en belirgin özelliği oldu. BLP halka, Balkan uluslarının kendi kaderlerini tayin hakkının, ancak ilerici güçler tarafından, nazi «yeni düzen»inin yıkılmasını sağlayacak bir zaferle elde edilebileceğini, bu zaferin Balkanlar'daki ulusal sorunlara doğru çözümler getirerek, özgürlük ve demokratik gelişmelere yol açacağını açıklıyordu. Parti, Bulgar birliklerinin de bulunduğu bölgelerdeki halka karşı uygulanan baskı ve teröre de karşı çıkıyordu.

BLP, monarko-faşizmin Alman yanlısı politikasına karşı ulusal güçleri toplamak, Bulgaristan ile komşu ülkeler arasında kardeşçe ilişkiler kurmak ve Sovyetler Birliği ile

barış ve dostluğu sağlamak için sürekli bir mücadele verdi. Eğer bu yolda burjuvazi arasında birtakım faşist olmayan çevreler sadece, anti-komünizm ve anti-sovyetizm ile belirlenen kendi kişisel durumlarını düşünmeyerek, bütün halkın çıkarından yana bir tavır alsalardı, BİP daha başarılı sonuçlar elde edebilecekti. Burjuva demokrasisinin en belli başlı temsilcileri, kendilerine BİP tarafından önerilen işbirliğini kabul etmediler. Bunların faşist savaşta ve Bulgar hükümetinin politikasında, bir kısım küçük burjuva çevrelerinin ihanetleri ile iki katına çıkan anti-komünizmleri, Alman baskısına karşı anti-faşist hareketi yaymaya ve ulusal güçleri birleşik bir cepheye toplamaya çalışan BİP'nin önüne çok ciddi engeller çıkardı.

BİP bu zorluklara karşın Halk Cephesi bayrağı altında, Bulgar ve Alman faşizmine karşı mücadeleden gerekliliğini anlatarak askerleri de içine alan geniş boyutlu bir anti-faşist hareketi örgütlemeyi başardı. Birçok ordu birliğinde, özellikle sınır kesimlerinde, subayların komutasına karşı yavaş yavaş itaatsizlik eylemlerine dönüşen, pasif bir direniş başladı ve ihtiyat askerlerinin terhisini isteyen sloganlar yükseldi.

Emekçi halkın komünist öncülerinin gösterdiği yüksek enternasyonalist bilinç ülke savaş yoluyla istila edilmediği halde, bütün biçimleri ile Bulgaristan'da süren anti-faşist direnişin güçlenmesini sağlıyordu.

Bulgaristan'ın Almanya ile «ittifak»ı BİP tarafından Bulgar monarko-faşizminin Alman tekelci sermayesinin emperyalist politikası ile suç ortaklığı yapması ve ülkenin ulusal egemenliğinin pratikte ortadan kalkması olarak değerlendirildi. Bu «ittifak» Bulgar toplumunda oluşan çelişkilere yeni boyutlar getirdi. O zamana kadar temel çelişki faşizm ile halk arasındaydı. Almanya ile «ittifak»ın ilanından sonra da öyle kaldı. Fakat şimdi Bulgar faşizmi nazi egemenliği ile yabancı baskı ve bağımlılığın bir aracı ola-

rak hareket ediyordu. Somut durumda, yabancı faşizm ve politika birinci rolü oynamaktaydı. Sadece proletarya, küçük burjuvazi, onların politik güçleri ve faşist olmayan burjuva muhalefet çevrelerinin değil, aynı zamanda Bulgaristan'da devlet egemenliği, ulusal özgürlük ve bağımsızlık isteyen diğer sınıf ve politik güçlerin de haklarına tecavüz ediliyordu.

Faşizm ve halk arasındaki çelişki, daha şimdiden, Alman yanlısı politika araçları ile ulusal bağımsızlık ve devlet egemenliği isteyen güçler arasında oluşan bir çelişki şeklinde belirmişti. Bu çelişkilerin gelişmesi diğerlerinin ortaya çıkmasına neden oldu.

Bağımsızlığın kazanılması ve Sovyetler Birliği ile dostluk ve karşılıklı yardım anlaşmasıyla güvence altına alınması, komşu ülke'lerle birlik ve dayanışma için, nazizm ve Bulgar monarko-faşizmine karşı mücadelede bir ulusal cephe kurulması Bulgar halkını bekleyen en temel görevdi. Ve bu görev BİP tarafından kararlı bir şekilde ve yılmadan yerine getiriliyordu. Parti İkinci Dünya Savaşının başlangıç döneminde, Bulgaristan'daki anti-faşist mücadelenin yayılmasında kesin bir rol oynadı. BİP'nin önderliği sayesinde, anti-faşist direniş, yeni örgütlenme ve mücadele biçimleri ile haklı ve ilerici bir özgürlük savaşına dönüştü. Bu hareketin tamamlanmasına kadar Bulgaristan'daki anti-faşist cephe, mücadelesini en başarılı biçimde barışçıl yollarla yaydı. Halk Cephesi bayrağı altında, geniş ulusal temellere dayanarak, emekçi halkın proleter olan ve olmayan kesimlerinin aktif kitle mücadelelerini geliştirdi.

ULUSAL KURTULUŞ DÖNEMİ

SSCB'nin naziler tarafından işgali ve faşizme karşı yaşanan halkların ve devletlerin başında bulunan Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşının başlaması, uluslar-

arası durumda esaslı bir değişikliğe yol açtı.

Bu, faşist bloka karşı savaşın, haklı, ilerici bir halk kurtuluş savaşına dönüşmesinde doruk noktası oldu.

Faşist güçlerin emperyalist Versay sistemine karşı mücadele edecekleri yolundaki demagojilerin ardındaki amaçları teşhir edildi. Bunların barbarlıkları, hainlikleri ve insarılığı kana bulayarak dünyaya egemen olma hırsları, Bulgar halkının öfkesini çoğalttı. Gerçekler, çoğunluğu anti-faşist düşüncede olan emekçilerin akıllarına ve yüreklerine ulaşıyordu. SSCB'nin, ulusal çıkar ve eğilimlere uyan uluslararası politikası halkı büyük ölçüde etkiliyordu. Bu yüzden de Bulgar Halkının çoğunluğu, SSCB'ne karşı yapılan nazi saldırılarını, kendi varlıklarına ve geleceklerine yöneltilmiş bir suç ve tehdit olarak kabul ediyorlardı.

BLP-MK, Bulgar halkının, Sovyetler Birliğine yöneltilen hain nazi saldırganlığına karşı öfkesini açığa vurdu. MK 22 Haziran 1941'de halka bildiri yayınlayarak, Alman baskısına karşı özgürlük, halk iktidarı, uluslararası dayanışma ve Sovyetler Birliği ile dostluk için ödünsüz bir savaş verilmesi gerektiğini açıkladı.

Parti Yönetimi 22 Haziran bildirisinde Sovyet halkına kardeşlik duyguları ile bağlı bulunan Bulgar halkından, kor-sanca emeller güden Alman faşizmine «ülkelerini ve ordularını kullanmaya hiçbir şekilde izin vermemelerini» istedi. Sovyet halkına zorlu mücadelelerinde ellerinden geldiğince yardım etmek gibi tarihsel bir görev vardı.

Partinin, faşizm ile özgürlük isteyen halklar arasında bir ölüm kalım mücadelesi verileceği yolundaki değerlendirmesine hem komünistler, hem işçi sınıfı, hem de diğer emekçi kitlelerin büyük çoğunluğu katıldı.

24 Haziran 1941'de MK halkın silâhlı özgürlük mücadelesini örgütleyerek harekete geçme kararı aldı. Bu politikayı gerçekleştirmek için, partinin Merkez Komitesinde bir Merkez Askeri komisyonu ve BLP'nin bölge komite-

lerinde de askeri komisyonlar kuruldu. Partizan hareketi, silahlı mücadelenin temeli olacaktı (müfrezelerin eylemleri yerleşme bölgelerinin dışında savaş gruplarında olacaktı). Asker kitlelerini devrimcileştirmek amacıyla, yeraltı çalışmalarının ordu içine girebilmesi için tedbirler alındı. Bütün anti-faşist, demokrat ve yurtsever güçlerin askeri birliğini kurmak için büyük çabalar gösterildi.

Polis karargâhlarının tahminlerine göre BİP'nin 1941'deki çalışmaları «Ağustos-Eylül ayları» gibi çok erken bir zamanda doruk noktasına erişmişti, «ve sosyal tabakalar arasında özellikle köylerde hızla yayılıyordu.»

BİP, dışa bağımlılığa ve monarko-faşist diktatörlüğe karşı mücadele etmeyi bir numaralı ulusal görev kabul ediyordu. Getirdiği çözümlemede, sosyalizm mücadelesinde olduğu gibi demokrasi mücadelesinde de başarının sağlanması için verilen mücadelenin boyutlarının yalnızca bir sınıfın ve bir örgüt ya da partinin güç sınırlarını aştığını belirtiyordu. BİP-MK aynı zamanda, nazizmin kökü kazınmadan, faşist diktatörlüğün ve Alman egemenliğinin yok edilemeyeceğini belirtti. Sosyalizm için mücadeleyi, ulusal bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine bağlayan BİP, bunu, halkların faşizme karşı savaşlarını kapsayan enternasyonalist görevinden ayırmıyor ve yurtiçi ve uluslararası planda temel ilkelere dayanarak hareket ediyordu. Bu ilkelerin doğruluğu ile sosyalizm mücadelesi, Bulgar halkının ulusal görevinin bir parçası oldu. Bunun sonucu olarak da Sovyetler Birliği tarafından yönlendirilen ve faşizme karşı savaşan halkların uluslararası birleşik cephe mücadelesinin bir bileşkesi haline dönüştü.

BİP'nin politikası, ulusal ve toplumsal baskıya karşı olan proletarya ve diğer emekçi halkın Leninist strateji ve taktiklerinin gereksinimleri ile uyum içinde idi.

BİP'nin bu politikası öz olarak bütünüyle ulusaldı ve Bulgar halkını monarko-faşizm ve onun yabancı destekle-

yticilerine karşı mücadelede zafere götürdü.

Bu politika ile proleter olmayan güçler anti-faşist mücadeleye ancak kararlı bir şekilde, kitleler içinde yer alınarak kazanılabilirdi. Bu olgu BLP'ni asıl hedefinden saptırarak Bulgar proletaryasının tarihi görevini yerine getirmesini engellemedi. Anti-faşist mücadelede proleter olmayanların çoğunlukta olması halinde bile, başarı, monarko-faşist diktatörlüğün ve dışa, nazizme bağımlılığın yıkılmasını, demokratik halk iktidarının kurulmasını ve politik hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını sağlayacaktı. Bütün bunları elde etmeden, geniş kapsamlı bir demokrasi, sosyalist demokrasi için, daha ileri aşamada bir mücadele vermek olanaksızdı.

Komünistler (BLP'nin üye ve sempatizanları), anti-faşist direnişte devrimci yolun temsilcileriydiler. Yalnız faşist burjuvaziyi değil, egemen kapitalist sınıfı devirmeyi amaçlıyorlardı. Nazileri Bulgaristan'dan atmak, monarko-faşist rejimi devirmek, anti-nazi koalisyonu yeni bir yön vermek, ve SSCB ile dayanışma, dostluk ve işbirliği için savaşıyorlardı. Genel olarak Bulgaristan Çiftçi Partisi, Sosyal Demokrat Parti, Zveno grubu, demokratlar, radikaller ve faşist olmayan bağımsız politikacılar, anti-faşist direnişin devrimci olmayan kesimini temsil ediyorlardı. Eylemleri kararsızdı, fakat Bulgaristan'ın faşist bloktan kopmasını ve anti-nazi koalisyonda yerini almasını istiyorlardı. Amaçları kapitalizmi, yönetimdeki faşist burjuvazinin Alman yanlısı politikasının kötü politik ve sosyal sonuçlarından korumaktı.

Hepsi faşizme karşı olan, çeşitli sınıf ve sosyal tabakalar ve onların yeraltındaki politik partileri BLP, BÇP, Sosyal Demokrat Parti, Cumhuriyetçi Zveno grubu, Radikal Parti ve diğerleri arasında bir eylem birliği, anti-faşist mücadelenin başarısı için gerekiyordu.

En iyi örgütlenmiş bulunan BLP bunun son derece

önemli olduğunu kavramıştı.

22 Haziran 1941'de BİP'nin halk arasında artık 10.000 bilinçli, disiplinli ve aktif üyesi ile çok sayıda sempatzanı vardı. BİP'nin yönetimi yanı sıra (ülke içinde-Merkez Komitesi ve politbüro, dışarıda Dış Bürosu), 17 bölge komitesi ve her bölgenin ayrı ayrı birkaç mahalle komiteşi vardı. Toplam olarak ülkede 60'dan fazla bölge komitesi, kasaba, köy ve fabrikalarda da yüzlerce küçük parti örgütü çalışır durumdaydı. İşçi Gençlik Birliğinin (RMS) (İGB), BİP'ne politik çalışmalarında büyük yardımları oluyordu. Daha büyük bir öğrenim kurumu olan Bulgar Ulusal Öğrenci Birliği (BUÖB) içindeki kolu ve liselerdeki Marksist-Leninst gruplarla yararlı çalışmalar yapıyordu. BİP, güçlü yeraltı örgütü, çelik disiplini, yararlı eylemleri ve halk arasındaki etkinliğiyle ülke çapında birinci sınıf bir anti-faşist muhalefet gücüydü.

BÇP, köylü kesim arasında, özellikle küçük toprak sahipleri üzerinde geniş etkinliğe sahipti. Fakat, örgütsel bakımdan zayıftı. Parti içindeki yöneticilerle eylemciler bölünerek, BÇP'nin içinde iki ayrı kanat oluşturmuşlardı: sağ ve sol kanatlar. Bazı çiftçiler aşırı sağcılara kayarak, hükümet ve faşizmle işbirliğine kadar gittiler. Ama genelde BÇP'nin üye ve sempatzanları demokratik ve anti-faşist görüşlerini korudular. Partinin her iki kanadı da yeraltı örgütleri kuramadılar. Sağ kanadın lider ve eylemcileri anti-faşist kitle mücadelesi ile değil, monarşi ile işbirliği yaparak, burjuva parti liderlerinin politik entrikaları yoluyla demokratik hükümetin restorasyon politikasını izlediler. Bu köylülerin güvenini kaybetmelerine neden oldu.

BÇP'nin sol kanadı daha istikrarlı bir anti-faşist politika izledi ve böylece köylüler arasındaki etkinliğini sürekli geliştirdi. Bulgaristan Çiftçi Partisinin her iki kanadının da basılı yasal bir yayın organı düzenli bir örgüt çalışması, ya da normal faaliyet gösteren bir lokalleri yoktu. Fakat,

yöneticilerle taraftarları arasında haberleşmeyi kendi kanallarından sağlayan bir mekanizmaları vardı. Tarım kooperatifleri, tüketim kooperatifleri gibi kitle örgütlerindeki konumlarını politik eylemler için kullanıyorlardı. Ulusal Meclis’de, ilerici yayınlara katkıları olan, temsilcileri vardı.

Sosyal Demokrat Parti de iyi örgütlenememişti. Parti içinde, BLP ile birlikte eylem birliği ve SSCB ile dostluktan yana olanlar ile, onlara karşı tavır alanlar arasında politik farklılıklar oluşmuştu. Demokratik Parti ise daha da acıklı bir durumdaydı. İdeolojisi vardı ama, örgütü yoktu.

Cumhuriyetçi Zveno grubu oldukça iyi örgütlenmişti. Bir sol kanat ideolojisi geliştiren Zveno, SSCB ile dostluktan yana kesin bir tavır aldı. Halk arasında destekleyicileri önemsiz bir sayıda olmakla birlikte, ordudaki subaylar ile ilişkileri ve yöneticilerinin kişisel saygınlıkları onların anti-faşist cephenin sol kanadındaki önemlerini devamlı olarak korumalarını sağladı.

Radikal Parti de ideolojik olarak var, fakat örgütsel olarak yoktu. Muhalefetteki yeri de gittikçe zayıflıyordu.

Eski Ulusal Partinin temsilcileri kişisel ilişkilerini, sosyal durum ve prestijlerini kullanarak, muhalefet çalışmalarında daha aktif duruma geldiler.

BLP, öncelikle Bulgaristan Çiftçi Partisinin sol kanadının eylemci ve sempatizanlarıyla bunun yanında nazi faşizmine karşı olan bütün partiler ve önde gelenleri ile karşılıklı ilişki ve eylem birliği için sürekli bir çalışma içindeydi.

Partiler Temmuz, Ekim ve Aralık 1941’deki bildirilerinde SSCB’ne karşı nazi saldırısını lanetleyerek, Sovyet halkı ile dayanışmalarını ve onların zaferine olan inançlarını belirttiler. Sol kanat Çiftçi Partililer Almanya ile ittifakı bozmak ve Bulgaristan’ı anti-nazi koalisyona sokmak için, ülkenin nazi savaşına katılmasına karşı geniş bir sözlü kampanya başlattılar. Özellikle Bulgar hükümetinin Birleşik

Amerika ve İngiltere'ye savaş açmasına karşı çıkarak, bütün haklarını ellerinden alan, halkı açlığa ve teröre mahkûm eden hükümet politikasını sergilediler.

Bulgaristan Çiftçi Partisinin sol kanadı köylülere bir çağrı yaparak, hükümetin aldığı kararlara uymamalarını ve yiyeceklerini saklamalarını, işçilerin de üretimi sabote etmelerini söyledi. Hükümetin istifa ederek yerine ülkenin birliği ve kurtuluşunu sağlayacak yeni bir hükümetin kurulmasını talep etti.

Sol kanat Çiftçi Partililer silahlı mücadeleye karşı çekimser kaldılar. Belgelerinde de, bunu ne reddettiler ne de kabul ettiler. Yöneticileri, silahlı mücadelenin birçok kayıplara neden olacağını ve sonuç vermeyeceğini belirten açıklamalar yaptılar. Fakat birçok yerde Çiftçi Partililer silahlı mücadeleye karşı olumlu tavır aldılar, partizanları ve savaşçıları saklayarak onlara yardım ettiler.

BÇP'nin İngiltere'ye göç eden sol kanat eylemcileri bu politikaya karşı çıktılar. Temmuz 1941'de Londra'ya yerleşerek, Özgür ve Bağımsız Bulgaristan radyo istasyonu aracılığı ile Almanya'ya karşı propogandalarını yürütmeye devam ettiler. Ağustos 1941'de, Çiftçi Partili göçmenler, Almanya tarafından işgal edilen ülkelerindeki diğer köylü partileriyle ortak bir politika gütmeye başladılar. Fakat silâhlı birlikler kuramadılar.

1942'nin başlarında bazı Çiftçi Partili göçmenler Kahire'ye geçtiler. Orada Özgür ve Bağımsız Bulgaristan komitesi ve aynı adı taşıyan radyo istasyonu ile faaliyetlerini sürdürdüler. Londra'da kalan Çiftçi Partili göçmenler benzer örgütlerle ve İngiliz yönetici çevreleri ile ilişki kurdular. BBC'nin Bulgarca yayınlarında nazilerin cinayet ve suçlarını ortaya seren, Sovyet halklarının cesaretini öven ve Bulgar hükümetince ABD ve İngiltere'ye açılan savaşla netleyen propaganda çalışmaları yaptılar. Çiftçi Partili göçmenlerin sempati ve politik tercihleri, kendilerince anti-fa-

şist koalisyonun temel güçleri olan İngiltere ve Amerika yönündeydi. Bulgar hükümetinin, anti-komünist tavırlarına (Bulgaristan'ın Anti-Komintern Pakt'a katılışı gibi) karşı sessiz kaldılar. Radyo programlarında ve Bulgaristan'a İngiliz uçaklarıyla atılan bildirilerde «Kutsal Bulgaristan» şeklinde bir slogan atıldılar ve sistemli olarak köylüleri işçilere karşı kışkırttılar.

BÇP'nin sağ kanat yöneticileri ve önde gelenleri SSCB'nin naziler tarafından işgali, savaşın gelişmesi ve nihai zafer hakkında görüşlerini açıkça belirtmediler. Politik faaliyetleri, BÇP'nin temsilcileri, Zveno ve diğer burjuva muhalefet üyeleri ile toplantılar yapmak, konuşmak ve otoritelere Almanya'nın savaşı kazanma ihtimali olmadığı için dış politikalarını değiştirmelerini tavsiye etme çerçevesi ile sınırlıydı. BÇP'nin sağ kanatçıları, ancak kendileri bağımsız bir hükümet kurunca Bulgaristan'ın bir devlet olabileceğine inanıyorlardı. Bu nedenle diğer politik gruplarla eylem birliğinden kaçındılar.

Zveno'nun anti-faşist durumu 22 Haziran 1941'den sonra güçlendi. Önde gelenleri (General Vladimir Zaimov gibi), BİP ile samimi bir eylem birliğine başladılar ve uluslararası anti-faşist cepheye (ve özellikle onun temel gücü olan Sovyetler Birliği'ne) destek oldular.

Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadı, BİP ile birleşik eyleme devam ederek, SSCB'ni desteklediklerini ilan etti. Krustyu Pastouhov'un yönettiği sağ kanat, İngiliz yanlısıydı. Diğer sosyal demokratlar, Alman yanlısı bir karşı devrimci duruma kadar gidip dağıldılar.

1941 yazında SSCB'ni işgal eden nazilerin başarıları, faşist olmayan burjuva güçlerin muhalefet politikalarını kaypaklaştırdı. Demokratik Parti lideri N. Moushanov, hükümetin dış politikasıyla ulusal emellerinin tatmin olduğunu, Bulgaristan'ın Almanya'ya karşı yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini söyledi. Daha sonra nazilerin Doğu

cephesinde zorlu engellerle karşılaştıkları öğrenilince, N. Moushanov'da Bulgar devlet adamlarını eleştirip, protesto etme olanağına kavuşacaktı. Ulusal Meclis'teki diğer muhalefet milletvekilleri ile birlikte N. Moushanov, hükümetin 13 Aralık 1941'de ABD ve İngiltere'ye savaş açmasını ve benzeri olayları protesto etti.

Fakat eleştirisi, herşeyden önce, kapitalist sistemi felaketlerden korumak için sağ kanadın faşist olmayan güçlerini, komünist partiye karşı birleştirmeye yönelik bir eğilim olarak yansıyordu. Moushanov BİP'nin anti-faşist faaliyetlerini, «hükümete karşı ve anti-sosyal» olarak niteliyordu. Devletin temellerini yıkabilecek veya müttefiklerle olan ilişkilere zarar verebilecek böyle bir faaliyete, Ulusal Meclis'in kayıtsız kalmaması gerektiğini söylemekteydi.

BÇP'nin sol kanadı, Zveno ve Sosyal Demokrat Partinin kanadı dışında geri kalan faşist olmayan güçler, hükümetin politikası ile uzlaşıcı bir tavır almışlardı ve pasif bir bekleyiş içindeydiler. Onlarla politik bir birlik sağlamaya çalışan BİP'nin çabaları sonuç vermedi.

Böylece anti-faşist mücadelenin yayılması, BÇP ve Sosyal Demokrat Partinin sol kanatları ve Zveno'nun desteklediği, BİP'ne kalmış oldu. Bunun yanında BİP ile işbirliği yapan partiler esas olarak şiddet dışı bir direniş yolunu kabul ediyorlardı. Üyeleri bireysel olarak silahlı mücadeleye katıldılar.

Bulgar halkının anti-faşist mücadelesinde en önemli güç olan BİP'nin stratejisi 22 Haziran 1941'den sonra da değişmedi. Baş düşman nazi faşizmi yerindeydi; yerli faşizme ve SSCB'yi istila etmekte olan yabancı faşizme yönelik nihai darbenin hedefi aynıydı. Proletaryanın müttefikleri (faşist olmayan, Almanya'nın tutumuna karşı olan yurtsever köylüler, aydınlar ve diğer küçük burjuva tabakalar) ve yedekleri de (daha çok burjuvazinin batı yanlısı kesimi)

belliydi. O sıralarda BİP batı yanlısı kesimin kendine destek olacağı düşüncesindeydi; oysa yönetimdeki burjuvazi Sovyetlere ve komünizme karşı tavrından ötürü onu kendine destek yaptı. Bu değişmeyen, ama daha özenle hazırlanmış politik stratejiye karşın BİP, yeni örgütlenme ve mücadele biçimlerine ağırlık veren politik taktikler uygulamaya başladı. Bunları geliştirip yenilemeden Bulgaristan'da faşizme karşı kesin zaferi kazanma yolunda başarılı olamazdı. Daha önceki örgütlenme biçimleri olan:

- a) Yeraltı parti ve gençlik komiteleri, işyerleri, köy, kasaba, mahalle ve kırsalalarda örgütler ve gruplar,
- b) Grev, gösteri, yürüyüş, kampanya vb. yerlerde anti-faşist birlik komite ve liderlikleri,
- c) Bulgaristan İşçi Birliğini de içine alan kooperatifler, okuma klüpleri dernekler ve diğer yasal kültürel kitle örgütleri, profesyonel örgütler ve birliklerin yanı sıra, parti şimdi yeni örgütlenme biçimleri de uyguluyordu: bölge komitelerinde askeri komisyonlar, BİP'nin merkez komitesinde Merkezi Askeri Komisyen, partizan müfrezeleri, savaş ekipleri, sabotaj ve yanıltma grupları ve 17 Temmuz 1942'den sonra da Vatan Cephesi ve komiteleri. Parti aynı zamanda, önceden Bulgaristan ve uluslararası devrimci hareket tarafından denenmiş daha başka mücadele biçimleri de uyguladı (yalnız yeraltında):

— Kasaba ve köylerde üretim ve ulaşım alanında, savaş, sabotaj ve yanıltma gruplarının eylemleri.

— Önce, yerleşme bölgeleri dışındaki, Mayıs 1942'den sonra bu bölgeler içindeki hedeflere, partizan müfrezelerince saldırı.

— Silah, cephane ve diğer malzemelerin kırsalardan, partizan ve savaş gruplarına düzenli ve sistematik olarak taşınması.

— Askerleri kitleler halinde devrime katabilmek için

devrimci yeraltı örgütlerinin somut eylemleri.

— Yerleşim bölgelerinin partizan müfrezeleri tarafından geçici olarak işgal edilmesi.

— Halk arasında levazım sağlama, askeri ve politik eylemleri kapsayan eğitim çalışmaları yapılması.

— Askerî ve politik bilgi ve açıklamaların yanında, yurt- içi ve uluslararası durum hakkında önemli sorunlara ve Bulgar halkının görevlerine uygun çözümler getiren parti direktiflerinin (genel değerlendirme ve sonuç olarak) ihtar ve tavsiyelerinin, yeraltı radyosu yoluyla yayınlanması.

— Yeraltı yayınları, bülten, broşür, bildiri vb. lerin parti kanalıyla, partizan ve diğer liderlerce dağıtılarak, anti-faşist direnişte sürekli artan bir tecrübe ile, özellikle silahlı mücadelenin yayılması.

— Parti radyo programlarının yaygınlaştırılması vb...

22 Haziran 1941'den sonra, BLP'nin politik taktiklerini belirleyen yeni örgütlenme ve mücadele biçimleri, Bulgar halkının anti-faşist mücadelesinin özelliklerini yansıtıyordu. BLP'nin strateji ve taktikleriyle tamamen çakışmamasına rağmen onun bir parçası olan silahlı mücadele, tek yol oldu.

BLP-MK'nin silahlı mücadeleyi başlatma kararı tamamlayıcı bilgilerle birlikte parti bölge başkanlıklarına iletilti. 1941 yazında Razlog, Gorna Djoumaya (Blagoevgrad), Dupnitsa (Stanke Dimitrov), Pazarcık ve Batak kasabalarının bulunduğu bölgelerdeki partizan müfrezelerinin yanısıra, düzinelerce köy ve kasabada da savaş birlikleri kuruldu. 1941 güzünde parti Chehlare köyü Plovdiv bölgesi taraflarında üç ayrı müfreze ve diğer birçok yerde partizan grupları oluşturdu.

Georgi Dimifrov başkanlığındaki BLP-MK'nin Dış Büro (DB), Bulgar halkının bir bütün olarak direnişinde ve özellikle silahlı mücadelenin doğru yöneltilmesinde çok önemli bir oynadı. Sovyet yardımı ile Dış Büro. Hristo Botev radyo istasyonu ile Narodn Glas (Halkın Se-

si) yayınını kurdu. Bunlar resmi Bulgar radyo dalgaları üzerinden ve onların programları ile birlikte yayın yapıyordu 1941 Ağustos ve Eylül aylarında Dış Büro siyasal göçmenlerin (50'den fazla tecrübeli devrimci ve militan) Bulgaristan'a gizlice dönmelerini örgütleyerek partizan hareketine önemli katkılarda bulundu.

Başlangıçta düşmanın silahlı güçleri, Bulgaristan'daki partizanlar ve savaş ekipleri üzerindeki kısa süreli bir üstünlüğe sahipti. Bu dengesizliğe rağmen, düşman 1941'in ortası ile sonu arasında 70'den fazla partizan hareketiyle karşılaştı.

BİP'nin askerleri devrimcileştirme çalışmaları da ürünlerini veriyordu. Faşist bir kumandanın belirttiğine göre, parti 1941 Ağustos'undan beri çalışmalarını hızlandırmış ve «... bütün ordu ünitelerinde kısa zamanda yeraltı örgütleri kurmayı başarmıştı.»

BİP, askeri komitelerin, partizan ünitelerinin, savaş ekiplerinin ve yeraltı askeri örgütlerinin oluşturulmasında ve bunların gelişme çalışmalarında, aynı zamanda anti-faşist direnişin yayılmasında devamlı kayıplar veriyordu. 1941'de 769, 1942'de 3.105 komünist tutuklandı. Bir kısmı zindanlara ve toplama kamplarına atıldı, diğerleri düşman tarafından soruşturma sırasında vahşice katledildi, geri kalanlar da mahkûm edilerek öldürüldüler.

Silahlı mücadelenin ilk yılında can veren Anton Ivanov, Politbüro üyesi ve Parti Merkez Komite Sekreteri, Tsvyatko Radoinov, MK üyesi ve Merkezi Askeri Komite (MAK) başkanı, BİP ve MAK'nin beş üyesi Zveno da sol kanadın ve askeri birliğin temsilcisi, Bulgar Sovyet dostluğunun cesur savaşçısı General Vladimir Zaimov ve daha bir çok anti-faşist lider ve eylemci bunlar arasındaydı.

BİP'nin verdiği kurbanlar, partizan hareketindeki tek tek yenilgi ve hatalar, düzinelerce askeri örgütün çöküşü, silahlı mücadeleyi yenilgiye uğratmadı. Genelde gelişmesi-

ni önleyemedi. Komünistler sempatizan ve diğer anti-faşist güçlerle birlikte, mücadele yöntemlerini sürekli olarak geliştirdiler. Bu konuda partinin değeri ölçülemezdi.

Silahlı mücadelenin yaygınlaşması ile birlikte BİP çeşitli yönleri ile anti-faşist direnişi genişletmek ve kuvvetlendirmek için bütün gücünü kullandı.

Pahalılığa, işsizliğe, işten atılmaya, ücretsiz çalışmaya kötü sağlık koşullarına, hak ve özgürlüklere saldırıya karşı en önemli hareket işçi hareketi idi. İşçiler ve işçi temsilcilerinin işverenlere karşı elde ettikleri yasal kazanımlar ve Bulgar İşçi Sendikalarına yöneltilmiş protestolar, küçük esnaf ve diğer tabakalarca destekleniyordu. Yetkililerin bütün ekonomik ve politik tedbirlerine karşı köylülerin muhalefetine yanısıra, BİP, İşçi Gençler Birliği ve BUÖB tarafından düzenlenen gösteriler, Bulgaristan'daki nazi çevrelerini rahatsız etmekteydi. Nazilere hizmet eden birçok fabrikada üretim yüzde 40 ile 50 arasında düşüş gösterdi. Bulgar monarko-faşistlerince alınan ekonomik tedbirler, işçiler tarafından kitleler halinde boykot ediliyor ve uygulanması engelleniyordu. Sonuç olarak, anti-faşist mücadele gittikçe halk arasında yayıldı. Diğer anti-faşistler ve yurtseverler de ön mücadele saflarında, komünistler arasında yer almaya başladılar.

Grevlerin yasaklanmasına ve katılanlara ağır cezalar verilmesine karşın işçiler grevler yaparak direnmeye devam ediyorlardı. Temmuz 1941'de Radyo Fabrikası işçileri greve gittiler ve polis 10 kişiyi tutukladı. Gabrovo'da Balkan pamuk ipliği fabrikası işçileri 1941 Ekiminde greve gittiler. Düzenleyicileri birkaç yıl hapse mahkûm edildiler. Zlata maden ocağında (Trun bölgesi), Popovo, Pazarcık, Varna, Sofya, Assenovgrad ve diğer yerlerde benzeri grevler patlak verdi.

Köylüler de faşizme karşı harekete geçtiler. Sadece

tarımsal mallara elkonulması ve benzeri ekonomik önlemleri değil yöneticilerin politik girişimlerini de sabote etmeye giriştiler.

Köylüler sivil seferberlik kanununa aldırıyorlar, taşıt, hayvan ve yiyecek vermeyi reddederek, vergilerini ödemiyorlardı. Birkaç köyde halk, saklanan tahılları bulmak ve denetlemek amacıyla evleri dolaşan komisyonlara karşı ayaklandı. Belediye reislerini, vergi memurlarını, levazım komisyonlarının vekil ve üyelerini teşhir ederek kınadılar. Çilek üreticileri tarlalarını sürmeden bıraktılar.

Diğer çalışan halk, küçük esnaf, memur ve aydınlar, faşizme karşı işçi ve köylüleri destekliyordu. Düzenli ve yeterli ekmek stokları, yiyecek, giyecek, ayakkabı, yaka-cak, araç gereç ve üretim için hammadde isteklerini sağlamada, levazım komiserliği delegasyonlarında görev alıyorlardı. Halk, terörden dolayı felâkete uğramış olanlara kitlesel destek sağlıyordu.

İşçi Gençler Birliği ve BUÖB'nin yardımıyla Bulgaristan İşçi Partisi her yönüyle anti-faşist mücadeleyi örgütleyip yaygınlaştırdı ve faşist diktatörlüğün bir aracı olan ordunun cesaretini kırdı.

Parti bu yolla, kitle direnişinin gelişmesinde ve halk latmanlarının artarak bu harekete katılmasında önemli rol oynadı. Hükümetin halk düşmanı politikası ve Bulgaristan'daki Nazi baskılarına karşı, anti-faşist yurtsever güçlerin askeri birliğinin kurulmasına önayak oldu.

VATAN CEPHESİNİN KURULMASI

Anti-faşist güçlerin askeri birliği, silahlı mücadeleyi yaygınlaştırmak ve orduyu politik ayaklanmaya hazırlamak için zorunluydu. BİP, 1941'de Hristo Botev radyo istasyonunun yayınlarında (Vatan Cephesi) diye adlandırılan bu birliğin kurulması için, yorulmak bilmeksizin çalıştı.

Sovyet ordusunun kış karşı-taarruzu (1941 - 1942), işçilerin nazi yağmalarıyla artan hoşnutsuzlukları, Aralık 1941'-de ABD ve İngiltere'ye savaş açılarak, komşu ülkelere iki kolordu gönderilmesi (Doğu Cephesine gönderilmek amacıyla çekilen nazi işgal ordusunun yerine geçmesi için biri Yugoslavya'ya bir diğeri de Yunanistan'a) ve hükümetin ulusal felaketi hazırlayıcı politikası ile ortan baskı, adaletsizlik ve kötüleşen ekonomik durum Vatan Cephesi ni hazırlayan koşullardı.

Geniş halk katmanları, BİP'nin nazi egemenliğine ve Bulgaristan'daki işbirlikçilere, monarko-faşistlere karşı anti-faşist bir askeri cephe kurma çağrılarını benimsiyorlardı.

Georgi Dimitrov'un girişimiyle BİP-MK'nin Dış Bürosu, Vatan Cephesinin programını hazırlayarak 17 Temmuz 1942'de Hristo Botev radyo istasyonundan yayınladı. Vatan Cephesi programının 12 maddesi vardı. İlk beş maddede şu önerileri getiriyordu:

- a) Nazi savaşında Bulgaristan'ın parçalanmasına asla izin vermemek,
- b) Bulgar birliklerinin Balkanlardaki jandarma işlevlerine son vermek,
- c) Nazi ordularını ve Gestapo birliklerini ülkeden atmak, Bulgaristan'ın Almanya ve mihver devletlerle ittifakını kırmak,
- d) Almanya'ya ve işbirlikçilerine yiyecek ve hammadde ihracatını durdurmak, halkın geçimini sağlamak,
- e) Balkan uluslarıyla anlaşma, Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerle anti-nazi birlik için dostluk ve işbirliği yoluyla Bulgaristan'ın ulusal çıkarlarını korumak. Vatan Cephesi programı, mücadeleyi sadece Alman faşist blokuna karşı yöneltiyor, ve onların Bulgar işbirlikçilerinden açıkça bahsedilmiyordu. Fakat bir bütün olarak programın kapsamında bu konu vardı.

Geri kalan yedi maddenin kapsadığı öneriler ise şunlardı:

a) Faşist mahkeme ve polis tarafından tutuklanan halk eylemcilerinin derhal serbest bırakılması,

b) Demokratik hak ve özgürlüklerin yeniden getirilmesi ve faşist kanunların kaldırılması,

c) Ordunun monarko-faşizmden kurtarılması,

d) Faşist örgütlerin dağıtılması ve faşist suçluların cezalandırılarak etkisiz hale getirilmesi,

e) Halk emeğinin ve ülke kaynaklarının yabancı ellerden kurtarılması, özgür ve bağımsız olarak devletin ekonomik gelişmesinin sağlanması,

f) Halkın geçiminin, işçilerin, iş, gelir ve insanca yaşamının sağlanması,

g) Faşist karanlığın ve ırk düşmanlığının Bulgar halkının ulusal onurunun zedelenmesinin son bulması.

Vatan Cephesi programında, bu hedeflere ulaşmak için, «Vatan Cephesinin sağlam, güçlü, kurtarıcı politikasını yürütecek gerçek bir ulusal hükümetin kurulması» gereğince yer veriliyordu. Bunun için, «yönetimdeki hain düşman ve nazi yanlısı hükümet»in devrilmesi gerekiyordu. Daha sonra Vatan Cephesi hükümeti, «Bulgaristan'da hükümetin gelecekteki biçimini saptayacak ülkenin özgür ve bağımsız gelişmesi için gereken yapısal ve maddi güvenceyi verecek olan Büyük Ulusal Meclis'in toplanmasını sağlayacak koşulları» hazırlayacaktı.

BİP, Vatan Cephesi programı yayınlanırken bütün yurtseverleri, bunu tartışmaya ve halk içinde yaymağa çağırırdı. Parti, politik, ulusal ve dini bağlarına bakmadan bütün yurtseverlerin birleşmesi ve sağlam, kararlı eylemlerle programın uygulanması gerektiğini vurguladı. Bu, herşeyden önce «bütün kitlesel güçleri, politik, ekonomik ve askeri örgütleri birleştirmede en büyük sorumlu olan anti-faşist yurtseverlerin» göreviydi. Bunlar, Vatan Cephesini

kurmada inisiyatifi yüklenecek olan Çiftçi Partisi, İşçi Partisi, sosyal demokratlar, demokratlar, radikaller vb. idi. BLP, Vatan Cephesinin kurulması ve çalışmasında gösterilecek en ufak kararsızlığın ya da duraksamanın çok sıkıncalı olacağına işaret etti. Vatan Cephesinin derhal kurulması ve tek bir merkezi önderlik altında anti-faşist mücadelenin sürdürülmesi, Bulgaristan'ın kurtuluşu için son derece önemliydi.

Parti temsilcileri ile demokratik çevrelerin liderleri arasındaki görüşmelerde program içeriğindeki en önemli noktalarda hiçbir tartışma çıkmadı. Bu, BLP'nin bütün yurtsever çevreler ve ulus temsilcilerince kabul edilebilen bir platform getirdiğinin açık göstergesi idi. Bununla birlikte bir kısım faşist olmayan eylemciler ve liderler Vatan Cephesine katılmayı kabul etmediler. Bu davranışlarını haklı çıkarmak için de, hareketin vakitsiz olduğunu ve silahlı mücadele koşullarına uymayacağını öne sürdüler. Reddetmelerinin gerçek nedeni ise, sınırlı sınıf politikaları ve kendi dar, bireysel ve bencil çıkarlarını ulusal çıkarların üzerinde tutmaları idi.

Vatan Cephesi programının içeriği ile ulusal cephenin kurulması ve parti programının kabul edilmesi için verilen mücadele, Bulgaristan İşçi Partisi'nin varolan ortama göre önemli görevleri çözümlemedeki başarısını gösteriyordu. Parti, Vatan Cephesi programına sosyalist görevleri katmamıştı. Bu, sosyalizm için mücadeleden vazgeçtiği ya da ulusal özgürlük, bağımsızlık ve halk demokrasisi için mücadeleyle kapitalist sömürüyü ortadan kaldırma mücadelesi arasında herhangi bir ayrılık gördüğü için değildi.

Yeni Leninist yapıda bir parti olarak BLP, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin sosyalizm mücadelesi ile bütünleşmesini ve Sovyetler Birliği öncülüğünde, halkların nazizme karşı savaşı ile tam bir başarıya ulaşacağını savunuyordu. Parti halk çoğunluğunu Vatan Cephesi doğrul-

tusunda, faşizme ve emperyalist bağımlılığa karşı savaş-
mağa yönelterek devrimci işçi hareketini faşizme ve
emperyalizme karşı verilen mücadeleler aracılığı ile sos-
yalizm kavgasına doğru yönlendirdi.

BLP, Çiftçi Partisi, Zveno ve Sosyal Demokrat Par-
tinin sol kanatları ve bağımsız anti-faşistlerin temsilcile-
rinden oluşan Vatan Cephesi Ulusal Komitesi kuruldu.
BLP, Vatan Cephesini kurmaya, Çiftçi Partisinin sol ka-
nadı, Cumhuriyetçi Zveno grubu, diğer faşist olmayan
parti ve grupların sol kanat temsilcileri, halktan gelen ba-
ğımsızlar ve eylemciler ile başladı. BLP'nin demokratik
güçleri hazırlayıp toparlaması, Vatan Cephesini yaygın bir
hareket haline getirdi. Bu arada Vatan Cephesi'nin oluş-
masını sağlayan gruplar, yavaş yavaş Vatan Cephesi ko-
mitelerine dönüşüyorlardı. 1942'nin sonunda, programın
yayınlanmasından beş ay sonra, 136'dan fazla Vatan Cep-
hesi komitesi kuruldu. Bunlardan bazılarının kendi basın,
broşür, bildiri yayınlama ve diğer gereçleri sağlama ola-
nakları vardı. Anti-faşist politika ve eylemlerini açıklamak
ve yaymak için varolan yeraltı basımevinden yararlanıyor-
lardı.

Genel anlamda, yaygın bir halk hareketi ve örgütlü
bir komiteler sistemi olan Vatan Cephesi, 1942 yılı gibi çok
erken bir zamanda kurulmuş oldu. Bu, Bulgaristan İşçi Par-
tisinin anti-faşist güçlerin gelişen politik hareketini kanıtla-
yan çok büyük bir başarısı idi. Bu konu ile ilgili olarak, 25
Mart 1943 tarihinde gizli bir nazi belgesinde şöyle deniyor-
du: «Vatan Cephesi'nin yoğunlaşan faaliyetleri en iyi Bour-
gas ve Sofya'da gözlenebiliyor. Alman askerlerinin öl-
dürülmesi, saldırı ve sabotaj biçiminde ortaya çıkıyor.»

BLP'nin Vatan Cephesi'nin ulusal önderliğini sağlamak
için harcadığı çabalar 1943 yazında başarı ile sonuçlandı:
BLP, Çiftçi Partisi, Zveno ve Sosyal Demokrat Partisinin
sol kanatları ve bağımsız anti-faşistlerin temsilcilerin-

den oluşan Vatan Cephesi Ulusal Komitesi kuruldu.

Eylül 1943'te Vatan Cephesi Ulusal Komitesi Bulgar halkına bir bildiri yayınladı. Bu bildiride Anayasada şart koşulduğu gibi bir hukukçu tarafından değil de kanunsuz olarak seçilen naiplere karşı uzlaşmaz bir direnişe geçildiği açıklanıyordu. Ulusal Komite naiblerin tayin ettiği hükümete karşı çıkıyordu.

Vatan Cephesi komitelerinin bütün yayın organları işçiler, köylüler, yurtsever askerler ve halk aydınları arasında yayın işbirliği, Bulgar-Sovyet dostluğu ve demokratik bir halk iktidarı kurmak yolunda kararlı bir mücadele vermek için çalışıyordu.

Anti-faşist mücadelenin bayrağı altında Vatan Cephesi, bütün partizan hareketinin kitlesel siperi oldu.

İHTİLALCI HALK KURTULUŞ ORDUSUNUN KURULMASI

Savaşın gelişmesinde köklü değişimler sağlayan Stalingrad başarısının etkisiyle, Bulgaristan anti-faşist silahlı güçlerinin stratejik saldırı koşulları olgunlaştı. Bunların uygulanmasında BLP'nin kararlı tavrının rolü gene büyük oldu. Parti Merkez Komitesi, Şubat 1943'deki direktifi ile, stratejik savunma döneminin sonuna gelindiğine, silahlı mücadelenin yeni bir aşamasına geçildiğine dikkati çekti. Bulgar halkı silahlı bir ayaklanmaya hazırlanma görevi ile karşı karşıya idi. MK'nin direktifinde şöyle deniyordu: Ayaklanmanın esas gücü, işçiler, askerler, partizan birlikleri, vurucu savaş güçleri önderliğindeki geniş halk kitleleridir. Hareketin amacı ve sloganları ise, Vatan Cephesi iktidarının kurulması, Sovyetler Birliği ile dostluk ve işbirliği, müttefikler ile anlaşma, Balkan Devletleri ile faşizme karşı birleşik mücadeledir.

BLP-MK, derhal partizan güçlerden oluşan yeni bir

örgütsel yapı oluşturdu: 1943 Mart ve Nisanında bunları bir başkanlık altında 12 ihtilal çalışma bölgesine ayırdı; sonra hepsini geneltirmeye bağı İhtilalci Halk Kurtuluş Ordusu (İHKO) içinde birleştirdi. Parti belgelerinde, Vatan Cephesi komitelerinin silahlı ayaklanmanın organları ve demokratik halk iktidarının çekirdekleri olduğı belirtiliyordu. Partizan müfrezeleri ve savaş ekipleri, halk iktidarı için gerekli olan en önemli yapının —ordu ve milis kuvvetleri— çekirdekleriydi.

İHKO'yu kurmak için, yani: anti-faşist mücadelenin silahlı güçlerini örgütlemek için BLP'nin yaptığı girişimler, gelişen mücadelenin yeni aşaması ile birleşti ve ulusal kurtuluş hareketinin, yepyeni bir büyük dalga halinde kabarması ile sonuçlandı. Bulgaristan'da 1943'de 800'den fazla partizan hareketi oluştu. Faşist yönetim "faaliyetleri devlet gücünün ve zamanının önemli bir kısmını alan Vatan Cephesinin 1943 Şubat, Mart aylarında kurulduğunu" kaydediyordu. İçişleri bakanı 1 Ekim 1943'de iç durumu şu sözlerle açıklıyordu: «Aslında yetkililer bugüne değin hep savunmada kaldılar.» Gerçekten de faşizm, ihtilal ordusunu bozguna uğratmak için, sürekli olarak kendi silahlı güçlerinin sayısal üstünlüğünden faydalanmağı çalışıyordu. 1943 baharında ihtilal kuvvetlerine karşı Gredna Gora bölgesine 20.000 kişilik asker ve polis gönderildi. Aynı yılın sonbaharında bu sayı daha da arttırıldı. Kışın 100.000 kişilik asker ve polis kuvveti bütün ülkede partizan hareketine ve sempatizan halka karşı bir kampanyaya girişti. Faşistler acımasızca zulme başvurarak (çocuklar ve yaşlılar dahil partizan ailelerini ve yardımcılarını sorgusuz sualsiz katlederek), ihtilal ordusunu halk desteğinden yoksun bırakmağı çalışıyorlardı. Fakat başaramadılar.

1943'de silahlı direniş artık karşı konulmaz bir biçimde genişliyordu. BLP, yahudilerin ölüm kamplarına sürülmelerine karşı çıkmak için bir ulusal hareket örgüt-

leyerek uygulamasına geçti. Hareket Sofya'da bir protesto toplantısı ve kitle gösterisi ile başladı. Hükümet ve naziler, yahudileri Bulgaristan'dan sürme planlarından vazgeçmeye zorlandılar. Çiftçilerin çoğunluğu yiyeceklerini sakladılar, otoritelerin talep ve girişimlerini baltadılar. Bazı kasabalarda işçiler greve gittiler.

Bu arada BİP de askerler arasındaki etki alanını genişletiyordu. 1942'de ve 1943'de 1300'den fazla asker, tek tek veya gruplar halinde partizan saflarına katıldılar. Askerler arasındaki yeraltı örgütleri, Yugoslavya ve Yunanistan alınan topraklarda karargâh kuruyor, bu ülkelerin komünist partileri ile ilişki ve işbirliğine giriyordu. Komutanları Dicho Petrov başkanlığında bir sınır birliği (60 kişiden fazla) Yugoslav ihtilalcilerine katıldı ve 1943'de kurulan Hristo Botev Partizan müfrezesinin çekirdeğini oluşturdu. Hükümet, güvenliği sağlayabilmek için özel bir çeşit ordu —devlet jandarması— kurdu. Bir de kendisi için bir toplumsal güç, anti-partizan grupları, savunma üniteleri dedikleri politik bir dayanak oluşturmaya çalıştı; fakat işçilerin kesin muhalefeti ile karşılaştı.

1944'ün başlarında Sovyet ordularının parlak başarısı ve Romanya sınırına kadar ilerleyip Balkanlara yaklaşması, Bulgar halkını coşkulandırdı. BİP birçok yeni partizan bölükleri kurdu ve en aktif olanlarını Ulusal Kurtuluş Ordusuna aldı. Nisan 1944'de Chavdar adını taşıyan bir müfreze (437 savaşçı ile Sofya'nın doğusunda), gene aynı yıl Mayıs'da birinci ve ikinci Sofya halk kurtuluş müfrezeleri (Batı Sofya'da) ve Yugoslav topraklarında Yugoslav Ulusal Kurtuluş Kuvvetleri ile ortak çalışma yapan Georgi Dimitrov Savaşçıları müfrezesi kuruldu.

BİP'nin ve İHKO'nun doğru politik ve askeri strateji ve taktikleri, halkı silahlı mücadele yolundan saptırmaya, ve Bulgaristan'da hızla gelişen devrimci atılımı önlemeğe ça-

lışan monarko-faşist girişimlere karşı çok büyük engel teşkil etti.

DEVİRİMCİ ORTAMIN GELİşMESİ

Bulgaristan'da devrimci oluşumun ilk belirtileri 1941'-de su yüzüne çıkmıştı. O sıralarda yönetici sınıfın politikasında bir bunalım ve halkla hükümetin Alman yanlısı politikası arasında bir zıtlasma başgöstermişti. Fakat 1943'e kadar halk hareketi henüz gözle görülür bir şekilde gelişmemişti. Böylece de devrimci bir ortam için gereken en önemli göstergelerden bir tanesi eksik bulunuyordu. Bu sağlanmadan kurtuluş işlemi kesinlikle tamamlanamazdı.

Devrimci durumun oluşmasından önce, halk kurtuluş hareketinin gelişmesi doğru olacaktı. BİP, Bulgaristan'daki sınıfsal ve politik savaşının objektif sonucu olan silahlı mücadeleyi hazırlayarak görevini yapıyordu. Bu aynı zamanda onun, SSCB önderliğinde faşizme karşı mücadelede özgürlük isteyen halklara karşı uluslararası göreviydi. Bu arada, BİP, bütün devrimci maceracılıklardan sakınıyordu. şartlar olgunlaşmadan silahlı bir halk hareketini örgütlemeye yanaşmadı. Devrimci ortamı oluşturmak için, kendi güçleri ile bütün diğer anti-faşist güçleri hazırlayıp geliştirmeye başladı.

1944'de Sovyet Ordusunun zaferleri ve Balkanlara doğru karşı konulmaz bir biçimde ilerlemesinin güçlü el-kisi ile Bulgaristan'daki anti-faşist mücadele eşi görülme-miş boyutlara ulaşıyor, devrimci bir ortam için gereken şartlar herzamankinden daha çok kendini gösteriyordu. Bu durumda monarko-faşistler, baskı ve demagojiyi eskisinden daha büyük bir beceri ile birleştirip sürdürebilecek yeni bir hükümet tayin etmeyi kararlaştırdılar. Bu hükümet aynı zamanda İngiltere ve ABD ile ateşkes anlaşması sağlayacak ve yükselen halk devrimi karşısında rejimi yıkı-

maktan kurtarmak için onların desteğini elde etmeye çalışacaktı.

1 Haziran 1944'de becerikli bir demagog ve şaşmaz bir Alman taraftarı olan Ivan Bagryanov, hükümeti kurmakla görevlendirildi. Sahtekârlıklarına, askerlerin elinden tüm iktidarı alır almaz nazilerle ittifakı bozacağı yolundaki iddiaları ile başladı. Bu yolla, halkın iyi niyetini, BİP'nin ve Vatan Cephesi'nin desteğini kazanarak, silahlı mücadeleyi yıkmayı umuyordu. Bagryanov, kurnaz, becerikli ve çok ihtiyatlı hareket ediyordu. Anti-faşistler çok zorlu bir durumla karşı karşıyaydılar. Vatan Cephesi'nden olmasa bile, Almanya'ya karşı tavır alacak her hükümeti desteklemeye hazır olduklarını söylemişlerdi. Bagryanov kendi hükümetinin böyle olacağına onları inandıracağını hesaplıyordu. Fakat BİP onun atanması ve yönetimi konusunda uyanık davrandı. Bundan da ötesi, Georgi Dimitrov başkanlığındaki Dış Büro, Bagryanov'un tavırlarının ardındaki gerçeği ortaya serdi. Parti, Vatan Cephesi, İhtilal Ordusu ve halk kitleleri kararlı mücadelelerine devam ettiler. Bagryanov hükümetinin ilk ayından partizan eylemleri rekor bir düzeye —337'ye— ulaştı (ortalama olarak günde 12 eylem).

İkinci ay, Temmuz'da 543 ve iktidarın son ayı Ağustos'da da 669 eyleme (saldırı, yanıltma ve sabotaja) kadar yükseldi. Askerlerin devrime katılma oranı gün geçtikçe artıyordu. 1944'de Ocak'tan Ağustos'a kadar 1700'den fazla asker, partizan saflarına geçti. Bunlardan bir bölük, Yunanistan İhtilal Ordusu (ELAS)'nın 81. alayı ile birleşirken, bir kısmı da Yugoslavya halk kurtuluş kuvvetlerine bağlı olarak hareket eden 6 tabur oluşturdular. Aynı dönemde 300'den fazla yeni Vatan Cephesi komitesi kuruldu. Ulusal komite başkanlığındaki bu komitelerin toplam sayısı 678'i buluyordu.

Ağustos 1944'de hükümet tarafından, bu kez 300.000

kişilik bir ordu ve polis kuvveti ile, 36 bölük, 9 müfreze, 1 birlik ve 200.000'den fazla partizan, yardımcı izci, levazımcı ve diğer sempatizanlardan meydana gelen ihtilal ordusuna karşı büyük bir kampanya başlatıldı. 100.000 kişilik bir ordu, İHKO'nun ana kuvvetlerine karşı çarpışıyor-du. Çok sayıda kayıp verildi. Fakat bu kez de silah, savaşçı ve diğer donatımları ile üstün durumda olan düşmanın sayısal çoğunluğuna karşı, ihtilalcilerin yüksek morali onların üstünlüğünü sağladı.

BİP, Vatan Cephesi ve İhtilalci Halk Kurtuluş Ordusu, güçlü yeraltı yayınları ile halkın bilinçlenmesinde etken oluyordu. 140'dan fazla gazete ve broşür bastırıp dağıttılar. Bu yolla olduğu kadar, bildiri, slogan ve yüzyüze açıklama çalışmaları yoluyla da halkta savaşçı duygular uyan-dırıyorlar ve faşizme karşı kesin zafere ulaşana dek savaşma kararlılığı kazandırıyorlardı.

1944 Ağustos'unun sonlarına doğru, ülkedeki devrimci dalganın kabarması, karşı konulmaz bir biçimde geniş-leyip, doruk noktasına varmıştı. Bu konuda İasi ve Kishinev civarında 22.000 kişilik bir nazi bölüğünü kuşatıp yenen ve 23 Ağustos'ta faşist diktatörlüğü devirmek için Roman halkına yardım eden Sovyet Ordusu'nun zaferleri son derece büyük etkinlik yaratıyordu. Bulgar monarko-faşistlerinin Nazi ordusunun koruyucu kanatlarından kesin olarak mahrum edilmesi ve diktatörlüğün devrilmesi artık sadece gün meselesiydi.

Bu iç ve uluslararası durum, Bulgaristan'da elverişli bir devrim ortamı yarattı. Yönetici sınıfın, egemenliğini sürdürüp korumasına olanak kalmamıştı. Ezilen sınıflar ise artık ezilmek istemiyorlardı. Bunların durumu gittikçe kötüleşiyor ve feci bir hale geliyordu. Halk hareketinin geniş çapta yayılmasının yanı sıra, egemen sınıfın iktidarına karşı bir halk demokrasisinin kurulması için cesur ve ka-

rarlı eylemler gelişiyordu. Bu durum, yasal muhalefetin yönetici çevrelerinden (Vatan Cephesi'ne girmeyi reddeden, batı yanlısı, silahlı mücadeleye karşı ve faşist olmayan gruplar), BLP'in önderliğı ve Vatan Cephesi'nin bayrağı altında savaşan halk tabakalarına kadar, çeşitli politik güçlerin tutumunu etkiledi.

HALKIN FAŞİZME KARŞI ZAFERİ

26 Ağustos 1944'de BİP-MK bir genelge yayınlayarak Bulgaristan'ın kaderinin belirleneceğı günlerin yaşandığına dikkoti çekti. Ülkeyi, iktidarı zorla elinde tutan naipiler ile Alman yanlısı hükümetin sürüklediğı yıkımdan ve nazi Almanyası ile ittifakın yol açacağı yenilgiden, sadece halk ve yurtsever ordu kurtarabilirdi. Sadece tüm Bulgaristan halkı ve ordusunun kararlı silahlı mücadelesi ile nazi işgalcileri ülkeden atılabilir, SSCB ile dostluk ve işbirliğı sağlanıp, İngiltere ve ABD ile barış yapılabilir ve gerçek demokratik halk iktidarını getirebilecek olan bir Vatan Cephesi hükümeti kurulabilirdi.

Merkez Komite bu tarihsel görevi üstlenerek, halk ayaklanmasını başlatacak olan kesin emirleri verdi. Parti tarafından akla gelebilecek her yerde partizan müfrezeleri ve savaş ekiplerinin askeri hareketi örgütleniyordu: mitinglerde, toplantılarda, gösterilerde, işçi ve memurların politik grevlerinde. vb... Partinin diğeri çalışmalarını ise şöyleydi: Yerleşim bölgelerini zaptetmek, kurtuluş ordusu üniteleri ve işçi, köylü, asker kitlelerle demokratik halk iktidarını kurmak; nazi işgalciler ve onların Bulgaristan'daki maşalarına karşı ülke çapında mücadelede ordunun yardımını sağlamak; Vatan Cephesi komitelerini güçlendirmek «halk iktidarının organları ve ülke çapında mücadelede faal örgütleyici ve lider» olabilecek yeni komiteleri yaygınlaştırmak ve hızla yenilerini kurmak.

Merkez Komite «ülkeyi cesur, kesin ve kararlı bir yolla kurtarabilecek olan ve bunu yapma zorunda olan Vatan Cephesi'nin tek politik güç olduğunu» belirtti.

Aynı gün İhtilal Ordusu Genel Kurmayı, bölge karar-gâhlarına, halk kurtuluş kuvvetlerinin düşmana karşı saldırıya geçmesini bildiren bir emir gönderdi. Emirde, bundan başka, kendi güçlerini komşu ülkelerin mücadeleleri ve baş kaldıran askeri birlikleri ile birleştirmeleri, partizan müfrezeleri ve savaş ekipleri için seferberlik ilan edilmesi, Vatan Cephesi ile bağların kuvvetlendirilmesi isteniyordu. Emekçilere ve askerlere en son gelişmelerin açıklanması, kasaba ve köylerde Vatan Cephesi iktidarının kurulması bildiriliyordu.

Ağustos sonunda Vatan Cephesi Ulusal Komitesi «Bulgar Halkı Manifestosu»nu yayınladı. Bunu komitenin 15 üyesi imzaladı. Artık faşist baskılardan çekinmiyorlar ve halkı Vatan Cephesi hükümetini kurmak için yiğit ve zorlu bir mücadeleye çağırıyorlardı.

Parti Merkez Komitesinin 4 numaralı genelgesi, İhtilal Ordusu Genel Kurmayının emri ve Vatan Cephesi Merkez Komitesinin bildirisi, gerçekleşecek halk hareketinin görev programını bütünüyle kapsıyordu. Faşizm ve gerici-lik hiçbir şekilde partiyi yolundan saptırma, Vatan Cephesi kuvvetlerini sarsma, kitleleri doğru parti politikasına karşı yöneltme ve onların hızla, tarihi bağımsızlık hareketine katılma-clarını engelleme gücünde değildi.

Koşullar, yönetici kligi yeni demagojik önlemler aima-ya zorluyordu. Bagryanov hükümeti tarafsız bir politika izleyeceğini ilan etti ve Sovyet ordusu önünden kaçarak Romanya üzerinden Bulgaristan'a geçen Alman ordusunu silahsızlandıracağını bildirdi. Kadroları,depoları, ulaşım sistemleri ve üsleri ile Bulgaristan'a yerleşmiş bulunan Alman ordusu, Bulgar hükümetinin bu kararından hiç etkilendi. Naziler görünüşü kurtarmak için, Bulgaristan top-

raklarına çekilen birliklerinin silahsızlandırılmasını kabul ettiler. Fakat buna karşın, silahları ile birlikte, yeni bir üs kuracakları Batı'ya taşınmaları gerektiğini bildirdiler. Daha çok, Sovyet ordularının Bulgaristan topraklarına girmesini engellemeye çalışıyorlardı. Bagryanov hükümeti bu perspektif amaçla, İngiltere ve ABD ile mütareke görüşmelerine başladı.

Bulgar monarko-faşistlerinin, nazi kanatları altındaki düzen yerine bir İngiliz-Amerikan düzeni getirmek için yeterli zaman bulamayacakları ve hatta bu değişikliği yürürlüğe koymak için bile vakitleri olmadığı ortadaydı. Bu yüzden yasal muhalefet, BCP'nin sağ kanat temsilcilerinden Konstantin Mouraviev kanalıyla naiplere düzeni kurtarmak için yardım önerisinde bulundu. Oneri kabul edildi ve 2 Eylül 1944'de eski hükümetinin yerine, Mouraviev başkanlığında yeni bir hükümet geçti. BCP'nin sağ kanat temsilcileri, Demokratik Parti, Ulusal Parti ve diğerlerinin liderleri de hükümete katıldılar. Bağımsız bakanlar (Savaş Bakanı General İvan Marinov ve diğerleri gibi) Vatan Cephesi'ni açıkça destekliyorlardı. Ne var ki demagojik maksatlarla, Vatan Cephesi temsilcilerine bile boş koltuklar ayıran hükümetin politikasını etkileyemiyorlardı.

Yasal muhalefet, ülkede Batı yanlısı bir yol izlemeyi amaçlıyor, Sovyet Ordusunun, Bulgar topraklarında mülteci olarak bulunan nazi kuvvetlerine saldırmasına izin vermemeyi ve politik oyunlarla halk hareketini yolundan sapıtıp parçalamayı planlıyordu. Eğer bunlarda başarılı olmazsa, baskı için İngiliz ve Amerikan yardımına başvuracaktı. Yani genel olarak burjuva sistemini parçalanmaktan kurtarmaya ve halka ve insanlığa karşı suç işleyen monarko-faşist yöneticilerin, memurların ve kişilerin cezalandırılmasını önlemeye çalışıyordu. Naziler Mouraviev hükümetine karşı çıkmadılar, çünkü onun başarı kazanması Balkanlarda kendi işlerine de gelen stratejik durumun de-

ğişmesi demekti.

Mouraviev hükümetinin atandığı ilan edildikten hemen sonra BİP Merkez Komitesi bir toplantı yaparak, yeni hükümetin halk düşmanı politikasına karşı mücadeleyi yoğunlaştırma kararı aldı. Hristo Botev radyosu karar haberini olduğu gibi yayınladı.

BİP, suçlayıcı ve açıklayıcı politik çalışmaları ile, halkın durumu değerlendirerek, onları bekleyen görevlere doğru bir açıdan yaklaşımlarını sağladı. Mouraviev'in rolü ve politikasının karşı-devrimci karakteri kitleler tarafından görülmeye ve buna karşı çıkılmaya başlandı. Milyonlarca emekçi BİP tarafından çizilen yolu, ulusal kurtuluş ve toplumsal özgürlük için silahlı mücadele yolunu izliyordu.

Mouraviev'in Vatan Cephesi temsilcilerini kabinesine alarak anti-faşist güçlerin askeri birliğini yıkma girişimleri başarısız kaldı. Hükümet, Vatan Cephesi'nin savaş gücü olan İhtilal Ordusuna gönüllülerin akışını durdurmak bir yana onu zayıflatamadı bile. Sayıları durmadan artan devrimci askerler ihtilal ordusuna katılıyorlardı. Halkın faşizmle savaşının sonu hızla yaklaşıyordu.

Nazi karargâhları ve kuvvetleri ülkeyi boşaltmayı bir müddet durdurdular. Önce depolarını sonra da personellerini tahliye edeceklerini bildirdiler. Hükümet onlara dokunmadı ve böylece 5 Eylül akşamı Sovyetler Birliği'ni Bulgaristan'a savaş açmaya zorladı. Naziler ertesi gün tahliyeye başladılar. Buna karşın aralarından bir kısmı keyfince davranmağa devam ediyordu. Hatta 6 Eylül günü, yaklaşık 2500 kişilik bir Alman ordusu, Romanya'dan gelerek, Batı'ya çekilmeyip, Bulgar yetkililerince İhtiman kasabasında alıkonan nazi birliklerinden birini kurtarmaya çalıştı. Bu olay üzerine, BİP'nin ilçe örgütüne hazırlanıp yönetilen Bulgaristan ordu birlikleri örgütlü bir direniş göstererek Alman planını bozdular.

Bulgar halkı Sovyetler Birliği'nin savaş ilan etmesini

iki yönlü duygularla karşıladı: monarko-faşizme karşı kararlı mücadelelerinde dostça bir yardım a'maktan duydukları sonsuz sevinç, anti-sovyet ve halk düşmanı bir politika sürdüren Bulgar hükümetine karşı duydukları büyük öfkeye karışıyordu. Kurtarıcı Kızıl Ordu'yu beklerken halkın devrimci enerjisi kat kat artıyordu. BİP onları gösteri ve grevlere yöneltiyordu. 5 Eylül gecesi, Halk Kurtuluş Ordusu Genel Kurmayı ile birlikte MK politik bürosu bir hareket planı hazırladı ve 9 Eylül arefesinde ana darbeyi indirmeyi kararlaştırdı. Bu plan, başkentde yapılacak kitle gösterileri, grevler ve toplantıların ardından, devrimci ordu birlikleri, savaş ekipleri ve partizanlar tarafından gerçekleştirilecekti.

6 Eylül'de BİP'nin desteği ile Sofya'da tramvay işçileri grevi yapıldı. Kentin merkezinde gösteriler oldu. Polis ve naziler göstericilere ateş açarak birçok kişiyi yaraladılar. Ertesi gün Sofya'da bir kitle toplantısında konuşmacı polis tarafından öldürüldü.

Pernik maden işçileri BİP önderliğinde 7 Eylül'de greve gittiler. Polis gösteriye ateş açtı, 6 ölü, 13 yaralı verildi. Plevne ve Silistre'deki emekçiler hapishaneleri kırarak açtılar, siyasi suçluları kurtardılar ve onlarla birlikte gösteriler düzenlediler. Her iki yerde de kayıplar verildi. Plovdiv'de Parti tütün ve demiryolu işçileri ile diğer emekçiler arasında bir grev düzenledi. İHKO üniteleri 61 yerleşme bölgesini ele geçirdi ve bir kısmında Vatan Cephesi iktidarını kurdu.

8 Eylül'de Plovdiv'deki grev büyüyerek yerel yönetimin emekçi halkın eline geçmesi ile sonuçlanan, genel bir greve dönüştü. Grevler Gabrovo, Assenograd ve diğer şehirlere de yayıldı. Halkın baskısıyla bütün hapishanelerin kapıları açıldı ve siyasi suçlular serbest bırakıldı. BİP, Varna ve Gabrovo'da halkı ayaklandırdı. Sveti Vrach, Trun, Burgaz, Varna ve diğer yerlerde askeri birlikler baş kal-

dırdılar. Sovyet Ordusu aynı gün Bulgaristan'a girdi. Halk hareketi tüm gücü ile devam ediyordu. Sovyet kurtarma birliklerinin zafer kampanyası ve haikin coşkun heyecanı ile hareket olağanüstü bir güç ve anlam kazandı.

9 Eylül 1944'ün ilk saatlerinde ordu birlikleri, savaş ekipleri, partizanlar ve silahlı işçilerden oluşan ayaklanma kuvvetleri nefes kesen bir hızla, Sofya'da ana darbeyi indirdiler. BLP-MK, Vatan Cephesi Ulusal Komitesi ve LHKO genel kurmayı önderliğinde, devletin merkezi mekanizmasını ele geçirdiler ve Kimon Georgiev başkanlığında 16'lar Hükümetini kurdular. Bunlardan dördü BLP, dördü Zveno politik grubu, ikisi Sosyal Demokrat Parti ikisi de bağımsız halk temsilcileriydi. Bir bütün olarak, iktidar. BLP temsilcilerinin belirleyici ağırlıkta olduğu, Vatan Cephesi komitelerinin elinde idi. Böylece demokratik halk iktidarının hareketi ve kuruluşunda partinin önderlik rolü doğal olarak kabul edildi.

9 Eylül sabahı erkenden, birinci Vatan Cephesi hükümetinin, bütün kent ve köylere seslenen bildirgesi Sofya radyolarından yayınlandı. Bildirge, eski hükümetin nazi birliklerini Bulgaristan'da silahları ile bıraktığını ve bunların 2 Bulgar ordusunu tehdit altında tuttuğunu bildiriyordu. Vatan Cephesi, ülkeyi yıkılmaktan kurtarmak için, hükümeti ele almıştı. Yeni hükümet Almanları Balkanlar'dan atmak için derhal bütün kuvvetlerini ve olanaklarını Sovyetler Birliği ve anti-nazi koalisyonunun diğer ülkeleri ile birleştirecekti. Sovyetler Birliği ile çözülmez bağlar ve bütün demokratik ve komşu ülkelerle yakın dostluk ilişkileri kurmak için çalışmaya kararlıydı.

Bildirge emekçi halkın bağımsızlık hareketi için etkili bir işaret oldu. Halk, partizanlar ve askerler, polis ve devlet mekanizmasını yıkıp bütün ülkeyi temizleyen birleşik ihtilal kuvvetleri içinde toplandılar. İhtilalciler, nazi jandar-ması, polis ve gericilerin silahlarını alarak tutukladılar, düzi-

nelerle kentte bunların dirençlerini kırdılar ve batıdan gelen nazi istilasını durdurdular.

Vatan Cephesi hükümetinin kurulması ile beraber onun silahlı kuvvetleri, halk milisleri ve halk ordusu da oluştu. Bunların kumandası ve kadrosu faşizme son darbeye yer alan politik suçlular, toplama kamplarından çıkanlar, devrimci ordu askerleri, genç gönüllüler ve diğer anti-faşist yurtseverler dahil mücadele içindeki partizan ve aktif sempatizanlar tarafından hazırlanıyordu. Hareket, halkın devrimci enerjisini ve yaratıcılığını ortaya çıkarmıştı. Toplumsal baskıdan olduğu kadar yabancı emperyalist bağımlılıktan ve monarko-faşist diktatörlükten kurtulmak için, karşı devrimcilerin yurtiçi ve yurtdışında süren direnişlerine karşı Bulgaristan'da bir barikat oluşturan Sovyet ordusunun varlığından ve sağlam desteğinden güç alıyorlardı.

Sınıfsal ve politik güçlerin dengelenmesi ve BİP'nin halk üzerindeki kesin etkisi, partinin faşizme karşı üç yıl süren mücadeleyi örgütleme ve yönetmedeki başarılı politikası sayesinde kazanılmıştı. Parti aynı zamanda, Vatan Cephesi ve İHKC'ni kurup, Bulgaristan ve komşu ülkelerde silahlı mücadeleye katılan milyonlarca askeri devrimciyi saflara çekerek, demokratik halk devrimini sosyalist bir devrime dönüştürmeyi başarmıştı.

BİP önderliğindeki halk, «hareketin üç unsuru -işçiler, köylüler ve askerleri tek bir zafer hareketinde birleştirmek için gereken herşeyin yapılması»nı söyleyen Lenin'in öğretilerinden hareket ediyordu. Devrimci bir önsezi ile, BİP-MK'nin Aralık 1941 bildirisinde sözünü ettiği saatin gelmiş olduğunu biliyordu. «... her türlü baskı ve zulme karşın komünist özelemler çoğalıyor, daha da artan bir güçle çoğalmaya devam edecekler ve bir zaman gelecek ki bütün ülkeyi kaplayacaklar.»

Politik özgürlük ve ulusal bağımsızlığını elde eden

emekçi halk işçi sınıfı ve onun komünist öncüleri önderliğinde Vatan Cephesi etrafında birleşti, kendi öz demokratik halk iktidarını oluşturarak proletarya diktatörlüğünü kurdu. Bu şekilde, Bulgaristan'da halkın faşizme karşı zaferi sosyalist devrimin başlamasına yol açıyordu.

NAZİ ALMANYA'SINA KARŞI BULGARİSTAN YURTSEVER SAVAŞI (1944-45)

Bulgar halkının iç faşizme karşı kazandığı zaferden sonra Bulgaristan Vatan Cephesi'nin ilk ulusal görevi nazi Almanyası'na karşı, İkinci Dünya Savaşındaki yerini almak oldu. Yugoslavya yolu ile Yunanistan ve Ege adalarından çekilen yarım milyon kişilik Alman orduları Bulgaristan'ın Batı sınırını tehdit ediyor ve önemli sınır merkezlerine doğru ilerliyordu. Kula kentini birkaç günlük bir işgalden sonra aldılar. Kurtarıcı Sovyet Ordusu ile askerlik ve dostluk ilişkileri ve yardım sağlanmadan istilacıların püskürtülmesi olanaksızdı. Bu arada Bulgaristan'ın SSCB, İngiltere ve ABD ile mütareke imzalaması, uluslararası durumunu geliştirmesi ve Yugoslavya, Macaristan ve diğer ülkelerin halklarının özgürlük mücadelesinde yerini alarak uluslararası görevini yerine getirmesi gerekiyordu. Bunun içinde monarko-faşist hükümet tarafından yaratılan tecrit durumundan kurtulmalıydı.

10 Eylül 1944'de Vatan Cephesi Almanyaya'ya savaş ilan etti. Bulgar halkının anti-faşist mücadelesi yeni bir aşamaya giriyordu. BLP'nin çağrısıyla ivedi ve genel bir askerî seferberliğe gidildi. Onbinlerce gönüllü halk ordusu saflarına katıldı. İşçi Gençler Birliği'nin yaklaşık 40.000 üyesi de gönüllü olarak cepheye gitti. Düşmanla savaşan askerî güçlere dayanak olmak için «Herşey cephe için, herşey zafer için» sloganı altında geniş bir halk hareketi gelişti. 17 Eylül 1944'de bütün Bulgar toprakları naziler tarafın-

dan boşaltıldı. Üçüncü Ukrayna Cephesi kumandası altında, toplam 448.000 asker ve subaydan oluşan üç Bulgar ordusu, Yugoslav topraklarında düşmanla karşılaştı. İki temel görevleri vardı: Üçüncü Ukrayna cephesinin sol kanadını korumak ve Yunanistan'dan Vardar, Ibar ve Morava vadileri boyunca kuzeye doğru çekilen nazi kuvvetlerini durdurmak. Yugoslav yöneticileri ve halk kurtuluş ordusu, Bulgar Halk Ordusu'nun, Yugoslavya topraklarında çarpışmasını kabul etti.

Bulgar Halk Ordusu, son derece güç koşullar altında birçok zorlu çarpışmadan sonra nazilerin çekilme hattında birçok noktayı ele geçirdi. Sonraları, Nis, Kossovo Pole ve Kumanova kentleri, Stratsin köyü ile Gregalnitsa ve Strumitsa nehirlerinin adının verildiği dört büyük kahramanca hareket ile üç Bulgar ordusu görevini yerine getirmiş oldu. Yugoslav Halk Kurtuluş Ordusu birlikleri bu operasyonlara katıldı. Ortak düşmana ve zulme karşı birleşik mücadelelerinde dökülen kanlar, Bulgar ve Yugoslav halklarının askeri dostluğunu kutsallaştırdı. 10 Eylül'den Kasım 1944'ün sonuna kadar Bulgar Halk Ordusu Üçüncü Ukrayna Cephesi ve Yugoslav Halk Kurtuluş Ordusu ile birleşerek yardım gücünü Makedonya ve Sırbistan'ın kurtarılmasına yöneltti. Böylelikle Bulgaristan Yurtsever Savaşının birinci dönemi sona ermiş oldu.

İkinci dönem Aralık 1944'den Mayıs 1945'e kadar devam etti. Bu dönem Yugoslav, Macar ve Avusturya topraklarının savunulmasını da üzerine alan 130.000 kişilik (3. Ukrayna Cephesi'ne dahil olan) 1. Bulgar ordusunun hareketini kapsıyordu. Sürekli savaş ve hareketlerle, Sovyet ordusunun askeri bilgi ve savaş hünelerinden yararlanan 1. Bulgar Ordusu, Balkan dağlarından Alpler'e kadar uzanan askeri hattı ele geçirdi. Askerler ve kumandanlar tek tek ve topluca kahramanlık mucizeleri yarattılar. Mart ve Nisan 1945'de Drava ve Mur nehirleri hareketleri adıyla

destanlaşan savaşta Bulgar askerleri Sovyet kahramanları ile omuz omuza parlak zaferleri kazandılar. Bu Moskova'da top atışları ile kutlandı.

Mart 1945'de Birinci Bulgar Ordusu, düşmanı Avusturya topraklarında izlerken, Alp eteklerinde nazi Almanya'sının teslim olma haberi geldi. Bulgar Halk Ordusu, savaşta tecrübeli bir düşmana karşı, kahraman bir ruhla yüksek ideolojik ve politik bir bilinç ve değerli savaş nitelikleri gösterdi. Bulgar Halk Ordusu bütün bunları BİP'nin (1944 Eylül'ü sonunda yeni adıyla Bulgaristan İşçi Partisi-Komünistleri) büyük örgütleyici, açıklayıcı, öğretici çalışmaları ve Sovyetler Birliği ile ordusunun son derece değerli yardımları sayesinde başardı. Alman birliklerine ağır kayıplar verdirdi: 60.000'den fazla işgalci öldürüldü, yaralandı veya esir alındı. Savaş ganimeti olarak çok miktarda tank, uçak, top, mayın atıcısı, makinalı tüfek, tüfek, savaş gereçleri, askeri ve diğer araç gereçler ele geçirildi.

Bulgar Halk Ordusu, zaferlerinin bedelini çok sayıda kurban vererek ödedi. 31.922 ölü, yaralı, kayıp ve çok sayıda malzeme.

Bulgaristan Yurtsever Savaşının nazi Almanya'sının kesin yenilgisi için anti-nazi koalisyonun mücadelesinde çok önemli bir yeri vardır. Monarko-faşistlerin, Bulgaristan'ı faşist bir eksene ve saldırganlığa itip nazi imparatorluğuna bağlayarak ülkeye bulaştırdığı bu utanç verici lekeyi, Bulgar halkı kendi kanıyla yıkayarak temizledi. Bulgaristan Yurtsever Savaşı: başta SSCB, Yugoslavya ve Macaristan olmak üzere, geniş halk yığınlarınca tanındı, Bulgaristan'ın saygınlığını arttırdı ve uluslararası durumunu geliştirdi, ülkeyi demokratik halkların safına kattı, onurlu ve adil bir barış anlaşması isteme hakkını kazandırdı. Yurtsever Savaşın başarılı sonucu Bulgaristan'ı uluslararası tecrit durumundan kurtarmada çok önemli bir rol oynadı. Bunun yanı sıra, ülkede çalışma yaşamının ve siyasi

yaşamın normale dönmesine, özünde sosyalist biçiminde halk demokrasisi olan 9 Eylül devriminin tarihsel verilerinin pekiştirilmesine çok değerli katkılarda bulundu.

Bulgaristan Yurtsever Savaşı, monarko-faşist diktatörlüğe ve nazi Almanyası'nın baskılarına karşı Bulgar halkının BİP önderliğindeki silahlı mücadelesinin doğal bir sonucuydu. Halk 9 Eylül 1944 zaferi ile Bulgar ve Alman faşizminin yol açtığı bütün kötülüklere son vermiş oldu. Zafere kadar, nazizme karşı savaşa devam eden Bulgar halkı ülkenin başındaki tüm utanç ve kötülükleri temizleyerek özgür uluslar arasındaki onurlu yerini kazandı. Böylece BİP yönetimi en büyük yurtseverlik görevini yapmış ve Sovyetler Birliği önderliğinde faşizme karşı savaşan halkların birleşik cephesindeki önemli işlevlerini yerine getirmiş oldu.

Bulgaristan komünistlerinin partisi, kendi halkının başlangıçtan son güne kadar, faşizme karşı sürdürdüğü mücadelenin ve Bulgaristan Yurtsever Savaşının herkesçe tanınan örgütleyicisi, önderi ve hazırlayıcısı oldu. Halkın hak ve özgürlüklerini ulusal bağımsızlığını ve devlet yönetimini elde etme, Bulgaristan için parlak bir gelecek hazırlama ve tarihsel görevleri yerine getirmedeki kararlı ve yaratıcı nitelikleri ile parti en büyük ulusal güç haline geldi. Sosyalist ülkelerin proleterlerinin ve diğer ilerici halkların uluslararası çıkarlarını her zaman ilkeli olarak destekledi. Bu yolda Bulgar halkı hem iç ve dış faşizme karşı zafere kazanmış, hem de Bulgaristan'da sosyalizmi başarı ile gerçekleştirmiş oluyordu.

1941 - 1944 YILLARI ARASINDA BULGARISTAN'DA DEVRİMCİ DURUMUN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR ÜZERİNE

Slavka Petrova

9 Eylül 1944 Sosyalist Devrimi, II. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan, Bulgaristan İşçi Partisi tarafından doğru olarak değerlendirilen ve Parti'nin devrimci taktiklerini belirlerken temel aldığı uygun nesnel koşullar sayesinde başarı kazanmıştır.

Bulgaristan öteki Avrupa ve Balkan ülkeleriyle karşılaştırıldığında kapitalist gelişme yoluna girmekte gecikmiştir. Bununla birlikte kapitalizm kısa bir tarihsel dönem içinde bu üretim biçiminin olanaklarını tüketerek iki dünya savaşı arasında duraklama ve çürüme belirtileri göstermeye başlamıştır. Bulgaristan kapitalist tekelliliğin en gelişmiş biçimlerini barındıran, ama ekonomik bakımdan zayıf, tarım alanında ilkel ve yetersiz bir durum içinde kalmıştır. Böylece ülke, ilerde ulusal ekonomide önemli bir yer tutacak olan yabancı sermayeye çok çekici gelmiştir. İşçi sınıfı ve emekçi halk, Bulgar burjuvazisi ve yabancı büyük burjuvazi tarafından acımasız bir sömürüye tabi tutulmuştur.

Sosyalist devrim, Bulgar toplumunun derinliklerinde nesnel olarak olgunlaşmıştır; bu devrim, üretim güçleri-

nin daha da geliştirilmesi için gerekli koşulları sağlayabilecek tek yol olarak ortaya çıkmıştır.

1 Mart 1941'de, II. Dünya Savaşı'nın bütün gücüyle sürdüğü koşullar altında, Bulgaristan Başbakanı Bogdan Filov, Üçlü Pakt'ı imzaladı ve aynı gün Nazi birlikleri ülkeyi işgal etiler.

Bulgar halkı için ölüm demek olan bu hareket, yıllarca Coburg Hanedanı ve monarşist-faşist burjuvazi tarafından yürütölmekte olan Alman yanlısı politikanın mantıksal sonucuydu. Nazi birliklerinin istilâsıyla, sosyalist devrimin amaçları anti-emperyalist görevlerle daha da karmaşık bir biçimde içiçe girmiş oluyordu.

Sosyal devrimin, dolambaçlı yollardan geçerek nesnel yasaların harekete geçmesi sonucunda gerçekleştiği herkesçe bilinir; bu devrim, ancak, özellikleri V. İ. Lenin tarafından açıklanan bir devrimci durumun varolmasıyla başarıya ulaşabilir. Bundan başka V. İ. Lenin, «yer almış olan nesnel değişikliklere, öznel değişikliklerin, yani bunalım döneminde 'baştan atılamazsa' hiçbir zaman 'düşürölemeyecek' eski Hükümeti ezecek (ya da zayıflatacak) devrimci sınıfın, devrimci kitle eylemlerine girişebilme yeteneğinin de eklenmesi gerektiğini» vurgulamıştır.

Gelişmesi boyunca devrimci durum, nesnel süreçlerin olgunlaşma derecesiyle belirlenen değişik aşamalardan geçer.

Tarih çalışmaları arasında şimdiye dek, Bulgaristan'da devrimci durumun zamandizinsel (kronolojik) sınırları ve II. Dünya Savaşı sırasındaki gelişme dereceleri üzerine yapılmış monografik bir inceleme ya da makale yayınlanmamıştır. Bununla birlikte, birçok yazar, somut tarihsel incelemelerinde bu temel sorundan söz etmeden geçememişlerdir. Her zaman kapsayıcı bir biçimde (devrimci durumun tüm derecelerini içine alarak) ve her zaman uygun savları kanıt göstererek olmasa da çeşitli yazarlar.

konuya ilişkin tutumlarını belli etmişlerdir.

Devrimci durumun ne zaman başladığı sorunu üzerinde birçok görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşlerin bazılarına göre «ülkede genel olarak devrimci durumu Nazi'lerin Doğu Cephesi'nde ilk kez yenilgiye uğratılmalarından sonra, ülkenin monarşist-faşist yönetim çevrelerinde kargaşalığın çıkmasıyla, halkın en vefalı evlâtlarının Bulgaristan İşçi Partisi'nin önderliği altında Bulgar halkının silâhlı mücadelesinin temellerini atmaya ve gerçek bir devrimin hazırlıklarına girişmeleriyle» başlamıştır. Başka bazı yazarlara göre, «Bulgaristan'ın Üçlü Pakt'a girmesiyle (1 Mart 1941) ülkede, ivedi tarihsel görevler, sınıfsal yapı ve sınıfsal politik güçlerin harekete geçirilmesi açılarından genel olarak devrimci durum denebilecek bir hava yaratılmış, böylece sosyalist bir devrimin gelişmesi için gerekli önkoşullar ortaya çıkmıştır.»

Üçüncü bir yazarlar grubu da şu görüşü savunmaktadır: «Ülkede, 1944 ilkbaharında (Nazi birliklerinin Volga'da ve Kursk tepesinde yenilgiye uğratılmasının etkisiyle) devrimci bir duruma dönüşmeye başlayan siyasal bir bunalımın ortaya çıktığından söz etmek daha doğru olacaktır.»

Başka bazı yazarlarsa araştırmalarında 22 Haziran 1941'de ve hemen sonra ülkede nesnel değişikliklerin ortaya çıktığına işaret etmekte, ama bunları devrimci durumun başlaması sorunuyla kesin bir biçimde bağlamamaktadırlar. Örneğin, L. Valev şunları yazıyor: «Sovyetler Birliği'nin Büyük Yurtsever Savaşı... Bulgar halkının tüm toplumsal, siyasal yaşamında kökten bir değişiklik yarattı ve ulusal kurtuluş için verilen mücadelenin kararlı bir biçimde yoğunlaştırılmasına yol açtı.»; daha sonra ise «SSCB'ne karşı Nazi saldırganlığı Bulgaristan'daki siyasal durumda kökten bir değişiklik ve gerici ve demokratik güçler arasında daha da belirgin bir ayrım yarattı.»

Bu bakımdan, çok açık belirtilmiş olmasa da, G. Todo-rov'un görüşüne göre, «o zamanın (burada 22 Haziran 1941'den söz ediliyor yazarın notu) Bulgar toplumunda iki tip politika ve iki kutup oluşmuştur; bunlardan birinci (SSCB yanlısı ve faşizme karşı olan) özgürlük ve ulusal bağımsızlık istiyor ve halkın büyük çoğunluğunu işçi sınıfını, kasaba ve köylerdeki emekçi halkı ve dürüst aydınları içine alıyordu; ikincisiyse, kitleleri ezmek ve soymaktan yana olan, Hitler'le birlikte SSCB'ne karşı savaşa katılmak isteyen ve Bulgar toplumunun gerici güçlerini (ya'nız Alman sermayesiyle değil, gizli olarak İngiliz sermayesiyle ilişkili ve onun etkisi altında olan) kapitalist burjuvaziye, gerici devlet memurlarını ve monarşist-faşist subayları içine alan kutuptur.» Aynı yazara göre, Sovyet halkının Büyük Yurtsever Savaşı'nın başlaması ve gelişmesi işçi sınıfının ve emekçi halkın sınıf mücadelesinin bir silâhlı başkaldırı mücadelesine dönüşmesinde etkin bir rol oynamıştır. Yazar bu görüşlerini, destekleyici hiçbir fikir ileri sürmeden ortaya koymuştur; oysa bunlardan bazıları, örneğin İngiliz yanlısı burjuvaziyle ilgili olan görüş, bazı itirazlara yol açmıştır. Bu sorunla ilgili olarak görüşlerini belirten bir yazar da M. Issoussov'dur; ona göre «o zamanlar (1941 yazı yazarın notu) ülkedeki siyasal durum, devrimci durumun tüm özelliklerini taşı-mıyordu»; ama yazar, bunun nedenlerinden hiç söz etmemektedir. Tartışılan sorun üzerinde görüşlerini belirten G. Madolev ise, 22 Haziran 1941'de «Bulgaristan'da he-nüz hiçbir devrimci durum yoktur, ama bu durumun kök-leri belirmiştir ve durum yavaş yavaş olgunlaşmaktadır» demektedir.

Genel devrimci durumun doğrudan devrimci duruma dönüşmesi ve bunun olgunlaşma derecesi sorunuyla ilgili olarak, bazı yazarlar ise bunun 1944'te Mayıs-Ağustos ayları arasında gerçekleştiği, bazıları ise 1944 yazında

olduğu görüşünü savunmaktadırlar.

Doğrudan devrimci durumun doğrudan devrime dönüşmesi üzerindeki görüşler, kesin bir biçimde ancak iki yazar tarafından belirtilmiştir. Bunlardan biri, doğrudan devrimci durumun, doğrudan devrime dönüşmesinin Sovyet Hükümeti'nin Bulgaristan'a savaş ilân etmesiyle (5 Eylül 1944) başladığını söylemekte, ama bu konuda gerçeklere dayanan bilgiler vermemektedir. Oysa, öteki yazara göre «Bulgaristan İşçi Partisi'nin hazırladığı... doğrudan devrimci durumdan doğrudan devrime geçiş 8/9 Eylül geceyarısı başlamış ve çok hızlı bir biçimde sonuçlanmıştır», yani devrimin başlaması Başkent'teki monarşizm-faşizme büyük darbenin indirilmesiyle olmuştur.

Başka bazı yazarlar 7/8 Eylül 1944'te, başkaldırmanın ülkede her yere yayılmış olduğunu söylemekte, ama bunun başlangıcı üzerinde hiçbir bilgi vermemekte, doğrudan devrimci durumla doğrudan devrime geçiş sorunuyla hiçbir ilişki kurmamaktadırlar.

Aslında devrimci durumun zamandizinsel sınırlarının ve gelişmesindeki aşamaların belirlenmesinde bilimsel doğruluk, ancak II. Dünya Savaşı sırasında ülkede yer alan nesnel değişikliklere ve kitlelerin tutumuna ilişkin bir yığın gerçek malzemeyi toplayıp inceleyerek sağlanabilir... Böyle bir araştırma, şimdiye dek bu ölçüde yapılabilmiş değildir. Bu yüzden, burada ileri sürülen görüşün kesin bir doğruluk taşıdığını söyleyemeyiz. Amacımız daha çok bu ana dek monografik olarak ele alınıp incelenmeyen bu önemli soruna tarihçilerin dikkatlerini çekmektir.

Nazi Almanyası haince Sovyetler Birliği'ne saldırdığı zaman, savaşın etkileri Bulgaristan'da çok ağır bir biçimde hissedilmekteydi.

Bulgaristan'la Almanya arasında II. Dünya Savaşı'ndan önce yapılanlara ek olarak imzalanan anlaşmaların bir sonucu olarak ulusal Bulgar ekonomisi acımasız bir biçimde yıpratılmaktaydı. Böylece 1 Şubat 1941 Neubacher anlaşmasıyla Bulgar Hükümeti, Nazi Almanyası'nın bu ülkedeki birliklerinin bakımını üstleniyor, bu arada 25 Nisan 1941 Popuv-Clodius anlaşmasıyla bu zorunluluk Makedonya ve Trakya'daki birlikleri de içine alacak biçimde genişletiliyordu. Naziler ülkeyi birçok yoldan soyuyorlardı; eşitsiz ticaret yoluyla; işçileri, ailelerine Bulgar Ulusal Bankası'ndan para ödeyip Almanya'ya sevk ederek; Bulgaristan tren yollarını, telefon, telgraf ve haberleşme araçlarını para ödmeden kullanarak; ulaşıma ve yollara el koyarak; gizli ihracatla vb.

Bulgaristan'ın savaş yörüngesine girmesiyle sanayiin temel kollarında verim düştü. Bu durum deri sanayii gibi işkolları içinde daha 1941'de çok ağır bir biçimde hissedildi. Deri sanayiinde verim 1941'de 1939'a göre % 76'ya, dokuma sanayiinde % 92.7'ye düştü. Pazardaki mallarda belli bir azalma oldu, işsizlik arttı. Böylece örneğin 1941 Haziran'ında Yambol'daki «Toundja» dokuma fabrikası, pamuk azlığı yüzünden 200 işçisini işten çıkardı. Bourgas Bölge Valisi, İçişleri Bakanı'na «Almanya'yla SSCB arasında savaş ilânından sonra Bulgaristan'ın bu limanından mal arzı durdurulmuştur. Çok sayıda işçi, işlerinden olmuştur.» diye bilgi veriyordu. Gene aynı yerde belirtildiğine göre, «Bellibaşlı yerleşmiş sanayi ve zanaat kuruluşları, malzeme azlığı nedeniyle işçilerinin oldukça yüksek bir yüzdesini işten çıkardılar.»

Daha 1940 Kasım'ında ülkede vesika sistemi uygulanmaya başlamıştı. Bu sistem, Hitler Almanyası'nın çıkarları uğruna, halkın kullandığı birçok malın tüketimini kısıtladı. Bu durum karaborsa malların stoklanması ve fi-

yatların hiç durmadan yükselmesine yol açan koşulların yaratılması sonucunu verdi. Böylece fiyatlar 1941'de 1939'a göre % 150.8 artış gösterdi; oysa sanayi işçilerinin günlük ücretlerinde ancak % 127.2'lik bir artış olmuştu.

Bulgaristan'ın savaş saflarına katılmasının sonucu olarak genel ekonomik güçlükler artmış, ticarete bozulma, enflasyon vb. hakim olmaya başlamıştır. 1939'da ülke içinde para dolanımı 5 milyar 686 milyon leva iken 1941'de 15 milyar 714 milyon leva olmuştur. Devletin, askeri masrafların bir kısmını karşılamak amacıyla kullandığı vergiler büyük ölçüde artırılmıştır. Böylece 1939'da dolaysız vergiler 603 milyon 500 bin leva tutarken 1941'de 1 milyar 342 milyon levaya çıkmıştır; dolaylı vergiler de 1939'da 3 milyar 296 milyon leva tutarken 1941'de 4 milyar 135 milyon levaya çıkmıştır.

Bugüne dek yapılan bilimsel incelemelerde 1941 yılında ülkede ezilen sınıfların durumu sorunu, kapsayıcı bir biçimde açıklığa kavuşturulmuş değildir; ama bir şey kesinlikle bellidir: Bu sınıfların durumu gittikçe kötüleşmiştir ve savaşın etkileri özellikle işçi sınıfı tarafından çok ağır bir biçimde hissedilmiştir. Bunun, emekçi halkın tüm katmanları için geçerli olduğunu söyleyemeyiz elbette. Bununla birlikte, 24 Haziran 1941'de Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi, nesnel duruma uygun olarak silâhlı bir başkaldırı yolunu değil, silâhlı bir başkaldırıya hazırlık olmak üzere silâhlı mücadele yolunu tutmuştur.

Naziler'in SSCB'ne saldırmasıyla, savaşan güçler dengesinde kökten bir değişiklik oldu. Anti-faşist koalisyonu katılan devletlerin gücü genel olarak arttı, bu da Nazi ekseninin yenilgiye uğratılması yolundaki uzun vadeli olasılığı ön plana çıkardı. Nazi Almanyası'nın işgal ettiği ülkelerdeki halkların kurtuluş mücadelesi, Sovyet halkının mücadelesinden büyük ölçüde destek gördü; bu durum sözü edilen halkların sonunda zafere ulaşılacağına olan

inançlarını güçlendirdi. Nazi işgali altındaki ülkelerdeki komünist partilerde, Almanya'nın yenilgiye uğratılacağı, Naziler'in püskürtüleceği, kendi ülkelerindeki faşist burjuvazinin yönetimden atılabileceği yolunda gerçek olanakların doğduğu inancı güç kazandı.

Proletarya enternasyonalizmi ruhuyla yetişen işçi sınıfı ve komünist partiler, 22 Haziran 1941'de SSCB'ne karşı açılan savaşın sosyalizmi ortadan kaldırmak amacıyla yürütüldüğünü hissettiler ve doğal olarak SSCB'yi destekleyen bir tutum takındılar.

22 Haziran 1941'de savaşın siyasal niteliğinin değişikliğe uğraması süreci de sona ermişti. Ta başından beri adaletli ve özgürleştirici ögeler taşısa da bu savaş, katılan iki kamp için yürütülen emperyalist bir savaş olmaktan çıkarak anti-Nazi bir koalisyonu, savaşan ulusların özgürlük yolundaki haklı savaşına, dünyada faşizmin ve Naziler'in «yeni düzen»ini ortadan kaldıracak bir savaşa dönüşmüştü.

II. Dünya Savaşı boyunca 22 Haziran 1941'de yer alan değişikliklerin, bu ülkede Bulgar emekçi halkının siyasal tutum ve davranışları üzerinde derin etkileri oldu. Ülkedeki emekçi katmanlar, yıllarca Bulgar monarşist-faşistlerin Nazi yanlısı siyasetinin ağırlığını kendi omuzlarında hissetmişlerdi. 22 Haziran 1941'de Bulgar emekçi halkı, Sovyetler Birliği'nin zaferi kazanacağından emindi ve haklı olarak kendi ulusal, toplumsal ve siyasal kurtuluşunu da faşist kanadın yenilmesiyle doğacak umutlu geleceğe bağlıyordu.

22 Haziran 1941'de emekçi halkın aldığı siyasal tutumda, ülkedeki Marksist-Leninist Parti'nin onlara aşılandığı ruhun bir yansıması olan proletarya enternasyonalizmi de kendini belli ediyordu. Üstelik, daha birkaç ay önce «müttefik» olarak Bulgaristan'a yerleşmiş olan, ama şimdi halkın efendisi gibi davranmaya başlayan Naziler,

Sovyetler Birliği'ni işgal etmişlerdi.

Emekçi halkın siyasal etkinliğinin harekete geçirilmesinde en önemli rollerden birini Bulgar ve Rus halkları arasında yüzyıllar boyu süregelen tarihsel gelenekler ve dostça ilişkiler ve 200.000 Rus askerinin hayatları pahasına, Bulgaristan'ın Türk boyunduruğundan kurtarılışı rol oynamıştır. Bu ülkede, Rusya'ya karşı yakınlık duyulması (ki bu duygu her zaman SSCB'deki sosyalizmle ilgili olmayabiliyordu), 22 Haziran 1941'de geniş halk katmanlarının SSCB'ni değerlendirişinde de çok önemli bir etken olmuştur.

O tarihsel günlerde faşist polisin tüm ülkede topladığı somut bilgiler, aslında 22 Haziran 1941'de ülkedeki emekçi halkın davranışında bir değişiklik olduğunu düşündürecek kanıtlar ortaya sermektedir. Böylece, örneğin Omourtag kenti Bölge Valisi, raporunda şunları belirtmiştir: «Bulgar halkının çoğunluğunun ve özellikle %80'inin sol kanat eğilimler taşıdığı Lyubichevo ve Gorna Kabda köylerinde Almanya'yla Sovyetler Birliği arasındaki savaş, büyük bir üzüntü ve sessiz bir kızgınlıkla, ama açıktan açığa Sovyetler Birliği tutularak izlenmektedir.»

Örneğin Plevne Eyaleti Valisi, 1941 Haziran'ında İçişleri Bakanı'na yolladığı raporda Bulgar halkının çoğunluğunun Ruslar'a içten bir yakınlık duyduğunu bildiriyordu.

Elhovo, Karnobat, Kotel, Sliven, Yambol bölgeleriyle öteki bölgelerdeki Bölge Valileri Naziler'in SSCB'ne saldırması haberinin halk arasında büyük bir şaşkınlığa ve kızgınlığa yol açtığını söylemişlerdir. Aitos Bölgesi'nden de 22 Haziran 1941'den sonra, «bu şaşırtıcı haberin önemi yüzünden havanın çok gergin olduğu» bildirilmiştir. Sofya'da bir Devlet Güvenlik müfettişi, «1941 yazında SSCB'yle Almanya arasında savaş ilân edilmesinden sonra halk arasındaki memnuniyetsizliğin yoğunlaşp artma-

ya başladığını» yazmıştır. 25. Olağan Ulusal Konsey’de daha önce Ulusal Temsilci olan Dr. N. Minkov’da şunları yazmıştır: «Yalnız ben değil, bu ülkede bulunan herkes, ya da hiç değilse çoğunluk, büyük bir üzüntü içindeydi.» Faşist yönetimin öteki temsilcileri tarafından da bunlara benzer gerçekler yansıtılmıştır. Örneğin, şu düşünceler ülkedeki en ateşli Nazi yanlısı politikanın, faşist temsilcisinin ağzından çıkmış çok genel ifadeler bile olsa aydınlatıcıdır. 22 Haziran 1941’de Başbakan Bogdan Filov, güncesine şunları yazmıştır: «Sofya’dan ve eyaletlerden alınan bilgilere göre, Rusya’ya karşı savaş açılması haberi halk tarafından şaşkınlık ve üzüntüyle karşılanmıştır.»

Naziler’in Sovyetler Birliği’ne haince saldırdıkları haberi ve bunun kitlelerde yarattığı siyasal huzursuzluk, siyasal partileri ve akımları sarsarak kendine getirdi. Herşeyden önce, Bulgaristan İşçi Partisi, yayınladığı broşürle bu barbarca girişimi hemen lânetledi; sabırsız bir heyecan içinde olan Parti üyeleri, Merkez Komitesi’ninden gelecek talimatı beklemeye başladılar. Eski adıyla Çiftçi Birliği’nin «Alexander Stamboliiski» kanadının bazı görevlileri, küçük ve orta toprak sahibi köylülerin çıkarlarını dile getiren bir broşür yayınladı ve Bulgar işçi ve köylülerinin SSCB’nden yana olduğunu ilân etti. «Zveno» Siyasal Birliği’yle Askeri Birlik’in görevlilerinin, askeri çevrelerde ve burjuva aydınları çevresinde belli bir etkisi olan bir kesimi Naziler’e karşı kesin bir tutum içine girdiler. Daha pek çok toplumsal hareket ve katman da benzer bir tutum edindi; Bourgas Eyaleti yöneticisi, 1941 Haziran’ında İçişleri Bakanlığı’na şu raporu verdi: «Almanya’yla SSCB arasında savaşın ilân edilmesinden sonra yönetim kurulları, kooperatifler ve çalışanları aracılığıyla SSCB lehinde çok büyük bir propaganda başlattılar. Bu eylem yalnızca komünistlerin etkisine giren kooperatifler-

de değil, Pladne ve Gichev tarımcılarının etkisinde olan kooperatiflerce de yürütüldü.»

Ülkenin bazı yerlerinde daha güçlü anti-faşist eylemlere girişildi. Bu eylemler, Bulgaristan İşçi Partisi üyeleri ve parti sempatanları tarafından yürütüldü. Bourgas Eyaleti'nin her köşesinde faşist basın, yurtseverler tarafından boykot edildi ve bu gazetelerin tirajı % 15-20 düştü. 22 Haziran 1941'de Ferdinand Kentinde (Mihailovgrad) «Alman Ordusunun Zafer Yürüyüşü» filminin gösterilişi sırasında, anti-faşistler filmi yırtmak ve gösterilişini engellemek istediler. Gorna Djoumaya (Blagoevgrad) kentinde 22 Haziran 1941'de 14. Yedek bölükten bir yedek subayın emriyle iki asker, halkın Molotov'un konuşmasını Moskova radyosundan dinleyebilmesi için barakalardan bir telsiz getirdiler; subay bu hareketinden dolayı yargılandı. Aynı günün akşamı, Gorna Djoumaya'daki (Modern Blagoevgrad) Spas Katsarski barında Hitler'in Sofya Radyosu'ndaki bildirisinin yayınlanması sırasında Bistritsa Ormancılık'ta bir orman görevlisi olan Georgi D. Dezhanski, birçok müşterinin, bu arada Almanlar'ın önünde ortaya Sovyetler Birliği lehinde bir slogan attı. Bundan başka 22 Haziran 1941 akşamında Gorna Djoumaya'daki «Naslada» barında birçok Alman'ın ortasında bir müşteri, SSCB'ni destekleyen bir sloganı Almanca olarak söyledi. Ülkedeki öteki yerleşim yerlerinde, örneğin Plevne ve Berkovitsa kentlerinde Pavlikeni köyünde (Turnovo Bölgesi), Vurskets köyünde (Berkovitsa Bölgesi), Sirinhnik köyünde (Radomir Bölgesi) ve başka yerlerde Parti ve İşçi Gençlik Birliği üyeleri Kızıl Ordu ve SSCB'ne sevgilerini ifade eden broşürler dağıttılar. Stroumitsa kenti yakınlarındaki Askeri Hizmetler Servisi (Trudovak) kampının saflarında Sovyetler Birliği'ne karşı girişilen savaşı protesto etmek amacıyla bir günlük bir greve gidildi. Grev kıskırtıcısı olarak 17 kişi tutuklandı ve bunlardan ikisi 1941 Ağustos'unda asıldı.

Bunlardan bir Bulgaristan İşçi Partisi, öteki de Bulgaristan Çiftçi Partisi üyesiydi vb.

Bunlar ve benzeri daha pek çok belge, 22 Haziran 1941'den sonra ülkedeki emekçi halk arasında Sovyet halkına karşı bir sevgi tutumunun yaygın olduğunu kesin olarak ortaya çıkardı, bu durum Bulgaristan'a yerleşmiş Naziler'e ve ülkede yürütülen Nazi yanlısı siyasete karşı olacak bir hareketi örgütlemek için çok uygun koşullar yaratmıştı. Bu nedendir ki Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi 22 Haziran 1941'de gizli olarak yaptığı tarihi çağrıda «Avrupa'yı ta temellerinden sarsacak yeni savaşta Bulgar halkının sempatisinin bütünüyle ve hiçbir koşula bağlı olmaksızın SSCB'nin kardeş halkından yana olduğunu» ilân etti. Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi, durumdaki değişikliği gözönüne alarak taktiklerini V.I. Lenin'in şu talimatı doğrultusunda belirledi: «Kitlelerin politikaya gösterdiği canlı ilgi, büyüyen bir bunalımın nesnel koşullarının varlığı, yani belli bir birikimin her zaman varolduğu ve bu birikim belli bir güç kazandığında, kitlelerin duygularının, ister istemez kendini kitle eyleminde göstereceği anlamına gelir.»

22 Haziran 1941'de yönetici 'kodamanlar'ın, ülkedeki monarşist-faşist rejimi savunanların ve destekleyenlerin arasında da, bir değişiklik oldu. «Güçlü» Bogdan Filov Hükümeti, 1 Mart 1941'de 680.000 kişilik oldukça etkili bir Nazi ordusunun ülkeye girmesini sağlamıştı; Hükümet, Hitler'den bu ordunun ülkede ortaya çıkabilecek devrimci eylemlere karşı mücadelede de kullanılabileceğine dair güvence almıştı. Bundan başka, gerektiğinde Romanya'dan ek Alman Nazi birliklerinin de getirtilebileceği garantilenmişti.

1 Mart 1941'de tutulan bu yol, yönetici burjuvazi tarafından oybirliğiyle kabul edilmemişti. Gittikçe keskinleşen görüş ayrılıklarının bir belirtisi olduğundan bunun,

burada vurgulanması önemlidir. Dışışleri Bakanı, beklene- nin tersine, Filov'la birlikte Üçlü Pakt'ı imzalamaya git- memiştir. Kral III. Boris'in, istifasını vermemesi için ken- disine bizzat ricada bulunduğu da herkesçe bilinmekte- dir. Popov, Pakt'ın Ulusal Meclis'teki oylamasına da ka- tılmamıştır.

Savaş Bakanı Daskalov da bu anlaşmaya bazı ba- kımlardan karşı çıkmıştır. Ona göre, «Almanlar Bulgaris- tan'a yetersiz bir güçle gireceklerdir ve bu da bizim için felâket olacaktır.» Aslında hem Popov'un hem de Das- kalov'un duraksamaları, ülkedeki belirsiz durumdan, kit- lelere karşı duydukları korkudan ve Almanya'nın zaferli ka- zanacağına inanamamalarından doğuyordu. Londra'daki tam yetkili Elçi, durumu protesto ederek 2 Mart 1941'de istifa etti. Sağ kanat burjuva demokrasisinin temsilcileri Ulusal Meclis'te anlaşmanın imzalanması aleyhinde oy kullandılar. Bununla birlikte 22 Haziran 1941'den sonra Filov'un Hükümeti, başlıca anti-faşist güçlere karşı ülke- de yönetimi elinde tutan burjuvazinin kararsızlıklarının ve korkularının ifadesi olan çok sert önlemler aldı. Tanın- mış anti-faşistlerin çoğu enterne edildi. Bulgaristan İşçi Par- tisi'nin Ulusal Meclis'te bulunan dokuz ve Bulgaristan Çift- çi Partisi'nin bir temsilcisinin dokunulmazlığı kaldırılarak bunlar tutuklandı. Devlet Savunma Yasası'na, Askeri Ceza Yasası'na ve Askeri İşlemler Yasası'na yeni ve değişik maddeler eklenerek çok daha sert ve gerici bir ruh ge- tirildi. Ülkedeki her türlü demokratik, anti-faşist ve anti- Nazi gösteriye karşı savaş açıldı.

Hükümet, yürüttüğü politikanın Bulgar halkının ço- ğunluğu tarafından benimsenmediğini bu siyasetin örgüt- lü bir direnişle karşılaşacağını biliyordu. V. İ. Lenin, «Hü- kümet, yönetici sınıfların tüm partilerinin ve bu yönetimin ezdiği sınıfların sessizce boyun eğmesine hiçbir zaman

savaş zamanında olduğu ölçüde ihtiyaç duymaz.» diye yazmıştır.

Bogdan Filov'un Hükümeti de bu bakımdan bir istisna değildi. Bu hükümet aynı zamanda, ülkede böyle sessiz bir boyun eğmenin gösterilmeyeceğini biliyor ve her türlü devrimci eylemin karşısına çıkmaya hazırlanıyordu. Plevne Eyalet Valisi 1941 Haziran ayı için İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda şunları bildirmiştir: «Tüm sanayi kuruluşları, çok sıkı bir polis gözetimi altında tutuluyor ve işçilerin muhtemel sabotaj eylemlerine girişebilecekleri gözönüne alınarak her yerde haber alma önlemleri alınıyor. Trenler, otobüsler, kamyonlar ve öteki taşıt araçları hep gözetim altında.»

Daha 23 Haziran 1941'de Vratsa Eyalet Polisi Yöneticisi, Nazi Almanyası'nın SSCB'ne saldırmasından sonra ortaya çıkan yeni durumla ilgili olarak kollama görevinin örgütlenmesi, yirmi dört saat görev başında bulunulması, komünistlerin ve başka kişilerin gözetim altında tutulması konularında talimat göndermişti. «Cherno More» kömür madenlerinde ve Bourgas Eyaleti'nin büyük bir kesimine elektrik sağlayan «Adria» elektrik santralında sabotajları engellemek amacıyla polis, yetkililerce tanınan komünistleri içeri almıştı. Şeker Fabrikası'nın bulunduğu bölgede askeri malzemelerin depolandığı Kamenko köyünde vb. de de aynı şey yapılmıştı. Egemenliğini Naziler'in başarılarıyla birleştiren Bulgar monarşist-faşist kligi, Almanya'da ve Doğu Cephesi'ndeki yenilgi hakkında ilk bilgileri alıyordu. 18 Temmuz 1941'de Kral III. Boris'e Berlin'den gönderilen gizli bir raporda, Rusya'daki savaşın Naziler'e korkutucu sürprizler getirdiği bildiriliyordu. Bu bilgiler, yönetici burjuvazi arasında huzursuzluğu artırıyordu.

Öyleyse 22 Haziran 1941'den sonra ülkedeki gergin durum, her türlü niteliğiyle artık ortaya çıkmış olan dev-

rimci durumun kanıtı sayılabilir miydi? Elbette ki hayır. Bugüne dek edindiğimiz bilgiler, başka bir sonuca varmamıza izin vermez. Bununla birlikte devrimci durumun başlatılan, yaygınlaştırılan ve yoğunlaştırılan bir süreç olduğunu da hesaba katmamız gerekir. Ortaya konan düşüncelere dayanarak, 22 Haziran 1941’de devrimci durumun üç özelliğinin billen bazı belirtilerinin bulunduğunu varsaymamız gerekir. Bunu gözönüne alarak Bulgaristan İşçi Partisi 24 Haziran 1941’de, çok yerinde bir davranışla, yeni bir siyasal taktik benimsedi geliştirilerek sonunda silâhlı bir başkaldırıya dönüştürülecek silâhlı mücadele yolunu tutmak. Bu taktik, o zamanki somut duruma ve uzun vadeli plânlara uygundu.

Kapitalist toplumdaki en ilerici sınıfın önderi olan Parti, nesnel durum ve olayların gelecekteki gelişmesini de gözönüne alarak ilerici toplumsal güçlerin tutacağı yolu belirlemek durumundaydı. Partinin, kendisini bu olaylara kaptırıp sürüklenmesi ve yalnızca bu olayları kaydetmekle yetinmesi sözkonusu olamazdı. Bu açıdan Politbüro’nun 22 Haziran 1941 tarihli kararı çok büyük bir önem —tarihsel bir önem— taşır. Parti, bu kararı, Sovyetler Birliği’nin Naziler’i yeneceğine bunun Bulgar emekçi halkının faşist diktatörlükten ve yabancı işgalcilerden kurtaracak ve halkın yönetimini kuracak gerçek olanakları yaratacağına kesinlikle inandığı için bu kararı aldı. Parti, Lenin’in şu öğretisini burada yaratıcı bir biçimde uyguladı: «Sosyalist proletaryanın taktikleri, devrimci durumun var olduğu ve olmadığı durumlarda aynı olamaz.»

24 Haziran 1941’de tutulan silâhlı mücadele yolunun doğurduğu, mücadelenin daha sonraki gelişmesiyle de onaylanmış oldu. Partizan birlikleri yanında yeraltı savaş ve sabotaj grupları kuruldu; bunlar yalnızca 1941’in ikinci yarısında faşist yönetime ve Nazi işgalcilere karşı 105 silâhlı evlem gerçekleştirdiler. Bu eylemlerin arasında, Do-

ğu Cephesi'ne Alman petrolü taşıyan bir treni aynı yılın Ağustos ayı içinde Varna tren istasyonunda ateşe vermek gibi çok gözüpek operasyonlar vb. vardı. Bu tür eylemler, 1942'de 227'ye, 1943'te 1.606'ya, 1944'ün yalnız Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları içinde 1.400'e yükseldi. Parti, Marksist-Leninist standartlara lâyık olduğunu kanıtladı ve devrimci ayaklanması, devrimci durumun yaygınlaştırılıp yoğunlaştırılmasını sağlayacak bir etkene dönüştürmeyi başardı.

22 Haziran 1941'den sonra ülkede devrimci durumun yoğunlaşp yaygınlaşmasına katkıda bulunan iki etken vardı. Bunlardan biri, dış etken, savaşın gidişiydi. Kızıl Ordu'nun Moskova, Stalingrad ve Kursk'taki zaferleri, 1943-1944 kışındaki ilerlemesi, 1944 yazı ve güzündeki saldırıları, ülkedeki emekçi katmanlar arasında derin yankılar uyandırdı ve onlarda faşist Alman egemenliğinin sonunun yaklaştığı inancını güçlendirdi. Naziler'in Doğu Cephesi'nde uğradıkları büyük bozgunlar ve anti-Nazi koalisyonun genel başarısı, faşist güçlerden birinin —İtalya'nın— 1943'te eksenden çıkarılması ve Alman işgali altındaki ülkelerde faşist burjuvazi arasında bunalımın yayılması sonucunu doğurdu. Bunun da gene, Bulgaristan'daki halkın değişik katmanları arasında derin yankıları oldu.

Öteki etken, iç etkense, tüketim maddeleri üretiminin düşmesi nedeniyle emekçi halkın durumunun kötüleşmesi, askeri masrafların artması, yük hayvanlarının ve ülkenin çalışabilecek durumda olan vatandaşlarının seferber edilmesi, yiyecek maddelerinin ve başka maddelerin Almanya'ya ihraç edilmesi, Nazi birliklerinin bakımının sağlanması ve daha birçok benzer unsurlar biçiminde kendini gösterdi. Bogdan Filov'un 12 Temmuz 1941'de güncesine yazdığı aşağıdaki cümleler satılmış Bulgar yöneticilerinin siyasetine tanıklık etmektedir: «Bu yıl onlara (Almanlar'a yazarın notu) yiyecek maddesi ayırmaya çalış-

şacağız; onlar istekte bulunmadan da bu konudaki zorunluluğumuzun farkındayız ve hasat iyi olmasa bile zamanında alınmış önlemler sayesinde elimizin altında daha çok yiyecek maddesi bulunacağını umuyoruz.» Aşağıdaki gerçek de Nazilerin ulusal ekonomimizin ürünlerini nasıl sömürdüklerine tanıklık etmektedir. 1942'te toplam tütün rekoltesi 58.650.000 kg.'a çıkmıştı. Bu toplam miktarın 41.850.000 kg.'ı Nazi Almanyası'na, 7 milyon kilosu başka ülkelere ihraç edilmiş, 10 milyon kg.'ı da ülkenin ihtiyaçları için alıkonulmuştu. Oysa, tütünün Bulgaristan'ın uluslararası pazara sunduğu en değerli mal olduğunu herkes biliyordu.

Naziler, Bulgaristan ekonomisinin içine iyice sızmış ve ülke sanki kendi sömürgeleriymiş gibi patronluk taslamışlardır. Eski Ticaret Bakanı Zahariev, «İç alımlarla ilgili örgütün tümü, Alman tütün konsorsiyumu Wenkel'e devredilmişti,» diye yazmaktadır; «Wenkel, kendisi için tütün alımı yapan bütün tüccarlara kredi veriyordu; böylece acentalarının ve alt-acentalarının en son köy evine dek uzanmasını sağlayarak kocaman bir ağ kurmuştu.» Daha sonra, Hitler'in Bulgaristan'daki ajanları bile, bu soygunun gittikçe yaygınlaşan büyüklüğü karşısında korkuya kapıldılar. 1943 Eylül'ünden beri Naip olan B. Filov, buna tanıklık etmektedir. Başbakan D. Bozhilov, 1944 Şubat'ında kendisine bu konularda duyduğu korkuları şöyle aktarmıştır «(1) Almanlar, yabancı döviz için bize çok gerekli olan pahalı tütünleri de almak istemektedirler ve (2) Bulgaristan'daki Alman birliklerinin desteklenmesi için gerekli fon istekleri gittikçe artmaktadır.»

Ülkedeki geniş emekçi katmanları bu satılık, Nazi yanlısı politikanın etkilerinden çok zarar gördüler. 1941-1944 yıllarında tüketim maddeleri bulunmaz oldu; karaborsa alıp başını gitti; Bulgar büyük burjuvazisi gittikçe zenginleşti; aynı biçimde büyük çiftçilerin, kendilerini savaş

zamanının koşullarına uydurmasını bilen serbest meslek sahiplerinin durumu da gitgide iyileşti. Savaş ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik güçlükler, yalnızca işçi sınıfının değil, emekçi köylülerin, küçük zanaatçıların, emekçi aydınların, küçük sanayicilerin, tüccarların ve başkalarının da durumlarını kötüleştirmişti. Bu katmanlardan gelen taze kuvvetler, ülkedeki anti-faşist cepheye katılıyorlardı. Cephe'nin toplumsal temeli genişliyor ve devrimin itici güçleri gittikçe artıyordu. 1942'de Bulgaristan'daki demokratik ve anti-faşist güçleri birleştirici merkezler olarak, Vatan Cephesi yeraltı komitelerinin kurulmasına başlandı. 1942-1943'te, 1943 baharından beri Genel Kurul'un başkanlığındaki Halk Kurtuluş Ayaklanma Ordusu'nun saflarında birleşen partizan hareketi yaygınlaştırıldı. Düşmana indirilen darbelerin sayısı artırıldı. Alman-Sovyet savaşının başlamasından sonraki yıllarda devrimci mücadele, hem nesnel hem de öznel olan birçok güçlkle karşılaştı. Sayısız başarısızlıklar ve önder kadrolar arasında acı kayıplar oldu. Yalnız 1942 yılında faşistler, Bulgaristan İşçi Partisi'nin 21 örgütünü, Parti'nin Merkez Komitesinin üye ve görevlilerini, yeraltı İşçi Gençler Birliği'nin 45 örgütünü ortaya çıkardılar. Bununla birlikte bu güçlükler aşıldı; genel olarak devrimci hareket gelişmeye ve yönetici monarşist-faşist burjuvaziye baskı yapmaya başladı.

22 Haziran 1941'i izleyen yıllar içinde yönetici çevrelerdeki çelişkiler arttı. Siyasal bunalımın en canlı belirtilerinden biri Ulusal Meclis'in İkinci Başkanı Dimiter Peshev'in başkanlığında 42 Ulusal Temsilci'nin Yahudiler'in Polonya'dan atılmalarına karşı çıkmalarıydı. 7 Mart 1943'te bunlar, Başbakan Bogdan Filov'a bir protesto mektubu göndermişlerdi. Yöneticiler arasındaki başka bazı üyeler de Hükümeti sağ kanattan eleştirdiler. Bunlar da, izlenmekte olan Alman yanlısı politikanın yeterince Almanya'dan yana olmadığını, Bulgaristan'ın savaşta Almanya'nın

yanında daha etkin bir rol oynamasını istiyorlardı. Bu yoldaki istekler, emekli General Hristo Loukov tarafından dile getirilmekteydi; Bulgaristan İşçi Partisi'nin Sofya'daki yeraltı savaş grupları, emekli Generali 13 Şubat 1943'te Parti'nin buyruğuna uyarak vurup öldürdüler. Bulgaristan'daki faşist ve Nazi yanlısı siyasette çok önemli bir yeri olan Kral III. Boris, 28 Ağustos 1943'te öldü. Bu, yönetici sınıflar için, onların durumlarını zayıflatan ve aralarındaki bunalımı artıran ikinci bir darbe oldu.

Faşist yöneticiler, yaratılan bu durumdan yeni karşı-devrimci önlemler alarak kurtulmaya çalıştılar. 1943-1944 kışında partizan birlikleri ve yeraltı örgütleri büyük bir kıyıma tabi tutuldu. 1944 Ocak ayında (polise ve orduya ek olarak) partizanlara ve öteki anti-faşist güçlere karşı savaşacak yeni bir silâhlı kuvvet olarak jandarmanın kurulmasını öneren bir yasa onaylandı. Ulusal Meclis'te bu yasanın oylanması sırasında, Hükümette bulunan Ulusal Temsilci Doktor A. T. Popov, «Ben bu yasa tasarısına açıkça karşıyım ve bu yasaya oy vermeyeceğim. Ben, Hükümeti Bulgar halkının güvenini kazanmış olan kişilerin devralması gerektiğine inanıyorum.» dedi. Böylece ülkedeki Nazi yanlısı politikayı destekleyenler katardan birer birer ayrılıyorlardı.

1944 ilkbaharında Hükümet, yönetimin toplumsal temelini genişletmek üzere faşist bir kitle örgütü kurma girişiminde bulundu. Sözde «Halk Gücü» adı verilen bu örgüte, İçişleri Bakanı'nın özel buyruğundan da anlaşıldığı gibi, «iç düşmanlara karşı ideolojik ve maddi bir mücadele yürütme 'görevi' verilmişti.» Bu girişim de hiçbir sonuç vermedi.

1944 ilkbaharında (daha kesin söylemek istersek Mayıs ayı içinde) ülkede yeni bir nesnel durum ortaya çıktı. 1944 Mayıs'ında Sovyet Ordusu'nun kış aylarındaki ilerlemesinin bir sonucu olarak Naziler, Kırım'dan sürüldüler.

Sovyet Ordusu, Sovyet Moldavyası'na ve Romanya'ya girdi ve Balkanlar'a yöneldi. Bulgaristan sınırına gelip dayanması gün meselesiydi. Aynı sıralarda Sovyet Hükümeti, bir dizi notayla Bulgar monarşist-faşistlerini tarafsız maskesi altında anti-Sovyet ve düşman bir siyasetin yürütücüleri olarak herkese ilân etti. 13 Mayıs 1944'te SSCB, ABD ve İngiltere Hükümetleri işgal altındaki devletlerin hükümetlerinden Almanya'nın yanında savaşılmaya son vermelerini istediler.

Nazi Almanyası'na ve onun müttefiklerine karşı verilen savaşta, faşizmin Bulgaristan'daki kaderinde çok belirleyici bir rol oynayan Sovyetler Birliği'nin başarıları, ülkedeki diplomatik baskılar, silâhlı mücadelenin yaygınlaşması, alınan önlemlere karşın gene de monarşist-faşistleri 1944 ilkbaharında bir **cul-de-sac'a** sürükledi. Bunlar, kendileri için bir çıkış yolu bulmak ve bunalımın devrimci bir çözümle sonuçlanmasını önlemek istediler.

Böylece ortaya çıkan uluslararası ve ulus içi durumdan dolayı, D. Bozhilov hükümeti 20 Mayıs 1944'te istifa etti. 1 Haziran 1944'te Ivan Bagryanov başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. Bu hükümet de, eskileri gibi, faşistlerin ve sarayın etkisi altındaydı ve gericiydi. Bununla birlikte siyasetin uygulanmasında yumuşaklık ve demagoji gibi özellikleriyle ötekilerden ayrılıyordu. Bu hükümetin üyeleri, II. Dünya Savaşı sırasında monarşist-faşist diktatörlüğü destekliyor ve Nazi Almanyası'nın zafere ulaşmasını istiyorlardı; ama 1941-1944'te hükümete katılmamışlar, monarşist-faşist bir rejim için yedekte beklemeyi yeğlemişlerdi. Nesnel durum bu hükümeti, İngiliz ve Amerikalılar'ın yardımıyla bile olsa bir çıkış yolu aramaya itiyordu. Ne var ki gene de ülkede burjuva yönetimi korunmak isteniyordu. Bulgaristan'ı, Almanlar'ın rızasıyla savaştan çıkarmak yolundaki başarısız çabalardan sonra, Bagryanov İngiliz ve Amerikalıların yardımıyla halkın devrimini bas-

tırabilmek umuduyla, onlarla bir silah bırakma anlaşması yapmaya çalıştı.

1944 Mayıs'ındaki hükümet bunalımı, yönetici burjuvazinin politikasında yarattığı nesnel durumun getirdiği karışıklık ve çözülmenin bir işaretiydi. Bu, aynı zamanda devrimci durumun olgunlaşmasının, doğrudan devrimci durumun başlamasının da işaretlerinden biriydi.

Yönetici sınıf içinde karışıklık ve çözülme hüküm sürerken, Bulgaristan İşçi Partisi gücünü daha da artırdı, düşmana indirdiği darbelerin sayısını çoğalttı; 1944 Mayıs'ında ve daha sonra devrimci harekete yönelik gittikçe azgınlanan acımasız şiddet hareketlerine karşı silâhlı bir başkaldırıya doğru güvenli adımlarla ilerledi.

Nesnel olarak olgunlaşan bu yeni aşamanın ortaya çıkışını belirleyen başka bir özellik de emekçi halkın, anti-faşistlere sağladığı desteğin yaygınlaşması, halkın savaşımaya gittikçe daha çok heveslenmesi, silâhlı halk ayaklanmasının çapının genişlemesi ve devrimci güçlerin bu zafere inanmalarıydı.

Doğrudan devrimci aşama sırasında, toplumsal çatışmalar özellikle hızlanır, halk kitleleri doğrudan devrimci eyleme geçmek için yılmaz bir kararlılıkla dolup taşar. Yönetici sınıfın siyasetindeki bunalım, onu etkin bir karşı-devrimci saldırıya iter; bu sınıf şiddet yöntemleriyle gittikçe büyüyen devrimi bastırmaya çalışır. Bu aşamada ilk görev, devrimci sınıfların ve onların partilerinin siyasal gücü ele geçirmeleridir.

1944 yazında işçi katmanlarının partizanlar lehinde davranmaları; savaşımaya hazır olmaları; Bagryanov'un demagoji ve usta manevralarla Vatan Cephesi'nin güçlerini bölme ve devrimci hareketi zayıflatma çabaları ve başarısızlığa uğradıktan sonra da başkaldırma güçlerini, 1944 Ağustos ayında ülke çapında yürütülen, merkezden

örgütlenmiş bir saldırıyla ezme girişimleri hep bu ışık altında değerlendirilmelidir.

Parti, daha 1943 ilkbaharında yayınladığı «Silâhlı Ayaklanma Direktifi»yle silâhlı başkaldırı sorununu ortaya atmış, ama bunu devrimci güçlerin hazırlığını gerektiren uzun vadeli bir görev olarak göstermişti. Bununla ilgili olarak, Bulgaristan İşçi Partisi ve İşçi Gençler Birliği'nin orduda, partizan kliklerinde ve halk arasında bulunan üyelerine eylem talimatı verilmişti.

Daha sonra, 1943 Eylül'ünde Kral III. Boris'in ölümüyle ülke siyasal bir bunalımın içine düştüğü zaman, Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi, direktiflerden oluşan bir mektup yayınlarak bu mektupta Bulgar işçi sınıfının ve öteki emekçi halkların iktidarı ele geçirme göreviyle ivedilikle karşı karşıya olduğunu belirtti. Ne var ki Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesinin mektubunda da söylendiği gibi, «iktidar sorununun ortaya atılması, bu sorunun hemen çözüleceği anlamına gelmiyordu. Bu, bir eylem süreci olarak görülmeliydi.»

1944 Ocuk'ında Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi 2 numaralı genelgeyi yayınlarak, halk ve ordu güçlerinin Bulgaristan'ı düşmandan kurtarmaya yeteceğini belirtti; «ama bu güçlerin hemen seferber edilmesi, örgütlenmesi ve eyleme sokulması gerekiyordu.» Bu açıdan, genelgede partizan birlikleri, sayısal güçlerini artırmaya, kurtarılmış topraklar yaratmaya, «Alman yanlısı hükümeti devirmek ve Vatan Cephesi Hükümeti'ni kurmak için ulus çapında bir başkaldırmayı eksiksiz, somut, hızlı bir biçimde hazırlamak görevini gerçekleştirmeye» çağırılıyordu.

Sovyet Hükümeti de kendi açısından 1 Mayıs'ın arifesinde, hiç de üstü kapalı olmayan bir biçimde Roman-

ya, Bulgaristan ve Almanya'nın öteki Avrupalı mütefikleri açısından Nazi Almanyası'yla giriştikleri bu ittifaktan ayrılma koşullarının çoktan oluştuğunu, sonra bu durumda daha önemli olarak varolan siyasal rejimlerin bunu gerçekleştiremeyeceklerini, bu ülkelerin geleceklerinin halkın elinde olduğunu açıkladı.

Bu durumda Bulgaristan İşçi Partisi Merkez Komitesi 1944 Mayıs'ında 3 numaralı genelgesini yayınladı. Bu genelegede Sovyet Hükümeti'nin tutumu belirtiliyor, ülkenin içinde bulunduğu durum ayrıntılı bir değerlendirmeden geçiriliyor ve yönetimin ele geçirilmesi ivedi bir görev olarak saptanıyordu.

1944 yazında ülkenin her yanında silâhlı bir başkaldırının hazırlıkları devrimci güçler tarafından başlatıldı. Örneğin, Sovya'da bu görevin yapılabilmesi için, 1944 Haziran'ından başlayarak partizanların, partizan birliklerine gönderilmesi durduruldu. Bu kişiler silâhlı başkaldırı göz-önüne alınarak Başkent'te alıkonuldu. Aynı amaçla Sofya'da ve ülke çapında gizli savaş gruplarının, Vatan Cephesi komitelerinin, yeni partizan birliklerinin oluşturulması yoğunlaştırıldı. 1944 yazında partizan ordusunun gizli savaş operasyonlarının yaygınlaşması da (Haziran'da 350 operasyon, Temmuz'da - 510, Ağustos'ta - 540), silâhlı başkaldırının hızlanan hazırlıklarının ve böyle bir başkaldırı için uygun bir nesnel durumun var olduğunu kanıtıdır.

Devrimci durumun olgunlaşması da bir süreç oluşturur. Sürecin 1944 ilkbaharında başladığını kabul edersek, bunun doğrudan devrime dönüşmesi, 6 Eylül 1944'te anti-faşist güçlerin, Sovyetler Birliği'nin 5 Eylül 1944'te Bulgar monarşist-faşistlerine açtığı savaşı başkaldırı için bir işaret sayarak siyasal gücü ele geçirmeye girişmeleriyle olmuştur.

Ülkede sosyalist devrim silâhlı bir başkaldırıyla, faşist diktatörlük sorununu, bu arada tüm yönetici sınıfın siya-

sal gücü sorununu, uygulamada işçi sınıfı diktatörlüğüne dönüşen halkın yönetiminin kurulması sorununu da birlikte çözmüştür. V. İ. Lenin, «Devlet gücünün bir sınıftan ötekine eline geçmesi, kavramın hem çok kesin bilimsel, hem de uygulamalı- siyasal anlamıyla devrimin ilk, ana ve temel özelliğidir.» diye yazmıştır.

Silâhlı başkaldırı da bir süreçtir. Bu süreç de 6 Eylül 1944'te başlamış, yaygınlaşmış ve Sofya'da büyük darbenin indirilmesiyle 9 Eylül 1944'te doruğuna ulaşmıştır. Bu sonuç, Sovyetler Birliği'nin Bulgaristan'daki monarşist-taşistlere savaş açmalarından sonra ülkede çıkan olayların zorunlu etkisiyle doğmuştur. Daha 5/6 Eylül gecerasından hemen önce, çok güçlü bir Parti örgütüne sahip olan Alekovo köyünde (Svishtov Bölgesi), Vatan Cephesi yönetimi kurulmuş ve bu yönetim 9 Eylül'e dek sürdürülmüştür. Faşist rejimin temsilcileri, bütünüyle savunmasız kalmışlardı; SSCB'nin açtığı savaşla felce uğrayan bu temsilciler, hiçbir direnme göstermemişlerdir. Svishtov kentindeki Bölge Valisi hiçbir direniş hareketi düzenlemeye yeltenmemiş, son olaylardan paniğe kapılarak Vatan Cephesi'nden işbirliği dileğinde bulunmuştur. Güçlü bir komünist yedeksubaylar çekirdeğine sahip olan Svishtov kentindeki ordu birliği de hiçbir harekette bulunmamıştır. Alekovo köyünde bir halk milisi kurulmuş, yurtseverler silâhlanmış, taşıt araçları harekete geçirilmiş, çevre köylere kuryeler ve bazı köylere de silâh gönderilmiştir.

6 Eylül'de Isperih kentinde, Burdokva ve Porovets köylerinde (Isperih Bölgesi) yönetimin ele geçirilmesi için çatışmaya girilmiş, oysa Konstantin köyünde (Elena Bölgesi) belediye reisi yönetimi kendi isteğiyle devretmiştir. Isperih kentinde Vatan Cephesi yönetimi, sabah 9'da kurulmuştur. Çok gözüpek devrimci önlemler alınmıştır. Ne var ki burada olaylar değişik bir yol izlemiştir. Aynı ak-

şam Rousse, Kolaovgrad ve Razgrad'den gelen silâhlı faşist güçler, Isperih kentinde yönetimi yeniden ele geçirmişlerdir. Kısa bir çarpışmadan sonra 150 Vatan Cephesi üyesi, serbestce çevredeki ormanlara çekilmişler ve 8 Eylül'de Kızıl Ordu'yla birlikte kente girmişlerdir. Konstantin köyünde faşist yönetim 7 Eylül'de yeniden kurulmuştur. Çarpışmada 6 partizan ve bir çocuk ölmüştür.

6 Eylül'de Dedeoğaç'taki Bulgaristan deniz birliğinde bir isyan çıkmış, 9 Eylül'de bu isyan tüm garnizona yayılmıştır. Bu eylemlerle aynı sıralarda Sofya'da tramvay personelinin grevi başlamış ve büyük bir yürüyüş yapılmıştır.

7 Eylül 1944'te Vatan Cephesi yönetimi daha başka yerleşim yerlerinde de kurulmuştur: Kozlovets, Gorna Stoudena, Alexandrovo, Maslarovo, Dragomirovo ve Petkladentsi (Sivishtov Bölgesi) köylerinde vb. Rozovets köyünün ele geçirilmesinden sonra Svedna Gora tugayının kumandanları «Vassil Levski» ve «Hristo Botev» Plovdiv Polis Müdürüyle bir konuşma yapmışlardır. Kendisine köyde Vatan Cephesi yönetiminin kurulduğunu ve köyden çıkamayacaklarını bildirmişlerdir. Polis Müdürü de, bunu İçişleri Bakanlığı'nda Vergil Dimov'a raporla bildirmiş ama partizanlara karşı hiçbir faşist birlik gönderilmemiştir. Bundan başka 7 Eylül'de Plevne ve Silistre'deki hapishaneler de saldırıya uğramıştır. Silistre'de bulunanlardan iki kişi bir çarpışmada ölmüştür. Pernik'teki kömür işçileri greve gitmiş, Plovdiv'deki tütün vb. işçileri de aynı yolda davranmışlardır.

8 Eylül'de Sovyet Ordusu'nun Bulgaristan'a girmesiyle silâhlı başkaldırı büyük ölçüde yaygınlaşmıştır. Demokratik halk yönetiminin kurulması yolundaki mücadele Kuzey-Doğu Bulgaristan'dan başka, Plovdiv Garovo. vb. gibi yönetim merkezlerinde de yürütülmüş; bu arada 3/9

Eylül 1944'te Başkent'te büyük darbenin indirilmesiyle başkaldırı yaygınlaşmış ve tüm ÷lkede başarıya ulaşmıştır.

Devrimci durumun zamandizinsel sınırları ve gelişmesindeki aşamalar sorunu, tarihçiler arasında çok haklı bir ilgi uyandırmaktadır. Bu sorunun çözümü bu kahramanlık dönemini inceleyeceklerin göstereceğı ortak çabalara bağılıdır.

III

BULGARİSTAN KOMÜNİST PARTİSİ'NİN DEMOKRATİK HALK YÖNETİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİNİN EVRİMİ

Ilcho Dimitrov

9 Eylül 1944 halk ayaklanması, ülkedeki faşist diktatörlüğü ortadan kaldırdı ve faşistleşmiş Bulgar burjuvazisinin siyasal egemenliğine tümüyle son verdi. Doğrudan doğruya 2 Eylül 1944'te kurulan K. Mouraviev hükümetine karşı yöneltilen bu ayaklanma, Bulgar burjuvazisinin, 19 Mayıs 1934'ten önceki anayasal sistemi geri getirerek egemenliğini güçlendirme ve böylelikle kitleleri temel ekonomik ve siyasal dönüşümlere giden devrimci mücadele yolundan saptırma girişimini engelledi. 9 Eylül 1944'te kurulan Vatan Cephesi demokratik halk yönetimi, yapısı gereği hem faşist siyasal sistemin hem de burjuva-demokratik hükümet sisteminin olumsuzlanmasıydı. Bu, kendine özgü bir proletarya diktatörlüğüydü.

Faşistlere karşı silâhlı mücadeleyi yürüten ve ayaklanmayı hazırlamakta ve uygulamakta önderlik rolü oynayan Bulgaristan İşçi Partisi (Komünistler) —BİP(K), Bulgaristan'ın toplumsal yaşamında başlıca ve belirleyici siyasal güç oldular. 9 Eylül 1944'ten hemen sonraki birkaç yıl içinde Parti, hem devlet yönetim örgütlerinde, hem de Vatan Cephesi'nde önderlik kadrolarını kurdu. Siyasal bir birlik olarak

Vatan Cephesi ve onun kurduğu hükümet, ülkede BİP(K)'-nin ağır bastığı ve önderlik ettiği demokratik ve anti-faşist güçlerin birliğinin bir ifadesiydi. Parti'nin önderlik rolü, Vatan Cephesi birliğinin en tipik niteliğiydi.

Parti'nin, devrimci süreci ülke için sosyalizm yolunda götürebilmesini sağlayacak en önemli önkoşullar, ayaklanmadan hemen sonra Parti'nin bir örgüt olarak hızla gelişmesi, devlet yönetim organlarında çok önemli bir etkinlik kazanması ve Vatan Cephesi komitelerinin kurulmasıydı.

Ayaklanmadan hemen sonra Parti Merkez Komitesi'nin belirlediğı temel örgütsel istekler, Parti'nin yasal temeller üzerinde yeniden kurulması ve bir kitle örgütü niteliğı kazanmasıydı. İşçi Partisi kısa bir zaman süresi içinde, gerçek bir kitle partisi, işçi sınıfının, köylülerin ve aydınların en iyi öğelerini kendisinde toplayan bir parti olmuştu. Bu görevini gerçekleştirebilmesi için de elde bulunan koşullar son derece uygundu. Belli köktenci öğeler taşıyan büyük çaplı bir devrimci hareket, tüm ülkeye yayılıyordu. İlerici güçlerin, siyasal bakımdan en etkin olan kısmı, bütün gücüyle devlet yapısını yeni yollardan kurmaya çalışıyor ve İşçi Partisi'nden bu girişimi ele alarak ona devrimci dönüşüm sürecini daha da hızlandıracak bir itilim katmasını bekliyordu. İşçilerin, köylülerin, zanaatkârların ve aydınların büyük ölçüde Parti'ye katılmaları, Parti'nin kitleler arasındaki etkisinin ve ülkede belirleyici gücü Parti'nin oluşturduğunun herkesçe anlaşıldığını gösteriyordu.

9 Eylül 1944'ten sonraki ilk birkaç ayda Parti'deki sayısal artış kitlelerde yaygın olan siyasal havanın tanımlayıcı bir göstergesidir. Burada yalnız bazı gerçeklerden söz edeceğiz. 9 Eylül 1944'te Plevne Kenti Parti Bölge Örgütü'nün 1872 olan üye sayısı, 31 Aralık 1944'te 34.000'e, Mart 1945 sonunda da 42.000'e çıkmıştı. 9 Eylül 1944'te Vratsa

Bölgesi'nde 2.028 Parti üyesi bulunuyordu; bunların sayısı Ekim sonunda 11.800'e, Şubat 1945 sonundaysa 38.080'e çıkmıştı. Eylül 1944. sonunda Varna Bölgesi'nde Parti üyelerinin sayısı 3.969'ken, aynı yılın sonunda bu sayı 30.000'i aşmıştı. Bourgas Bölgesi'nde 9 Eylül 1944'te 2.149 olan Parti üyeleri, Ekim sonunda 11.105, aynı yılın sonunda da 29.934 olmuştur.

Parti'nin bu hızlı büyümesi, Vatan Cephesi'ni oluşturan öteki partilerin büyümesiyle karşılaştırıldığında daha da önem kazanmaktadır. 1944 sonunda Plevne Eyaleti'nde BİP(K)'nin 4.960 üyesi Bulgaristan Çiftçi Birliği'nin ise 3.000 üyesi vardı. Gabrova Eyaleti'nde BİP(K) üyeleri 1.200, Bulgaristan Çiftçi Birliği üyeleriye 800'dü. Vratsa Bölgesi'nde 1945 başlarında BİP(K)'nin 38.080 üyesi, buna karşı Bulgaristan Çiftçi Birliği'nin 16.307, Bulgaristan İşçi Sosyal Demokrat Partisi'nin 1.793, Halk İttifakı Zveno'nun 1.061 üyesi vardı. Aynı dönemde Varna Bölgesi'ndeki rakamlarsa sırasıyla 32.477, 21.524, 1.604 ve 677'ydi. 1944 Ekim'i sonunda tümüyle Gorna Djoumaya Bölgesi'nde ancak BİP(K)'nin örgütleri kurulabilmişti. Aynı süre içinde Breznik Eyaleti'nde Parti örgütü 963 üye kazanabildi; oysa Çiftçi Birliği'nin üyeleri 120'ydi. Elhovo Eyaleti'nde BİP(K)'nin 4.620 üyesi, Bulgaristan Çiftçi Birliği'nin 2.000, Bulgaristan İşçi Sosyal Demokrat Partisi'nin 250, Halk İttifakı 'Zveno'nunsa 200 kadar üyesi vardı.

Tüm ülkedeki durumun göstergesi olan bu rakamlar, 9 Eylül 1944'ün ilk aylarından sonra BİP(K)'nin Vatan Cephesi çevresinde toplanan güçler topluluğunun en büyük Partisi olduğunu göstermektedir. BİP(K)'nin üye sayısı, Vatan Cephesi'ndeki öteki üç partinin üye sayısı toplamından fazlaydı.

BİP(K), 9 Eylül'den hemen sonra yerel yönetim organlarında gerçekten büyük bir rol oynayan Vatan Cephesi komitelerinde egemenliğini güvence altına aldı. Vatan Cep-

hesi'nin bölge ve eyalet komiteleri, genellikle, eşitlik ilkesine bağlı olarak örgütlenmişlerdi. Bununla birlikte, bu komitelerde BLP(K)'nin etkisi, daha çok kitle örgütlerinin temsilcileri aracılığıyla ağırlık kazanıyordu. Varna kentinde Vatan Cephesi Bölge Komitesi, Vatan Cephesi'ndeki üç partinin herbirinden üçer temsilciyle kitle örgütlerinin herbirinden komünist olan üçer temsilciden oluşuyordu. Vratsa kentindeki Vatan Cephesi Bölge Komitesi de benzer biçimde Cepheyi oluşturan partilerin eşit sayıdaki üyesinden oluşuyordu. Bununla birlikte, bu Bölge Komitesi'nde partizanların, kadın kuruluşlarının, belli kurumların temsilcileri de vardı; aslında komite 11 komünist, 4 çiftçi, 3 sosyal demokrat ve 3 «Zveno» üyesinden oluşuyordu. Vratsa Bölgesi'ndeki Vatan Cephesi eyalet komitesi üyelerinin 35'i komünist, 21'i çiftçi, 13'ü sosyal demokrat, 7'si «Zveno» üyesi, 22'si de «kamu işçisi» denen ve çoğu ya komünist olan ya da Parti'nin ideolojisini destekleyen kimselerdi. Parti'nin Vatan Cephesi yerel komitelerindeki ağırlığı daha da büyüktü. 7 Bölgede (Gorna, Djoumaya, Rousse, Vratsa, Varna, Pleven, Plovdiv, Bourgas ve Stara Zagora) 1945'in başlarıyla ilgili gerçekler, buralarda kurulan 3.632 Vatan Cephesi komitesinde toplam üye sayısının 22.860 olduğunu gösteriyor; bunların 13.278'i komünist, 7.120'si çiftçi, 810'u sosyal demokrat, 375'i de «Zveno» üyesiydi. 1945 Mart'ında yapılan Vatan Cephesi Birinci Kongresi'nde ülkedeki Cephe komitelerinin 14.120 komünist, 8.682 çiftçi, 854 sosyal demokrat ve 410 «Zveno» üyesinden oluştuğu bildirilmiştir. Bu komitelere çeşitli üyelerin hiç durmadan girip çıkmalarına, çeşitli «eşitlemelere» ve «yeniden düzenlemelere» vb. karşın, BLP(K), bu komitelerdeki belirleyici etkisini korudu. Komünistlerin sayısı, önceki Cephe partilerinin hepsinin toplam üye sayısını aşmıştı.

9 Eylül 1944 ayklanmasından hemen sonra tümüyle yerel yönetim gücü de benzer biçimde Parti'nin eline geçti.

Karlova Eyaleti'ndeki başkanların ve başkan yardımcılarının hepsi komünistti. Plovdiv Bölgesi'nin geri kalan eyaletlerinde 1944 Kasım'ının, sonunda 20 çiftçi, 1 sosyal demokrat, 1 «Zveno» üyesi ve 10 parti dışı üyeye karşılık 154 başkan gene komünistlerden oluşuyordu. Başkan yardımcılarında gelince, bunların da 121'i komünist, 24'ü çiftçiydi. Belogradchik Eyaleti'ndeki başkan yardımcılardan yalnızca biri çiftçi, geri kalan başkanların ve yardımcılarının hepsi komünistti. Yambol Eyaleti'nde de durum aynıydı. Bourgas Bölgesi'ndeki 10 eyalet yöneticisinden sekizi komünistti. Aitos, Elhovo ve Kotel bölgesindeki tüm başkanlar ve yardımcılar da komünistti. Malko Turnovo Eyaleti'nde çiftçi olan bir başkanın dışındaki tüm başkanlar ve yardımcılar komünistti. Pomorie Eyaleti'nde başkanlık mevkiinde bulunanlardan yalnız ikisi çiftçiydi; 19 komünist ve 2 çiftçi başkan yardımcısı bulunan Sredets Eyaleti'nde 7 komünist, 1 çiftçi başkan bulunuyordu. Karnobat Eyaleti'nde 7 komünist, 1 çiftçi başkan bulunuyordu. Bulgaristan Çiftçi Birliği'ne bağlı yalnız bir başkan vardı; oysa başkan yardımcılarının 37'si komünist, 4'ü çiftçiydi. Stara Zagora Bölgesi başkanları arasında 483 komünist, 55 çiftçi, 1 sosyal demokrat, 15 de parti üyesi-olmayan kişi vardı. Pleven Bölgesi'nde yönetim mevkileri 1945 başlarında şöyle dağılmıştı: Bölge müdürü çiftçiydi, yardımcısıysa komünist. Eyalet yöneticilerinden 9'u komünist, 9'uysa çiftçiydi, başkanların 250'si komünist, 3'ü çiftçi, 3'ü de sosyal demokrat; başkanların hemen hemen hepsi komünistti. Sofya Bölgesi'ne gelince Eyalet yöneticilerinin 14'ünden 13'ü, 13 başkandan 11'i komünistti. Botevgrad Eyaleti'nde 10 komünist, 1'de çiftçi başkan vardı; oysa başkan yardımcılarında 4 komünist, 1 de çiftçi vardı. Doupnitsa Eyaleti'nde 3 çiftçi, 4 parti üyesi olmayan kişiye ek olarak komünist olan 82 başkan bulunuyordu. Radomir Eyaleti'ndeki başkan ve başkan yardımcılarının tümü komünistti. Ülkenin her

yanında bulunan yönetim örgütlerindeki güçler arasındaki bağıntı da buna benziyordu. Aslında Parti, yerel yönetimleri kimseyle paylaşmıyordu. Tek tek bazı yerlerde, geri kalan partilere bağlı olan başkan ve başkan yardımcılarının bulunması, durumun genel yapısını köklü biçimde etkilemiyordu.

Milisin tüm kumandanları ve hemen hemen kadrolarının tümü komünistlerle ya da komünist partiye yakın olanlarla doluydu.

BLP(K)'nin etkisi, kitle örgütleri arasında da yaygınlaşıyordu. 1945 ilkbaharında sayısı 400.000'e varan üyesiyle İşçi Gençler Birliği en büyük gençlik örgütüydü. İşçi sınıfının ve çalışanların geniş bir kesimini içine alan sendikalar, BLP(K)'nin yakın yol göstericiliği altında çalışıyorlardı. Parti'nin, siyasal olmayan örgütlerin çoğunun yeniden kurulması sürecinde belirleyici bir etkisi oldu.

BLP(K), devlet yetkisinin ve devlet yönetiminin yüksek organlarında da denetim mevkilerini elinde bulunduruyordu. Üç vekilden biri komünistti. Bakanlar Kurulu'nda 4 komünist vardı; Bunlar İçişleri, Adalet ve Sağlık Bakanlarıydı. Yardımcı kumandan kurumu aracılığıyla Parti, ordu yönetimi üzerinde de etkili olma olanağını ele geçirdi. Vatan Cephesi Ulusal Komitesi genel sekreteri de komünistti.

BLP(K)'nin devlet yönetiminde ve genel olarak ülkenin toplumsal, siyasal yaşamında önderlik rolünü almasının nedeni, ülke içindeki durum kadar Vatan Cephesi'nin yaratılması ve yönetimi ele geçirmesindeki somut örgütsel durumdan doğuyordu.

9 Eylül ayaklanması, faşizme ve emperyalistlere bağımlılığa karşı verilen silâhlı mücadelenin mantıksal sonucuydu. Geniş halk kitleleri tarafından etkin olarak desteklenen silâhlı mücadele, herşeyden önce Komünist Parti'nin başarısıydı. Parti, bu mücadelenin girişimcisi, inanç kaynağı ve önderi olmuştu. Partizan bölükleri ve

savaş grupları Parti saflarından ve Parti'ye bağlı olanlardan seçilmişti. Vatan Cephesi'nin kurulması işaretini veren, programı belirleyen ve örgütünü gerçekleştiren Parti olmuştu. Partiler'in merkez örgütleri arasında işbirliği yapılması konusundaki anlaşmaya uyarak, Parti Vatan Cephesi'ni bir kitle hareketine dönüştürdü. Silahlı mücadele boyunca BLP(K), en örgütlü, en ödün vermez, en tutarlı anti-faşist güç olduğunu kanıtladı.

9 Eylül ayaklanması, Sovyetler Birliği'nin Bulgaristan'la savaş durumu içinde olduğu bir sırada yapılmıştı. Sovyet ordu birlikleri sonunda ülkeye girmişlerdi. Bu birliklerin varlığı, aşırı gericilerin direnme ya da mücadele yolunda herhangi bir girişimde bulunmalarına olanak vermiyordu. Bulgar halkına yönelik özel bir çağırıda, Sovyet Komandanlığı şu uyarıda bulundu: «kamu düzeninin herhangi bir biçimde bozulması, her türlü sorumsuz ve yasadışı eylem, hoş görülmecek ve doğrudan doğruya Kızıl Ordu'ya yöneltilmiş bir eylem olarak kabul edilecektir.» Sovyetler Birliği'nin sağladığı kararlı destek ve ülkede Sovyet birliklerinin bulunması Vatan Cephesi yönetiminin güçlenmesinde ve Parti egemenliğinin kurulmasında büyük bir rol oynadı. Georgi Dimitrov, «Sovyet Kurtuluş Ordusu birliklerinin ülkemizde üç yılı aşkın bir süre kalması, gerici güçlerin yolunu saptırmamızı, devletin önemli denetim mevkilerini bütünüyle ele geçirmemizi ve burada önderlik rolümüzü eksiksiz kurmamızı olağanüstü bir biçimde kolaylaştırmıştır.» demiştir.

Bu durumda kitleler, doğal olarak Vatan Cephesi yönetiminin en ağır basan gücü olarak gördükleri BLP(K)'ne yöneldiler. Batı'da birçok gazetenin Bulgaristan'daki siyasal değişikliği «ülkenin bolşevikleşmesi» diye göstermeleri, raslantı sonucu değil, inatlı bir taraflılığın sonucuydu.

Ayaklanmadan hemen sonra yalnızca geleneklerine ve eski etkinliğine değil, aynı zamanda somut siyasal gücüne

ve desteğine güvenebilecek olan tek örgüt komünist partiydi. Örgütsel yaşamı hiçbir biçimde kesintiye uğramamıştı. Parti'nin geniş ve lekesiz bir üye kadrosu, kendi örgütleri ve çnderlik kurulları vardı. Örgütsel bakımdan yenilenmesi gerekmeyen, yalnızca yasal temeller üzerinde yeniden kurulması gereken parti, yalnızca bu Partiydi. Parti'nin yeniden kurulması ve üye sayısının artışı çok hızlı gelişti. Devlet yönetimindeki, özellikle de yerel devlet yönetimlerindeki temsilcilerin yenilenmesi gerektiğinde, kendi saflarından bu özel yerlere uygun koşullara sahibolan kişileri yalnızca BİP(K) önerebiliyordu. Son olarak da Parti'nin elinde silâh ve askerî güç bulunuyordu. Kolluk kuvvetleri altında, doğrudan Parti'nin buyruğu altındaydı. Parti, aynı zamanda kendi savaş gruplarını ve silâhlı bölüklerini de kurmuştu. Aynı dönemde Vatan Cephesi'nin öteki partileri de, kendi örgütlerini kurmak ve dağılmış destekleyicilerini toparlamak göreviyle karşı karşıya kalmışlardı. Seçme yapmak başlangıçta bunlara güç gelmişti. Bu partilerin görevlilerinin önemli bir kesimi de, sonunda «Bulgaristan'ın bolşevikleştirilmesi»nden korkmuş ve doğrudan ve açık komünist egemenliğini kabule hazırlanarak olayların durulmasını beklemeye koyulmuşlardı.

9 Eylül'de meydana gelen değişikliğin tipik özelliklerinden biri de, durumun ülkenin hemen hemen tüm siyasal grupları tarafından onaylanması ve hoş karşılanmasıydı. Bunlar, Vatan Cephesi'ni desteklemeye ve onunla işbirliği yapmaya aynı zamanda siyasal ittifaka katılmaya hazır olduklarını bildirdiler. Eski Demokratik İttifak'ın A. Cyapchev - Gr. Vassilev kanadı görevlileri, eski Halkçı Parti'nin organı Mir gazetesi, o zamanlar K. Mouraviev hükümetinin üyelerinden biri olarak hapiste bulunan Vrabcha Çiftçi Birliği'nin önderi D. Gichev'in önerisiyle bu birliğin önderleri, Radikal Parti'nin önderleri, Anarşist-Komünistler'in Ulusal Birliği Profesör Al. Tsankov'un destekleyicileri bile

bu türden açıklamalar yayınladılar. Bunun nedeni bazıları için kendilerine siyasal güvence sağlamaktı; bazıları için ise varolan koşullar altında Vatan Cephesi'nin Bulgaristan için tek hayırlı gelecek olduğunu anlamaları, her iki grubun da buna karşı çıkmanın olanaksızlığını görmeleriydi.

9 Eylül ayaklanmasının başarıya ulaşmasıyla doğan uluslararası koşullar, Bulgaristan'da devrimci sürecin toplumsal niteliğinin yoğunlaşması komünist partinin Vatan Cephesi'nin yönetiminde önderlik rolünün güçlenmesi sonucunu doğurdu. Bu koşullar aynı zamanda köklü toplumsal ve ekonomik değişiklikler için gerçek olanaklara giden yolları açtı. Bazı burjuva ve küçük-burjuva siyasetçilerinin umduklarının tersine devrimci hareket, siyasal gücün ele geçirilmesiyle durmadı; yepyeni bir hız kazanarak alevlendi, gittikçe büyüyen halk kitlelerini içine aldı ve daha kesin bir biçimde toplumsal düzenin ana dayanaklarına yöneldi. Ülkemizdeki ve başka ülkelerdeki deneyler göstermiştir ki, devrimin demokratik sorunlarının tutarlı çözümü herşeyi, ister istemez temel sosyalist dönüşümlere götürür. Devrimci süreçte kendisini Vatan Cephesi'nin programı ile sınırlayan genel demokratik çerçeveyi aşıp geçti; bu da doğal bir olguydu. BİP(K), siyasal ve örgütsel üstünlüklerini kullanarak devrimin ileriye yönelik gelişimini güvence altına aldı ve gelişmeyi kısıtlamaya yönelik her türlü akıma karşı çıktı. BİP(K), yaşamın her alanında önderlik rolünü güçlendirdi ve yaygınlaştırdı. 9 Eylül ayaklanması Bulgar sosyalist devriminin başlangıcını belirledi; Vatan Cephesi'yle demokratik halk yönetimi, yeni tür bir sosyalist yönetime, özel bir proletarya diktatörlüğü biçimine dönüşmeye başladı.

Ayaklanma hazırlıkları sırasında Parti içinde, temelde Sovyet biçimi yönetimden pek ayrılık göstermeyecek bir

yönetimin kurulması yolunda belli bir eğilim belirmişti. BLP(K) Merkez Komitesi, 26 Ağustos 1944 tarihli ve 4 Numaralı Genelgesinde Vatan Cephesi Komiteleri'nin gelecekte halk yönetimi organlarına dönüştürülmesini öngörüyordu. Bu görüş, uygulamada burjuva devlet mekanizmasının devrimci bir tutumla ve tek bir darbeyle ortadan kaldırılması ve onun yerine, hemen, yeni ve temelden sosyalist bir yönetimin kurulması demektir. Bununla birlikte ulusal koşullar da, uluslararası koşullar da bu plânın gerçekleştirilmesine olanak vermiyordu. Başarılı ayaklanmadan hemen sonra, Cephe komitelerinin kurulması ve bu komitelerin uyguladıkları yönetim işlevleri, tutulan bu yolun yan belirtileriydi. Ülkenin «komiteleştirilmesi» eğilimi, ayaklanmadan hemen sonraki günler içinde de kendini göstermişti; bu eğilimin yankıları daha sonraları da görüldü. Bu eğilim, Parti üyeleri arasında çok destek gördü. Eski parlamenter sisteme dönmektense Vatan Cephesi Komiteleri'nin seçimine geçmenin, bu komitelerin haklarının artırılmasının ve bunlara yasa ve yürütme işlevlerinin verilmesinin daha iyi olacağı savunuldu. Böylece, Vatan Cephesi Komiteleri hem öz hem de biçim bakımından Sovyet biçiminden farklı olmayan bir yönetsel sisteme dönüşeceklerdi. Hemen Sovyet biçimi yönetimi isteyen ve hemen kamulaştırmaya geçilmesini öneren bazı yerel Parti görevlilerinin de duyguları bu akıma doğru çekiliyordu.

Parti yönetimi, ülkenin uluslararası durumunu ve dış politik ilişkileri de hesaba katarak böyle bir amacın zamanında gerçekleştirilmesinin güçlüğüne gördü. Parti'nin cabalarını uygulayabilmesi için elverişli koşullar bulunan görevlere yöneltti ve devrimin sonunda başarıya ulaşması için tehlikeli olacak maceracı slogan ve eğilimlere kararlılık içinde karşı çıktı. BLP(K) Merkez Komitesi'nin 12 Eylül 1944 tarihli ve 5 Numaralı Genelgesinde «Partimiz,

içinde bulunduğumuz aşamada mücadelenin yalnız Vatan Cephesi platformunda yürütülmesi gerektiğini özellikle vurgulamak ister.» denmektedir. «Bu platformun çerçevesinden herhangi bir biçimde uzaklaşmak, ulusal kurtuluş mücadelesinin gerekçelerini ortadan kaldırır ve sınıf düşmanlarının işine yarar.» Vatan Cephesi'nin uzun süreli ve geniş demokratik temellere dayalı bir siyasal koalisyon olarak kabul eden Parti, bu cephenin her bakımdan sağlamlaştırılmasını ana hedef olarak ilân etti. Parti, Cephe-Komitelerindeki ve devlet kurumlarındaki yönetim sorumluluklarının bir bölümünü, müttefiklerine bırakmaya hazır olduğunu gösterdi, kendi safları arasındaki «sol» görüşlere karşı koydu ve Vatan Cephesi ilkelerini gözetme yolunda önlemler aldı. 1945 ve 1946 yıllarında komitelerde ve yönetim mevkilerinde yapılan değişiklikler ve yeniden atamalar Parti'nin girişimiyle gerçekleştirildi; böylece devlet yöneticileri arasında geri kalan Vatan Cephesi partilerinin daha geniş ve daha doğrudan katılma olanakları artırıldı. Parti, Vatan Cephesi'nde bütünleşen sınıfsal güçlerin ortak çıkarlarını dile getiren şu hedeflerin doğrudan bir çözüme ulaştırılmasını önerdi: Anayasal hak ve özgürlüklerin yeniden getirilmesi, iki cinsin eşitliği, parlamento seçimlerinin yapılması, silahlı kuvvetlerin demokratikleştirilmesi ve Nazi Almanyası'na karşı savaşa katılmaları; ülkenin uluslararası soyutlanmadan kurtarılması; kompradorluk yoluyla biriktirilmiş mallara ve sermayeye el konulması, devlet tekellerinin kurulması, ekonomi alanında kooperatif sektörünün kurulması, vb. Bu yollarla, bir yanda Parti, öte yanda Vatan Cephesi çevresindeki küçük-burjuva ve burjuva partileri arasında geniş ve gerçek bir işbirliğinin temeli oluşturuldu.

Bulgar devriminin demokratik görevlerinin yerine getirilmesi sorununun çözümünde izlenen yol, devrimin kendisinin bir demokratik devrimden ibaret olduğunu ve bu

yolla kurulan yönetimin genel demokratik bir yönetim olduğunu göstermektedir. Aslında demokratik halk yönetimi, 9 Eylül 1944'ten bu yana hem sosyalist devlet hem de proletarya diktatörlüğü rolünü oynamaktadır. Vatan Cephesi yönetiminin sosyalist bir nitelik taşıdığı hakkındaki tezlerini desteklemek isteyen bazı yazarlar, Vatan Cephesi'nin iki programı arasında ilke bakımından bir ayrım bulmaya çalışıyorlar. Onlara göre, 17 Temmuz 1942 tarihli ilk program gene demokratik bir nitelik taşımaktadır, oysa 17 Eylül 1944'te ilân edilen ikinci program temelde anti-kapitalist bir programdır. Ne var ki iki program taraf-sızlıkla incelendiğinde, aralarında ayrılıklar bulunsa da, bu iki programın birbiriyle aynı nitelikte olduğu görülecektir.

Vatan Cephesi'nin ikinci programı, tıpkı birincisi gibi toplumun yapısında herhangi bir temel değişiklik öngörmeden yapılacak ekonomik ve siyasal dönüşümleri belirlemektedir. Bulgaristan'daki gelişmeyi belirleyen etken Vatan Cephesi partilerinin hebirinin kendi görüşünü katarak oluşturduğu Vatan Cephesi programı değil, bu programın çevresini aşıp geçen nesnel devrimci süreçtir. Bu fikri desteklemek üzere gösterilebilecek pek çok örnek vardır; ama biz burada bunların en tipik olanını ele alacağız. 17 Eylül 1944 tarihli Vatan Cephesi programında Turnovo Anayasası'nın yeniden geçerli kılındığı ilân ediliyordu. BLP (K) Merkez Komitesi'nin 5 Numaralı Genelgesi'nde, Parti'nin mücadelesinin toplumsal sistemi değiştirmeye değil, Anayasa'nın ve Bulgar halkının demokratik hak ve özgürlüklerini, yeniden getirmeyi amaçladığı dile getiriliyordu. Eski anayasal burjuva düzenini ortadan kaldırmak bir yana, bu düzenin demokratik halk devleti tarafından kurulması isteniyordu.

Devrimci süreç ve kitlelerin uygulamadaki eylemleri, aynı dönemde bu anayasal temeli hiç durmadan sarsıyor ve kısıtlıyordu. Bir yanda varolan devlet biçimlerinden uy-

gulamada yararlanılırken öte yanda bunları gerçekten sosyalist biçimlerde yeniden kuran önemli dönüşümler yapıyordu. Devrimci süreç, gelişme yolunda yeni devlet biçimleri yarattı. Böylece, Bulgar sosyalist devriminin başlangıç döneminin belirleyici niteliklerinden biri, eski anayasal biçimler ve ilkelerle, temelde yeni olan biçimler ve ilkelerin çok kendine özgü bir biçimde içiçe girmesi idi. Demokratik halk yönetiminin gelişmesi ve mükemmelleşmesi, sosyalist yönetimin, proletarya diktatörlüğünün bu yeni ve özel biçiminin, gelişmesini ve mükemmelleşmesini sağlıyordu.

Bununla birlikte, sürecin karmaşıklığı, sınıfsal niteliğinin belirlenmesini oldukça uzun bir süre çok güçleştirdi. 9 Eylül 1944'ten sonraki ilk yıllarda, Bulgar toplumunun ve demokratik halk cumhuriyeti yönetimindeki dönüşümlerin niteliği konusunda varılan yargılar ve yapılan genellemeler, gelişmenin ardında yatan belirleyici eğilimlerden değil, duruma özgü belli özelliklerden ve niteliklerden doğuyordu. Parti, aslında ülkede yeraian temel değişikliğin ve ülkenin gelişiminin geleceği ve hızı konusunda herşeyi tümüyle kendi kendine de açıklamadı.

Merkez Komitesi'nin yayınladığı belgeler, Parti liderlerinin bildirileri ve Parti propagandası partinin en büyük önemi devrimin en genel demokratik görevlerine verdiğini vurguluyordu. Bunların tüm anti-faşist güçlerce kabul etilebilmesini amaçlıyordu. Böylelikle somut koşullar altında Vatan Cephesi yönetiminin komünist olduğu, Sovyet yönetimi altında bulunduğu ya da Sovyet yönetimi altına girecek olduğu gibi bir sonuç çıkarılmamasını, toplum ve devlet düzenini temelden değiştirmeyi amaçlıyor düşüncesi yaratmamayı hedefliyordu. Varolan ülke içi ve uluslararası koşullarda Vatan Cephesi gerçekten herkesçe benimsenen, halkçı ve özünde demokratik en uygun hükümet biçimiydi. Vatan Cephesi yönetimi, ekonomik bir sistem

olarak kapitalizmin ortadan kaldırılması sonucunu değil, daha çok büyük sermayenin gücünü kısıtlamak, ülkenin ekonomisindeki açgözlülüğe son vermek, onu büyük banka sermayesinin ve anonim şirketlerin zincirlerinden kurtarmak sonucunu getirdi. Parti Vatan Cephesi yönetimini, sosyalist değil, demokratik bir yönetim olarak güçlendirmeye çalışırken, son amacı da gözden kaçırmadı. Bununla birlikte, Parti gerçekçi ve aklıbaşında davranarak, sosyalist görevlerden çok, ulusal ve demokratik görevleri öne çıkaran somut koşulları dikkate aldı.

Aynı zamanda Parti, Vatan Cephesi yönetimiyle, geleneksel burjuva- demokratik yönetimi arasında varolan ayrımı gözönüne aldı. Vatan Cephesi yönetimi, devrimci eylem yöntemleriyle kurulan, geniş halk kitleleri tarafından desteklenen, onları doğrudan doğruya devlet yönetimine çeken ve ülkenin gelişimini köklü ekonomik ve siyasal reformlar yolunda ilerleten yeni tip bir ilerici demokrasi olarak kendisini gösterdi. O zamanlar BİP(K) Merkez Komitesi Birinci Sekreteri olan Traicho Kostov, Plevne kentinde Parti bölge toplantısında konuşurken, «Vatan Cephesi'nin görevleri, bugün ya da yarın tamamlanmayacak, ülkemizin tüm gelişme aşaması boyunca, hiçbir biçimde atlanmaması gereken bütün bu aşama boyunca sürecektir.» demiştir.

Bununla birlikte Parti'nin Vatan, Cephesi yönetiminin niteliği konusundaki görüşlerinin, daha başka ve daha önemli bir yanı daha vardı. Bu yönetimin Sovyet, sosyalist ya da komünist bir yönetim olmadığını söyleyen, aynı zamanda sıradan bir burjuva-demokratik yönetim de olmadığını savunan Parti, bunu sosyalizme doğru zorunlu bir yaklaşma yolu, sosyalizme geçişi sağlayacak önkoşulları yaratacak bir yönetim olarak görüyordu. Daha 5 Numaralı Genelgenin yayınlandığı sıralarda, Vatan Cephesi'nin görevlerinin yerine getirilmesiyle, yakın ya da uzak bir ge-

lecekte, işçi sınıfının ve onun Parti'sinin tarihsel görevlerini başarıyla çözme koşullarının yaratılacağı belirtiliyordu. BİP(K) Merkez Komitesinin 1945'te yapılan Sekizinci Tam Üyeli Toplantısı'nda, Traichov Kostov'un okuduğu raporda şu cümleler bulunuyordu: «Bugün, sosyalist sorunlarla değil, demokratik sorunlarla karşı karşıyayız. Bu sorunları çözebilirsek... ileriye doğru bir adım atmış olacağız ve ülkenin daha ilerdeki sosyalist gelişmesine giden yoiu aşmış olacağız.» Traichov Kostov, Genel Kurul'un kapanış konuşmasında bu soruna gene dönmüş, Vatan Cephesi yönetiminin «sosyalist gelişme ve sosyalist gelecek açısından yitirilmiş bir zaman olarak» görülmemesi gerektiğini bir kez daha belirtmiştir. Sonra şunları eklemiştir: «Vatan Cephesi'nin görevlerini yerine getirir, ülkemizden faşizmi bütünüyle kazıyıp temizler ve ülkenin demokratik gelişmesini sağlam temellere oturtursak, o zaman sosyalizme doğru büyük bir adım atmış olduğumuz iyice anlaşılacaktır.» Bu görüş izlenerek, Parti propagandasında varolan koşullarda somut olarak sosyalizm davası için çalışmanın Vatan Cephesi programının gerçekleşmesi için çalışmak olduğu sürekli olarak tekrarlanmıştır.

Buraya dek söylenenlerden, (BİP(K)'nin, Vatan Cephesi yönetimini sosyalist olmayan bir yönetim saydığı, onun ekonomik ve toplumsal yapıyı temelden yenilemesini beklemeyip ona demokratik görevler yüklediği ortaya çıkmaktadır. Ancak aynı zamanda, bu sıradan bir burjuva demokratik yönetim değil, kitlelerin devrimci itişiyile kurulan, onarca desteklenen ve doğrudan doğruya onlar tarafından denetlenen yeni tür bir ilerici halk demokrasisi, halkın çoğunluğunun -işçilerin, köylülerin, zanaatçıların, aydınların, burjuvazi arasındaki demokratik ögelerin- yönetimiydi; bu yönetim sosyalizme geçiş için gerekli önkoşulları yaratıyordu. Buna eklenebilecek bir tek tipik ayrıntı vardır. Parti, propagandasında, herşeyden önce Vatan Cephesi yöneti-

miyle sosyalist yönetim (ya da Sovyet biçimi yönetim) arasındaki ayrımı vurgularken, uygulamadaki çalışmalarında, bu yönetimi burjuva demokrasisinden ayıran girişimlere önem veriyordu.

9 Eylül 1944'te kurulan bu yönetimin niteliği konusundaki görüşler nasıl açıklanabilir?

Herşeyden önce bu görüşlerin, Komünist Enternasyonal'in, Yedinci Kongresi'nin, Birleşik Cephe hükümeti konusunda formüle ettiği ilkelerden kaynaklandığı belirtilmelidir. Georgi Dimitrov'un Kongre'ye sunduğu raporda anti-faşist mücadelenin başarısından doğabilecek iki sonuç üzerinde duruluyordu; bunlar, sınıfsal ve siyasal niteliği somut koşullara ve sınıfsal güçler arasındaki ilişkilere göre değişebilecek bir Sovyet Hükümetinin ya da bir Birleşik Cephe hükümetinin kurulmasıydı. Raporda, Birleşik Cephe hükümetinin yapısından doğabilecek nesnel önkoşullar gösteriliyor ve böyle bir hükümetin izleyeceği siyaset özetleniyordu. BİP(K), ülke içindeki koşulları değerlendirir, hükümetin niteliklerini belirler ve kendi görevlerini saptarken Komünist Enternasyonal'in sosyalist olmayan bir Birleşik Cephe hükümetiyle ilgili formüllerine bağlı kaldı ve bunları Bulgaristan'daki koşullara uygulamaya çalıştı. Ancak, Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi sırasındaki durumla Bulgaristan'da Birleşik Cephe hükümetinin bir proletarya diktatörlüğü olarak kurulmakta olduğu II. Dünya Savaşı'ndan sonraki durum arasındaki ayrılıklar gereğince dikkate alınmamıştır.

İkinci olarak Parti'nin iktidarın yapısı hakkındaki görüşleri, II. Dünya Savaşı sırasında ve savaştan hemen sonra yer alan uluslararası ilişkilerin, özellikle de Bulgaristan'daki dış siyasal durumun, etkisi altındaydı.

Ayrı bir ülkede devrimin başarısı konusundaki Leninçi kuram, devrimci mücadelenin başarıya ulaşmasında ve proletarya diktatörlüğünün yerine oturtulmasında dış et-

kenlerin ne denli önemli olduğu sorununu gündeme getiriyordu. Bildiğimiz gibi, V.İ. Lenin, iktidardan düşürülen kapitalist sınıfın ekonomik durumunu korumasının, küçük ölçekli üretimin kendine özgü niteliklerinden, aynı zamanda «uluslararası kapitalizmin gücünden, burjuvazinin uluslararası bağlantılarının gücünden ve sağlamlığından» doğduğunu belirtip durmuştur. Tüm devrim dönemi boyunca belirleyecek olan etken, ülkedeki devrimci güçlerin gelişmesi demek olan iç etken olsa da, dış etkeninde belli anlarda belirleyici bir önem kazanma olasılığı vardır.

Dış etkenler, özellikle demokratik halk yönetiminin sağlamaştırıldığı dönemde, Bulgar sosyalist devriminin gelişmesi için birincil önem taşıyordu. Bir yandan, Sovyetler Birliği gibi güçlü bir sosyalist devletin varlığı ve Sovyet birliklerinin Bulgaristan'da bulunması, devrimin sosyalist gelişme doğrultusuna çok uygundu. Bu koşullar bir emperyalist işgal ve iç savaş ateşinin yakılması düşüncesini bile uzak tutuyorlardı. Öte yandan, yenilgiye uğramış bir devlet muamelesi gören Bulgaristan'ın savaştağı durumu ve bu durumdan dolayı İngiltere ve Birleşik Devletler'in ülkenin iç işlerine karışmaları olasılığı devrimci dönüşümlerin hızını engelleyecek ve geciktirecek nitelikteydi.

9 Eylül ayaklanması, Nazi Almanyası'na karşı verilen savaşın son ve belirleyici aşamasında gerçekleşti. Sovyet hükümeti, anti-faşist koalisyonu güçlendirmek, Sovyetler Birliği'yle onun kapitalist müttefikleri arasındaki çelişkileri, aralarında bir kopmaya yol açmayacak biçimde çözüme siyasetine bağlı kalıyordu. Müttefikler arasındaki anlaşmaya göre, faşizmden kurtarılan ülkelerde yeniden kurulması gereken rejimler, parlamenter demokratik rejimlerdi. Bu koşullarda BİP(K), siyasetini, müttefikler arasındaki ilişkileri bozmayacak, aralarındaki ayrımı büyütmeyecek bir siyaset olarak belirlemek zorundaydı. Parti, sosyalist yönetimin ilân edilmesinin ve doğrudan sosya-

İst girişimlerin başlatılmasının Sovyetler Birliği'nin dış siyasetinde güçlükler yaratacağını ve Bulgaristan'ın uluslararası durumunu zorlaştıracacağını anladı. Traicho Kostov, BİP(K), Merkez Komitesi'nin Sekizinci Toplantısının kapanış konuşmasında, «9 Eylül'de Sovyet yönetimini kurma girişiminde bulunmuş olsaydık, ki bu, o zamanki devasa çevrimci patlama sırasında hiç de olanaksız değildi, kendimizin ve Sovyetler Birliği'nin başını ne büyük dertlere sokmuş olacağımızı bugün apaçık görüyoruz.» demiştir

Parti, varolan uluslararası koşullar altında Vatan Cephesi yönetimini gerçekten halkçı ve özünde demokratik bir yönetim kurmada en uygun yol olarak görmekteydi; Vatan Cephesi yönetimi, geleneksel parlamenter-demokratik biçimleri yaratıcı biçimde kullanarak sosyalist yönetimin kurulması için gerekli önkoşulları yaratacaktı. Vatan Cephesi'nin geliştirilerek sosyalist yönetime dönüştürülmesi, Parti tarafından, herşeyden önce, dış etkenlere bağlı görülüyordu. Traicho Kostov, yukarıda adı geçen konuşmasını şöyle sürdürmüştü: «Uluslararası koşulların gelişmesi, ülkenin tüm yaşamını Sovyetler Birliği'yle en yakın ilişkiler içinde oluşturacak bir duruma getirirse, bu gelişmenin hızını artırma olanağı da doğacaktır. Ama uluslararası koşullar, bizim bağımsız ve kendi başımıza yaşayacak ve gelişecek durumda bulunursa o zaman bu hız değişebilir.»

Yönetimin niteliğiyle ilgili görüşler de, Parti'nin anti-faşist mücadele ve 9 Eylül ayaklanması konusunda belirlediği niteliklerden doğuyordu.

II. Dünya Savaşı koşullarında Bulgaristan'ın Nazi Almanyası birlikleri tarafından işgal edildiği ve anti-faşist mücadelenin başlıca görevinin ülkenin ulusal bağımsızlığını yeniden sağlamak olduğu önermesinden yola çıkılarak, genel olarak bu mücadelenin büyük ölçüde bir ulusal kurtuluş mücadelesi niteliği taşıdığı söyleniyordu. Traic-

ho Kostov'un yaptığı birçok konuşmada, bu görüşleri destekleyen savlar vardı. 25 Eylül 1944'te Sofya Bölgesi Parti Toplantısı'na gönderdiği raporda Traicho Kostov, Naziler'in Bulgaristan'a işgalci olarak yerleştiklerini ve aslında ülkeden özgürlüğü ve bağımsızlığı kaldırdıklarını hatırlatarak konuşmasına şöyle devam etti: «Bu koşullar altında ülkemizde faşizme karşı verilen savaş, bir ulusal kurtuluş savaşı, Nazi işgalcileri Bulgaristan'dan sürmek için yürütülen bir mücadele olmuştur. Parti'mizi ve tüm Bulgaristan halkını bekleyen başlıca görev, Nazi Almanyası'ndan ayrılmak, Nazi işgalcileri ülkemizden çıkarmak, Bulgaristan'ı özgürlük ve bağımsızlığına yeniden kavuşturmak. Bu temel görev, bu sorunun çözümü için gerekli güçleri arayıp bulacağımızı mantıksal olarak belirlemiştir. Tüm demokratik anti-faşist güçleri geniş bir Vatan Cephesi içinde harekete geçirmemiz zorunluydu... 9 Eylül anti-faşist devrimi, çok geniş bir ulusal temele dayanarak yürütülen bir ulusal kurtuluş hareketi olduğu için başarıya ulaşmıştır.» Traicho Kostov, bu değerlendirmeye dayanarak, Vatan Cephesi yönetiminin geniş bir ulusal kurtuluş hareketinin zaferi sonunda doğduğu, bu nedenle de görevlerinin sosyalist görevler değil, demokratik görevler, ulusal kurtuluş görevleri olduğunu belirtti. Bu tez, BLP(K) Merkez Komitesi'nin 28 Eylül 1944'te, Georgi Dimitrov'a gönderdiği yanıtta, olduğu gibi onaylanmış ve açıklanmıştır.

Anti-faşist mücadelenin ulusal kurtuluş niteliği taşıdığı konusundaki görüş, Parti için Vatan Cephesi hükümetini bekleyen görevler açısından belli bir propaganda değeri taşıyordu. Bununla birlikte bu görüşün bir ölçüde aydınlatılması gerekiyordu. Bulgaristan, Nazi Almanyasıyla arasındaki ittifak yüzünden monarşist-faşist hükümetin zorla kabul ettirildiği bir eşitsizlik durumu içindeydi. Bu ittifak, ülkenin ulusal bağımsızlığını zedelemişti. Naziler,

Bulgaristan'ın başlıca stratejik noktalarını tutmuşlar, ekonomiyi denetimleri altına almışlar ve Bulgaristan'ın iç ve dış politikası alanlarında kendi isteklerini zorla kabul ettirmişlerdi. Bununla birlikte, biçimsel açıdan ülkenin devlet egemenliği ortadan kalkmış değildi ve klâsik türde bir düşman işgali yoktu. Bu özel koşulların, savaş yılları sırasında Bulgaristan'daki siyasal yaşamın gelişmesi üzerinde önemli yankıları oldu.

Bulgaristan'ın 1941 Nisan'ında Yugoslavya ve Yunanistan'a karşı açılan savaşa doğrudan doğruya katılmadığı ve Doğu Cephesi'ne birlik göndermediği unutulmamalıdır. Bulgar Yahudilerinin yok edilmeleri engellenememiş ama 1944 Ağustos'unun sonu ve Eylül'ün başında Alman Birlikleri'nin Iaşi ve Kishinev'deki yenilgileri ardından, Nazi birlikleri ülkeden geri çekilmiş ve ülke toprakları askeri operasyonların oyun alanı olmaktan kurtarılmıştır. Öte yandan, bu özellikler savaş sırasında Bulgaristan'daki anti-faşist hareket üzerinde izler bırakmıştır. Bulgaristan'daki anti-faşist mücadele, başka ülkelerdeki (Yugoslavya, Yunanistan, Çekoslovakya, Polonya vb.) tersine, doğrudan doğruya yabancı işgalcilere ve yabancı askeri güçlere değil, daha çok Bulgar monarşist-faşist yönetimine ve faşizmin politikasına -ülkenin siyasal çıkarlarına karşı olan bir politikaya- ve Bulgaristan'da acımasız bir faşist diktatörlük kuran Bulgar monarşist-faşist burjuvazisine yöneltilmiştir. Bulgaristan'da faşizme karşı mücadeleyi büyük ölçüde güçleştiren bu olmuştur. Bu durum, silahlı mücadelenin çapını kısıtladı ve uzun vadede, yürütülen mücadelenin ulus çapında silahlı bir mücadele olmasını engelledi. Gerçekten Nazi Almanyası tarafından işgal edilmiş olan ülkelerde, anti-faşist mücadele herşeyden önce ulusal çelişkiler tarafından belirleniyor ve ulusal kurtuluşu amaçlıyordu. Buna karşılık savaş yıllarında Bulgaristan'da çok derin toplumsal kökleri olan devrimci bir bunalımın

ortaya çıktığı görüldü. Bu bunalımın kökünden çözülmesi, kapitalist düzenin ortadan kaldırılmasını ve sosyalizmin başarısını gerektiriyordu. Faşist diktatörlüğü yıkmak faşizmi bütünüyle ortadan kaldırmak, demokratik hak ve özgürlükleri, eksiksiz ve özde geri getirmek, temel ekonomik ve toplumsal değişiklikleri gerçekleştirmek üzere demokratik halk hükümetini kurmak için ulus çapında mücadele sloganları atan Parti, böyle bir değişikliğin, burjuvazinin sınıfsal egemenliği ortadan kaldırılmaksızın düşünülemeyeceğini anladı. İşte bunun için, Parti'nin önderlik ettiği anti-faşist mücadelede, ulusal demokratik ögeleri ve genel demokratik ögeleri dışarda bırakmadan bu mücadelenin herşeyden önce toplumsal ve sınıfsal bir nitelik taşıdığı ve aslında kapitalist sınıfın siyasal ve ekonomik egemenliğine yöneltilmiş olduğu ortaya çıktı. Mücadelenin 9 Eylül 1944'te başarıya ulaşması, herhangi bir ulusal ya da demokratik yönetimin değil, sosyalist bir yönetimin kurulmasına yol açtı.

Demokratik halk yönetiminin gerçek niteliğinin gösterilmesinde büyük bir engel, kapitalizmden sosyalizme geçiş sırasında kurulan devlet biçimleri konusunda Marksist-Leninist görüşün gereği gibi ele alınmamış olmasıydı. 1919'da Bulgaristan Komünist Partisi (Sol-Kanat Sosyalistler) Birinci Kongresi'nde kabul edilen program bildirgesinde Sovyet biçimi yönetimin, muzaffer proletaryanın devlet biçimi olduğu fikri kabul ediliyordu. Parti 1919'dan sonraki çalışmalarının hepsinde, sosyalizmin başarısını ancak Sovyet biçimi yönetimin varlığıyla gerçekleştirebileceği görüşünden yola çıkıyordu. Bu görüş, 9 Eylül 1944'ten sonra yayınlanan birçok Parti belgesinde de tekrarlanmıştı. Bulgaristan'da kurulan yönetim bir Vatan Cephesi ve demokratik halk yönetimi olduğundan, Parti, bu yönetimi sosyalist bir yönetim olarak görmüyor, uygun ulusal ve uluslararası koşullarda sosyalizme geçişe bir yaklaşım olarak görüyor-

du. V.I. Lenin'in sosyalist toplum sisteminin siyasal biçimlerinin çeşitliliği konusundaki sözleri uygulamada unutulmuştu.

Öteki ülkelerde olduğu gibi, Bulgaristan'da da toplumsal uygulama çoktan yönetim biçimi olarak sovyetlerin dogmatik bir biçimde evrenselleştirilmesiyle çelişkiye düşmüştü. Değişik ülkelerde devrimci sürecin kendine özgü yarıları, kendi değişik biçimlerini zorunlu olarak getirdi ve yarattı; bu koşullar içinde kuram da etkilenmeden kalmazdı. Daha 1945 başlarında, o tarihlerde Sovyet yönetim biçiminin proletarya diktatörlüğünün tek biçimi olduğu tezini kuramsal açıdan kanıtlamaya çalışan J. V. Stalin'in, BLP(K) temsilcilerine, sosyalizme tek geçiş yolunun Sovyet biçimi olmadığını, sosyalizme ulaşmak için izlenebilecek başka yolların da bulunduğunu söylemiş olması çok ilginç bir gerçektir. Bu düşünce, Parti Merkez Komitesi'nce ilke olarak benimsenmiştir. Aynı düşünce, 1945 Ocak'ında Merkez Komitesi'nin raporunda ve Traicho Kostov'un daha önce sözü edilen Sekizinci Genel Kurul'da yaptığı kapanış konuşmasında resmen önerilmiştir. Kendi içinde yaratıcılık taşımasına karşın, bu fikir oldukça zayıf bir biçimde dile getirilmişti. Temelde bu fikir Sovyet biçiminin gerekliliğini kabul ediyor ama bunun parlamenter-demokratik rejim altında yaratılmasını öngörüyordu. Ne var ki hareketsizlik daha ağır bastı; bu da uzun bir süre demokratik halk yönetimi niteliğinin benimsenmesine gidecek yaratıcı yaklaşıma çelme taktı.

9 Eylül 1944'ten hemen sonra ayaklanmanın ve bu ayaklanmayla kurulan yönetimin niteliği hakkında oluşan fikirler 1945'te ve 1946'nın büyük bir kesiminde geçerliliğini korudu. Bütün bu süre içinde Parti, demokratik halk yönetiminin demokratik görevlerini vurguluyor ve bunların çözümünü sosyalizme geçiş için vazgeçilmez bir koşul olarak görüyordu. Georgi Dimitrov, 1946 Nisan'ında «Biz özel

bir dönemde, Vatan Cephesi dönemi diye bilinen bir dönemdeyiz.» diyordu. «Bu dönemde önümüze konan en önemli görev, sosyalizmin gerçekleştirilmesi ya da Sovyet sisteminin getirilmesi değil, daha çok gerçekten demokratik ve parlamenter bir rejimin güçlendirilmesi ve ülkemizde sosyalizme giden yoldaki ilerlemenin kaçınılmaz bir aşaması olarak 9 Eylül 1944 Vatan Cephesi programının uygulamaya konmasıdır.»

1946'nın ikinci yarısı, ülkenin siyasal yaşamında çok önemli bir dizi değişikliğe tanık oldu. D. Velchev'in Savaş Bakanlığı'ndan alınmasından, silahlı kuvvetler kumanda subayları arasında tasfiyelerden, ordunun önderlik ve denetimiyle ilgili Yasa'nın kabul edilmesinden sonra ordunun karşı-devrimci amaçlar için kullanılma olasılığı ortadan kaldırıldı ve orduda Parti önderliği sistemi adanmakıllı güçlendirildi. 1946 Eylül'ünde Bulgaristan'ın Halk Cumhuriyeti olduğu ilân edildi. Başında V. Kolarov'un bulunduğu geçici Halk Cumhuriyeti Başkanlığı kuruldu. 1946 Ekim'inde Büyük Ulusal Meclis için seçimler yapıldı; bu seçimlerde oyların ve sandalyelerin çoğunluğunu Parti kazandı. Georgi Dimitrov'un Başbakan olduğu yeni bir Vatan Cephesi hükümeti kuruldu; bu hükümette Parti tüm anahatar noktaları denetimine aldı. BİP(K)'nin önderlik rolünün, seçim ve parlamento yollarıyla da onaylanması ülkenin gelişimini sosyalizm yoluna sokma olanağını hazırladı.

Bu koşullar altında Parti'nin önderliği, demokratik halk yönetiminin niteliğiyle ilgili görüşlere de bazı yeni öğeler getirdi. Sosyalist değil, demokratik bir görev olmasına karşın, Vatan Cephesi programının uygulanmaya konması, gene en önde gelen, en önemli görev olarak benimsendi. Bununla birlikte, kuramsal düşünüş, Vatan Cephesi'yle sosyalist demokrasi arasındaki ayırımı belirlemekten çok, bunların zaman içinde sıralanmış ilkelerini belirlemeye yöneldi. Bu tutum, büyük ölçekli sosyalist kuruluşa doğru

ilerlemenin, gittikçe daha ivedileşen ve geciktirilmesi mümkün olmayan bir görev durumunda bulunmasından dolayı gerekli olmuştur.

Parti'nin görüşlerindeki yeni ögeler, Bulgar devriminin demokratik ve sosyalist görevleri arasında daha önce yapılan fizik ötesi ayrımın aşılması, sosyalizmin hemen ele alınması gereken, giderek ivedi bir görev olarak formüle edilmesi idi. Varolan toplumsal biçimlere ve ekonomiye sosyalist bir içerik getirilerek Vatan Cephesi yönetiminin, sosyalist bir yönetime dönüştürülebileceği, Bulgaristan'da sosyalizmin başarılı olmasının yeni bir atılımı ve Sovyet biçimi yönetiminin kurulmasını gerektirmediği anlaşıldı.

Bu sonuçlar, yaratıcılık ruhunun, dogmatik katılığı yenilgiye uğrattığını gösteriyordu. Bununla birlikte, dogmatizm kolay kolay çözülmedi ve görüşler üzerindeki izlerini sürdürdü. Bazı Parti önderleri, sosyalizmin, bu amaca giden vazgeçilmez bir koşul olarak Sovyet biçimi olmaksızın da kurulabileceğini varsayarak proletarya diktatörlüğü devlet biçimlerinin değişik türlerini bir yana bırakmaya devam ettiler. Böylece Parti, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki koşullarda sosyalizme geçişi proletarya diktatörlüğü olmadan, halk demokrasisi ve parlamenter rejim temelleri üzerinde gerçekleştirilebileceği görüşünü savunmaya başladı. Ne denli garip görünürse görünsün, bu görüş Parti tarafından hemen hemen bir yıl süreyle yayınlanan en sorumlu beigelere bile yayıldı ve desteklendi. Bununla birlikte, buradan yola çıkarak Parti önderliği içinde, Marksizm-Leninizm'in revizyonuna doğru bir girişim bulunduğunu savunmaya kalkmak olası mıdır? Gerçekleri yantutmaz bir biçimde değerlendirecek, bu kuşkuyu kesinlikle yadsıamamız gerekir. Aslına bakarsak bu kuşkular, Sovyet yönetiminin dogmatik bir biçimde evrenselleştirilmesinden doğmaktadır. Tüm dogmatik belirtilerin tersine, Bulgaristan'

daki nesnel gelişme, temel sosyalist dönüşümlerin Sovyet biçimi olmaksızın, halk demokrasisi temeline dayanılarak gerçekleştirilebileceğini göstermişti. Halk demokrasisinin yeni ve özel bir proletarya diktatörlüğü, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki somut tarihsel durumun bir ürünü olarak görülmesi yerine, sosyalizmin proletarya diktatörlüğü olmaksızın kurulabileceği sonucuna varılmıştır.

Başlangıçta sosyalist bir devlet olarak demokratik halk devleti görüşü, kuramsal akıl yürütme ve savunma çerçevesi dışına taşmamıştır. Demokratik halk devletinin doğrudan doğruya sosyalist işlevlere yönelmesi 1947 sonbaharında olmuştur. Devletin gelişme sürecindeki bu dönüm noktası, 1947 Eylül'ünde Varşova'da yapılan Dokuz Avrupa Komünist ve İşçi Partisinin aydınlatıcı toplantısında gerçekleşmiştir.

Emperyalist ülkeler, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, sosyalizmin başdöndürücü başarısından korkarak Sovyetler Birliği'yle işbirliği siyasetinden ayrıldılar ve kapitalist ülkelerdeki komünist hareketlere karşı bir soğuk savaş ve saldırı politikasını, halk demokrasisiyle yönetilen ülkelere de, onları sosyalizme giden yoldan çevirmek amacıyla kesintisiz bir baskı politikası izlemeye başladılar. Emperyalizmin saldırıları, Sovyetler Birliği'ne, halk demokrasisiyle yönetilen ülkelere ve dünya komünist hareketine, Doğu Avrupa'da eski düzeni yeniden canlandırma hesaplarına karşı anti-emperyalist güçlerin harekete geçirilmesi ve birlikte karşı koyma zorunluluğunu bir kez daha duyurdu. Varşova Konferansı, bu zorunlu göreve yeni yaklaşım açıları getirdi. Konferansın bildirgesinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası durumda yer alan değişiklikler gösteriliyor -emperyalist ve anti-emperyalist olmak üzere- iki kampın ortaya çıktığı söyleniyor ve başını Birleşik Devletler'in çektiği emperyalist kampın saldırgan siyaseti sergileniyordu. Bu bildiri halk demokrasisiyle yönetilen ülke-

lerdeki komünist partilere önemli görevler yüklüyordu. Bu ülkelerin Sovyetler Birliği'yle siyasal ve askeri işbirliğini geliştirmeleri, yeni devlet sistemlerini sağlamlaştırma-ları, bu sistemde komünist partilerin önderlik rolünü artır-maları ve temel sosyalist reformlara girişmeleri gerekiyordu.

Varşova Konferansı, sosyalizmle kapitalizm arasındaki ilişkilere yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bu konferans aynı zamanda halk demokrasisiyle yönetilen ülkelere yeni bir gelişme aşaması getirdi. Konferanstan hemen sonra bu ülkelerde önemli siyasal ve ekonomik reformlara girişildi. Macaristan, Romanya ve Çekoslovakya'da yapılan temel reformlar uyarınca Komünist partiler, önderlik rollerini sağlamlaştırdılar; çok partili sistem ve burjuva demokrasisi ögeleri genel olarak bir yana bırakıldı.

İç siyasal güçlerin durumu açısından Bulgaristan'da sosyalist devrimin gerektirdiği görevin uygulamasına geçmek için hiç bir ciddi engel yoktu. Barış anlaşması 1947'de imzalanmıştı. Bu anlaşmayla ülkenin ulusal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü güvence altına alınıyor ve içişlerine emperyalistlerin karışma yolları bütünüyle tıkanıyordu. 1947'de ülkede temel karşı-devrimci güçlerin faaliyetlerine son verilmesi gerçekleştirildi. Bulgaristan Çiftçi Birliği ve Halk İttifakı («Zveno») partilerindeki sağ-kanat gruplar karşısında da benzer kesin önlemler alındı. Varşova'daki Konferans'tan sonra Bulgar sosyalist devriminin gelişmesinde yeni bir dönem, sosyalizmin kurulmasına doğru geçişle ilgili nesnel ivedi sorunların doğrudan çözüm dönemi, başlamış oldu.

BLP(K) Merkez Komitesi, Onüçüncü Tam Üyeli Toplantısı 14 Ekim 1947'de yapıldı. Toplantıda Varşova Konferansı'nda alınan karar onaylandı ve devrimci dönüşümlerin hızlandırılmasına karar verildi. Genel Kurul'da Parti'nin, büyük ölçekli sosyalist yapıya geçmek için çözmek zorunda

olduğu temel görevler formüle edildi. Bu görevler halk demokrasisi sistemi içinde Vatan Cephesi'nin bütünleşmiş bir örgüt olarak yeniden düzenlenmesi, sosyalizmin kurulmasına katılmak üzere yeni bir programın kabul edilmesi, Anayasa'yla devlet yönetiminin sosyalist niteliğinin saptanması ve burjuvazinin ekonomik gücünün ortadan kaldırılması yoluyla Parti'nin önderlik rolünün baştan sona sağlamlaştırılmasını öngörüyordu.

Bulgaristan Çiftçi Birliği önderleri, Varşova Konferansı'nın bildirgesini ve Parti'nin izlediği siyasal yolu desteklediklerini bildirdiler. Sosyalizmin kurulmasına katılmakla zorunlu olan «belli düzeltmeleri» Birlik Programında duraksamadan yapmaya hazır olduklarını söylediler. Ekim sonunda, Vatan Cephesi Ulusal Komitesinin, Vatan Cephesi partileri merkez yöneticilerinin ve kitle örgütlerinin katılımıyla bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Varşova Konferansı kararlarıyla dayanışma içinde bulunduğu, Parti'nin Vatan Cephesi'nin yeniden kurulması, ülkenin ekonomik yaşamında kamu sektörünün güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, Anayasa taslağında düzeltmeler yapılması ve devlet örgütlerinin Anayasa temeline göre yeniden kurulması yolunda özetlediği girişimlerin onaylandığı bildirildi.

Parti Merkez Komitesi'nin Onüçüncü Toplantısında alınan kararlarda öngörülen uygulamalı girişimler, çok kısa bir zaman süresi içinde gerçekleştirildi. 29 Ekim 1947'de Vatan Cephesi Ulusal Komitesi, Vatan Cephesi partileri merkez yöneticilerinin ve kitle örgütleri gençlik kuruluşlarının bir tek gençlik birliğinde toplanmasına karar verdiler. Parti, gençlerin siyasal örgütlerinin örgütsel yaşamını desteklemeyi öngörmeye devam etmekle birlikte Eylül 1947'de bir tek gençlik birliği kurulması yolunun tutulması gerektiğine karar verdi. Onüçüncü Toplantıdan sonra fedaratif ilkeden vazgeçildi ve kişilerin bireyler olarak üye olacağı tek bir birlik düşüncesi kabul edildi. Vatan Cephe-

si Gençlik Toplantısı 21 ve 22 Aralık 1947'de yapıldı. Halk Gençlik Birliği kuruldu ve bu birlik yoluyla Parti, tüm Bulgar gençliği üzerinde eksiksiz siyasal önderliğini güvence altına almış oldu.

1947 Temmuz'unda, Büyük Ulusal Meclis'te ikinci kez okunan Anayasa taslağı, Parti Merkez Komitesi'nin Onüçüncü Toplantısından sonra çeşitli değişiklikler ve düzeltmeler geçirdi. Bu değişikliklerle anayasa taslağının içindeki burjuva-demokratik öğeler ayıklandı ve toplumsal niteliği yoğunlaştırıldı. 4 Aralık 1947'de Büyük Ulusal Meclis, demokratik halk yönetiminin toplumsal niteliğini yasal kanallardan yerine oturtan Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Anayasası'nı kabul etti. 23 Aralık'ta sanayi devletinleştirmesiyle büyük burjuvazinin ekonomik durumuna son verildi ve sanayi alanında kamu sektörünün egemenliği sağlandı. 1948 Şubatı'nda yapılan Vatan Cephesi İkinci Toplantısı'nda Vatan Cephesi'nin sosyalist bir programı olan birleşmiş bir siyasal örgüt olarak yeniden kurulması kararlaştırıldı.

BİP(K) Merkez Komitesi'nin Ekim Toplantısından sonra Bulgaristan'da yer alan toplumsal ve ekonomik değişiklikler, ülkeyi her alanı kapsayan bir sosyalist yenilenme yoluna soktu. Parti'nin toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamının tüm alanlarındaki önderlik rolü bütünüyle kabul edildi ve güçlendirildi. Demokratik halk devletin yeni ve sosyalist bir devlet olarak niteliği herşeyiyle yerine oturdu. Bulgaristan Vatan Cephesi, kararlı, amaçlı ve geriye dönülmez bir biçimde sosyalizm yoluna girdi. Bütün bunlar, Parti'nin demokratik halk yönetiminin niteliği konusundaki görüşlerin aydınlanmasını sağladı.

Parti, aynı zamanda sosyalizmin proletarya diktatörlüğü olmaksızın kurulabileceği tezinin eleştirilmesini de gözönüne alarak ideolojik çalışmayı yoğunlaştırmak zorundaydı.

Başlangıçta Parti, 9 Eylül 1944'ten sonra Bulgaristan'da toplumsal gelişmenin niteliği konusundaki görüşlerini eleştirel bir çözümlemeden geçirdi. BLP(K) Merkez Komitesi Onaltıncı Tam Üyeli Toplantısında Parti liderliğinin toplumsal gelişmenin geleceğini ve hızını yeterince açık bir biçimde kavramadığı, yer alan temel değişiklikleri ve bu değişikliklerden doğan ve devrimin çeşitli aşamalarında Parti'nin önünde bulunan görevleri bütünüyle tutarlı bir Marksist-Leninist çözümlemeden geçirmediği kabul edildi. Parti Merkez Komitesi'nin kuramsal düşünüşteki bu ciddi aksaklığı özeleştiriyle değerlendirmesi, Bulgaristan'da devrim sorunlarının açıklanmasında doğru ve yaratıcı bir yaklaşımın doğmasına yol açtı. Bununla birlikte kuram alanındaki bu aksaklığın çalışmalara yansımaları konusunda çıkarılan sonuçta biraz ileri gidilmişti. Kuramsal açıklık bulunmamasından dolayı devrimci süreçte belli gecikmelerin olduğunu söylemek, işi biraz abartmak olur. Aslında Parti, devrimi her zaman sosyalist kanallara yöneltmiş ve sorunların somut koşullara uygun olarak çözülmesinde yaratıcı bir ustalık göstermişti.

Proletarya iktidarının yeni biçimi -halk demokrasisi- iç siyasal koşullara, ülkenin toplumsal ve siyasal gelişmesine, II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası güçlerin arasındaki ilişkilere bağlı olarak kendine özgü çizgiler ve nitelikler yaratıyordu. 1948'den sonra, sosyalizmin başarılarına paralel olarak sınıf mücadelesinin yoğunlaştırılması konusunda J. V. Stalin tarafından geliştirilen yanlış teorilerin ve Bulgaristan Komünist Partisi içinde kişi putlaştırma pratik ve teorisinin etkisiyle, halk demokrasisi iktidarının özelliklerinin tanımlanmasında dogmatizme düşülmesi, bu iktidarın gelişmesini etkiledi. Halk demokrasisinin proletarya diktatörlüğünün tam olmayan bir türü olduğu yolundaki görüş, bu yönetimin kendine özgü çizgilerinin ortadan kaldırılması ve bu biçimi proletarya diktatör-

lüğünün Sovyet biçimiyle özdeş kılarak hiç de uygun olmayan biçim ve yöntemlerin zorla kabul ettirilmesi sonucunu doğurdu. Kişi putlaştırmanın genel olarak halk demokrasisinin gelişmesine etkileri sorunu, incelemelerde daha önce ele alınmış olmakla birlikte, bu Bulgaristan'da da ayrıca incelenmeye geçecek bir konudur.

Parti'nin, sosyalizmin kuruluşunu yaygınlaştırma programını ele alan Beşinci Kongre hazırlıkları sırasında Parti liderliği, demokratik halk yönetiminin niteliğiyle ilgili Marksist-Leninist değerlendirmeyi ayrıntılarıyla tamamladı. Çıkış noktası olarak alınan kuramsal temel, Lenin'in kapitalizmden sosyalizme geçişte devlet biçimlerinin değişebileceği, ama bu biçimlerin zorunlu içeriğinin her zaman proletarya diktatörlüğü olduğu yolundaki sözleriydi. Bulgaristan'da devrimci uygulama, halk demokrasisinin, sosyalizmin kurulması davasına başarıyla hizmet edebileceğini çoktan kanıtlamıştı. Demokratik halk devletinin bir geçiş dönemi devleti, Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı'ndaki başarısının ve Komünist Parti önderliğinde halk kitlelerinin nazizme, faşizme ve kapitalizme karşı yürüttüğü mücadelenin, Doğu ve Güney-Doğu Avrupa'da birçok ülkenin emperyalizm sisteminden kopmaları sonucunda gerçekleşebilen yeni bir proletarya diktatörlüğü olduğu konusundaki kuramsal sonuca böyle varıldı.

Georgi Dimitrov'un BLP(K) Merkez Komitesi'ne Parti'nin Beşinci Kongresi sonrasında sunduğu raporda belirtilen bu sonucun, Bulgaristan'ın toplumsal ve siyasal gelişmesinde büyük bir önemi vardır ve bu sonuç demokratik halk devletinin niteliğinin açıklanmasında, Marksist-Leninist bir açıklamaya doğru yönelen çabalara uluslararası önemde bir kuramsal katkı olmuştur.

Bulgaris'tanda Faşizme Karşı Mücadele ve Sosyalizm

kronolojik sıra ve ele aldığı konular bakımından birbirini tamamlayan üç ayrı çalışmadan oluşmaktadır.

Bulgar faşizminin özelliklerinin ve faşizme karşı mücadelenin çeşitli aşamalarının incelendiği ilk yazı 1920'lerden 1944'e kadar olan gelişmeleri kapsayan temel bir özet niteliğindedir. İkinci çalışma faşizme karşı mücadelenin genel çerçevesi içinde devrim koşullarının oluşumunu, dış ve iç koşullarla bir "devrimci durumun" un gerçeklik kazanmasını incelemektedir. Son çalışma ise istilâci ordulara, faşizme ve kapitalizme karşı verilen mücadele boyunca siyasi iktidar kavram ve hedeflerinin biçimlenişini konu almaktadır.

Kitapta yer alan üç inceleme, bütünsellikleri gözetilerek okunduklarında, faşizme karşı mücadelede içine dâşülebilecek yanlışlar, etkin bir mücadelenin başarılması için sağlanması gereken koşullar ve anti - faşist kavga ile anti - kapitalist kavganın karşılıklı ilişkileri üzerine sağlam bir kavrayışa yardımcı olacak niteliktedir.